BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„...ANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 12 (29)
27 mart. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Stradă din Bucureşti (gravură din sec. XIX) ◆ Ilustrăm acest număr cu imagini din Bucureştiul de odinioară

Pan HALIPPA

Vestirea libertăţii
(fragment)

Suflă vînt de primăvară,
Ca nici cînd din miază-noapte,
Şi ne-aduce veste-n ţară
Despre scumpa libertate.

Piere groaznica robie,
Ce de-un veac ne tot apasă,
Peste-ntreaga-mpărăţie
Un nou soare vrea să iasă.

La 27 martie 1918, Sfatul Ţării din Basarabia a hotărît întoarcerea acestei provincii româneşti la patria mamă.

Şerban CIOCULESCU

CENUŞĂREASA

Moldova dintre Prut şi Nistru n-a avut norocul unor condiţii culturale prielnice, ca să-şi însemne cu mare strălucire contribuţia în literatura noastră. I-a lipsit înainte de toate un centru de lumină, cum a fost Blajul, în Ardealul secolului al XVIII-lea, sau Iaşul, de acum o sută de ani. Fiii săi cei mai înzestraţi nu au putut aduce o formaţie culturală locală,cu pecetea specificităţii. Fiecare dintr-înşii a găsit în altă parte focarul la lumina căruia şi-a format personalitatea.

Aceasta nu înseamnă însă că Basarabia, cu vechimea ei istorică, de tradiţii înrădăcinate adînc, nu şi-a transmis mesajul. Ţară de ţărani şi de răzeşi, ea configurează prin excelenţă un genius loci al anonimatului. De aceea i-a fost dat, prin Alecu Russo, primul ei inspirat, să ridice flamura literaturii poporane, într-un ceas de prea mare circulaţie a producerilor de imitaţie şi a traducerilor. C.Stere, influenţat desigur de direcţia narodnicistă, dar şi mînat de poruncitoare îndemnuri ancestrale, a teoretizat poporanismul, pe terenul politic, şi i-a pus la dispoziţie un organ literar.

Din nefericire, datorită împrejurărilor vitrege, literatura românilor basarabeni, pînă la 1905, nu s-a putut îndrepta către conaţionalii patriei de origină, ci către aceia ai provinciilor adoptive. Acţiunea literaţilor dintre Prut şi Nistru nu s-a putut exercita binefăcător asupra ţinutului lor pînă astăzi, -a avut o mai mare stăruinţă şi vitalitate literatura populară. Folclorul basarabean nu e, ca în celelalte ţinuturi româneşti, un fenomen în stingere sau o supravieţuire în forme corupte, prin contactul cu tîrgurile şi oraşele. Aci, în Basarabia, printr-un proces de compensaţie, s-a păstrat isvorul curat; numai că rămîne încă să fie colectat cum trebue, ca să nu se piardă.

De altfel, în nici una din provinciile noastre, nu se vădeşte mai strînsă filiaţia directă dintre literatura aşa zisă cultă şi matca inspiraţiei populare. E un caracter de autohtonie netăgăduită, în amîndouă feţele aceluiaşi chip.

Păstrătoare credincioasă a vechiului suflet, Basarabia e însă aptă de surprinzătoare depăşiri. Semnul cel mai sigur al acestor virtualităţi de creaţie e răsărirea cîte unui vlăstar excepţional, cum a fost genialul Bogdan Petriceicu Hasdeu. Şi aci, ereditatea îşi revendică explicaţia minunii.

Marele Hasdeu a fost fiul unui intelctual cu năzuinţe către universalitate şi nepotul unui alt distins cărturar; soarta a vrut ca abia reprezentantul celei de a treia generaţii să se reintegreze culturii patriei sale, aducîndu-i scînteierile unei curiozităţi intelectuale neastîmpărate şi ale celor mai îndrăzneţe concepţii.

Cariera literară a lui C. Stere, către bătrîneţe, confirmă o coordonată a energiilor basarabene, latente: puterea de construcţie, năzuinţa către vastitate; e aceeaşi forţă care-l îndemnase pe Hasdeu să înfrunte singur întreprinderea monumentalului Magnum Ethymologicum.

În sfîrşit, ca o ultimă însemnare, în aceste prea fugare linii indicatoare, trebuie relevată apartenenţa fizionomiei morale a literaturii basarabene, la marea unitate a sufletului românesc. Situată la răscrucea a două continente morale, Moldova dintre Prut şi Nistru nu s-a arătat ispitită de misticismul slav; chiar cînd cîte un poet şi-a intitulat producerile "Miresme din stepă", acestea se integrau cu exclusivitate patrimoniului nostru tradiţional. Spiritualiceşte, între 1812 şi 1918, reprezentanţii literari ai Basarabiei n-au cunoscut niciodată procesul de sciziune morală, pe care-l învederează aiurea, "grănicerii". Provincie cu o singură frontieră, către Răsărit, Basarabia e sortită ceasului de mare afirmare literară, cînd i se va desluşi frumuseţea Cenuşeresei din basm.

(*Curentul literar*, anul III, nr. 117, 28 iunie 1941)

Ziua Mondială a Teatrului: Eugen IONESCU, Jorge LAVELLI
Tînărul Nichita STĂNESCU, de Eugen SIMION
Convorbire cu Noel COPIN
Viitorul şi formularul, proză de Ion BĂIEŞU
Vizionarismul lui Constantin NOICA, de Jeana MORĂRESCU
„Literatorul" în dialog, de Gheorghe TOMOZEI
Mai semnează: Marin SORESCU, Valeriu CRISTEA, Al. PIRU, Ion COCORA, Gavril ISTRATE, Luminiţa VARTOLOMEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Jurnale

Citim cu un deosebit interes, de aproape doi ani, jurnalul *Exerciţii de despărţire* pe care dl Mircea Zaciu îl publică, lună de lună, în revista tîrgu-mureşeană *Vatra*. Distinsul istoric şi critic literar şi-a notat cu fidelitate în caietele sale, de-a lungul anilor, întîmplări şi fapte cotidiene dintre cele mai diverse: de la şedinţele de Consiliu ale Uniunii Scriitorilor la contacte şi dialoguri cu colegi de breaslă, de la scurte note de lectură la altele pe teme social-politice şi chiar economice. De asemenea, un jurnal substanţial, deşi preocupat de amănuntul cotidian doar în măsura în care devine obiect de reflecţie teoretică, a fost şi acela al lui Livius Ciocârlie din *Orizont*. Că "însemnările zilnice" ale scriitorilor reprezintă, astăzi, un subiect de lectură pasionant, avînd o dublă valoare: de document de epocă şi de conştiinţă, dar oferind în acelaşi timp şi amănunte revelatoare pentru viitoarele istorii literare, o dovedesc de mai multe săptămîni la rînd, dacă mai era nevoie, şi fragmentele din jurnalul *Un român la Paris* de Dumitru Ţepeneag publicat în serial de *România literară*. Sîntem siguri că nu se va putea scrie nimic serios, credibil, despre onirismul românesc sau despre condiţia scriitorului în exil, de pildă, fără să se facă referiri la *jurnalul* d-lui Ţepeneag. *Un român la Paris* se anunţă ca un titlu de carte ce va avea o mare căutare.

O nouă "scriitoare": Europa liberă!

S-ar putea ca "Luceafărul" să fie o publicaţie multimilionară, graţie unui tiraj prin a cărui vînzare izbuteşte luxul acordării de premii! Nu comentăm lista premianţilor (hotărîrea unui juriu e lege), ne îngăduim să semnalăm doar extraordinara, insolita performanţă realizată prin încurajarea unei noi dar prea june "scriitoare": *Europa liberă*! Pentru întîia oară în istorie un post de radio internaţional (intercontinental) obţine laurii unui premiu... literar! Ce a scris *Europa liberă*? Ea nu prea scrie, ea vorbeşte. Pentru întîia oară e premiată vorbirea. Ce va face patronul postului de radio (Departamentul de Stat al SUA) cu atîta bănet?

Şi ce facem cu competitoarele refuzate cum ar fi venerabila B.B.C. ba chiar *Vocea Americii*? Dar *Gavarit Maskva*? Roase de invidie, se vor strădui să cucerească trofeele "ediţiilor" viitoare cînd şi trezoreria obştei scriitorilor va fi ceva mai bogată decît acum.

S-ar putea imagina şi o graţie inversă (şi perversă): *Europa liberă* premiindu-l pe Laurenţiu Ulici.

Poate că mirabilul gest chiar s-a consumat învăluit în discreţie...

Nu e revista "Luceafărul" tutelată de imaginea proto-legionarului Eminescu?

Deschideri

Pe lîngă prozele poeţilor Gellu Naum şi Mihai Ursachi, traduse în franceză de Micaela Slăvescu, punctele forte ale numărului 1 din 1992 al publicaţiei *Revue roumaine* (director Aurel Rău, redactor şef Nicolae Şarambei) le constituie două ample grupaje de texte critice: "Imageria populară românească" şi "Artişti ai secolului XX: Iosif Iliu". În primul grupaj, simbolistica măştilor folclorice şi a motivelor figurative ori geometrice ale ceramicii de aceeaşi sorginte, contextul lor ritualic, filiaţia şi ecourile lor fac obiectul unor substanţiale studii ale lui Constantin Prut: "Coarnele berbecului" şi "Şarpele". În suită, Elena Scărlătoiu se ocupă de spiritualitatea macedo-românilor, iar Mihai Cimpoi de "Eminescu în viziunea lui Mircea Eliade", în timp ce Caius Traian Dragomir extinde discuţia asupra contribuţiilor în domeniu ale Departamentului Informaţiilor pe care îl conduce. Tot atît de incitante sînt paginile consacrate biografiei, picturii şi decoraţiilor murale ale prea puţin cunoscutului artist român Iosif Iliu (fratele cineastului Victor Iliu), stabilit din 1949 la Paris şi din 1951 în Canada. Un consistent fascicol de reproduceri în culori însoţeşte prezentarea întocmită de Alexandra Titu, cîteva note ale artistului însuşi şi fragmentele din comentariile unor Eugen Ionescu, Enrico Prampolini, Chigo de Chiara, Robert Ayre şi alţii.

O revistă de curînd reanimată

Care să fie? Care să fie?, ne-am întrebat. Nu este alta decît *Zig-Zag*, ne precizează dl. Alex Ştefănescu (*România literară*, nr. 7): "Această revistă agonică a fost de curînd reanimată de o nouă echipă de gazetari buni, şi-a schimbat radical aspectul şi conţinutul şi tinde să lase mai mult sau mai puţin în urmă publicaţiile cu profil asemănător *Flacăra* şi *Expres*".

Obiectivitatea cronicarului *României literare* nu poate fi pusă la îndoială, mai ales dacă ţinem seamă că acesta e şi director onorific al revistei *Zig-Zag*. Se ştie că tot ce-i "onorific" reanimează.

Pagini bine "jucate"

E de mirare că, într-o epocă în care pînă şi intelectul devine "atelier lucrativ", se pot înregistra şi acte de o admirabilă "ingenuitate". Nu multe, evident, dar revista *Thalia* (editată la Cluj de cîţiva împătimiţi de teatru şi ajunsă la al treilea număr) se află cu siguranţă printre ele. Pe parcursul a 16 pagini format A4, muza teatrului îşi dovedeşte întreaga putere de seducţie şi de inspiraţie în articole recomandate de semnături dintre cele mai prestigioase: Valentin Silvestru, Ileana Berlogea, Maria Vodă Căpuşan, Mircea Tomuş, Marin Sorescu, Mihai Mănuţiu, Ion Vartic, Sebastian Vlad Popa. Cuprinzînd o suprafaţă considerabilă a fenomenului teatral românesc (căruia, printr-un dialog cu Victor Ciutac, îi include şi vocile de dincolo de Prut), revista încearcă (şi reuşeşte!) să nu rămînă nici un pas în urma propriilor ambiţii, dintre care se reliefează aceea de a informa. Iar informaţia este furnizată într-o manieră publicistică profesionistă care o ridică la nivelul performanţei în domeniu. Teatrul Vedetelor, Teatrul Maghiar din Cluj, Teatrul franco-român (caracterizat de Horia Gârbea într-un enunţ polemic la care subscriem: "Metropola explică arogant ce a înţeles din revolta băştinaşilor din colonii"), Spectacolul Nichita Stănescu, susţinut de studenţii Institutului de teatru din Cluj, teatrele noi (Levant, Teatrul nostru, Urmuz) - sînt toate prezentate cititorului în pagini bine "jucate " tehnoredacţional, parte din ele în limba franceză. Pe scurt, o invitaţie pentru iubitorii de teatru care, la întîlnirea cu *Thalia*, vor afla nu puţine împliniri ale pasiunii lor.

Eroi au fost, eroi sînt încă...

Pe tema unirii Basarabiei cu ţara mamă ne este dat să auzim tot mai multe arii de operetă. Nu e lăsată neatinsă de o demagogie odioasă nici această problemă sfîntă pentru întreaga suflare românească. Specialiştii în materie, şi încă dintre cei mai combatanţi, sînt domnii Gheorghe Grigurcu, Mircea Mihăieş şi Hanibal Stănciulescu. Primul, în *Scrisoarea deschisă* adresată, prin intermediul *României literare*, lui Grigore Vieru, răstălmăceşte, punînd sub semnul întrebării "patriotismul " poetului de la Chişinău. Bănuim că Gh. Grigurcu este încercat de nostalgia tancurilor sovietice, pe care le-a cîntat elevat şi sensibil prin anii '60. Al doilea, tot în *România literară* (nr.8), apasă pe tot felul de "pedale ", cu clarviziunea şi stilul ce-l caracterizează, dar acuzînd numai şi nespunînd o vorbă despre ceea ce ar trebui făcut. Frazele îi curg, nu glumă: "Complicitatea prezidenţială dintre Ion Iliescu şi Mircea Snegur continuă" sau "Separatiştii de la Dubăsari au rolul trupelor de mineri, gata să intervină oricînd o cer interesele forţelor obscure" etc. În fine, cel de al treilea predomină, e drept, cu un elan ceva mai redus, aria tenorului castrat în pauza dintre actul I şi II. Pe noi însă, mai mult decît aceste voci bune la orice, zeloase, avîntate, ne-a pus pe gînduri mesajul transmis, săptămîna trecută, *României libere* de Iurie Roşca, din partea Frontului Popular Democrat Creştin din Republica Moldova: "Agresiunea din est depăşeşte cu mult spaţiul geografic, efectivul şi posibilităţile Transnistriei. Sînt semne că e posibilă o reeditare a puciului la scara întregului imperiu. Ne putem pomeni invadaţi de bandele ruseşti în orice clipă". Ori: "Situaţia este atît de gravă încît nu ştiu ce se va întîmpla peste o oră, o zi, necum peste o lună. Practic ne aflăm în stare de război". Sperăm că sursa nu comportă nici un fel de suspiciune. Totuşi, ne rugăm ca dl Iurie Roşca să nu aibă dreptate!

Altfel, mai mult ca sigur, pe lista de voluntari pentru apărarea Transnistriei se vor afla în frunte bravii "rezervişti " Gheorghe Grigurcu, Mircea Mihăieş şi Hanibal Stănciulescu. Ceea ce nu e tocmai în avantajul democraţiei româneşti. Nu fiindcă am subaprecia cumva virtuţile militare ale celor trei, ci fiindcă absenţa lor de pe frontul publicisticii ar fi o pierdere ireparabilă. Ne consolăm cu gîndul că, în cele din urmă, doamna Marilena Rotaru se va decide să meargă şi dînsa în Transnistria în calitate de "corespondent de război" infiermieră sau vivandieră. Eroi au fost, eroi sînt încă.

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

ERATĂ: În articolul din nr. trecut, "*Rememorări necesare*", se va citi *teatrul mortal* în loc de *teatrul moral*.

Literatorul

Săptămînal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 12(29)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacţie)

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenţei nr. 202 A, Sectorul 6, Bucureşti, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN SOFTCHIM
Tasi Alexe
Gabriel Murgăşanu

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

Difuzorii particulari din Capitală şi provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugaţi să ia legătura cu redacţia la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile şi autorii să ne înlesnească accesul la noile apariţii prin trimiterea la redacţie a unor exemplare de semnal. Aceeaşi rugăminte confraţilor noştri de la revistele de cultură.

Redacţia

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

TÎNĂRUL NICHITA STĂNESCU (I)

Sub îngrijirea Doinei Ciurea au apărut zilele acestea la editura "Românul"* poemele de început ale lui Nichita Stănescu. Un veritabil eveniment editorial. Cunoşteam, în bună parte, aceste versuri scrise pe la mijlocul anilor '50 pe cînd studentul Stănescu Hristea Nichita mergea des în oraşul său natal, Ploieşti, şi compunea poeme în stil prefăcut argotic. Unele dintre ele erau mai vechi, din vremea liceului. Nu le regăsesc pe toate în cartea de faţă. S-au pierdut, probabil, în timpul deselor mutări ale poetului sau le-a distrus poetul însuşi dintr-un prea mare scrupul estetic. Mi-a mărturisit odată că a lăsat saci întregi de manuscrise pe la numeroasele gazde pe care le-a avut în timpul studenţiei sale şi mai tîrziu, cînd beizadeaua încolţită de circumstanţe migra dintr-un loc în altul. Intenţiona să le recupereze într-o zi, dar cine îl cunoaşte pe Nichita Stănescu ştie că el nu era un om al faptei. Cînd era vorba de chestiuni practice, se trezea în el o lene princiară. Unde este vestita *baladă a vidanjorilor* din oraşul nostru? Unde sunt poemele de *curvă dulce* şi parafrazele în stil Topîrceanu care delectau, pe la începutul anilor '50, pe elevii "mari", concupiscenţi ai liceului *"I. L. Caragiale"* din Ploieşti?

Pe la începutul anului 1983, Doina Ciurea (scriitoare, soţia lui Nichita Stănescu timp de mai bine de 20 de ani, fiinţă de o rară discreţie şi de un devotament faţă de poet pe care nu-l mai găseşti decît în romanele din secolul trecut!) mi-a îngăduit să citesc caietele de tinereţe ale lui Nichita Stănescu şi am scris, atunci, un mic eseu, *Cîntecele Inorogului*, în care semnalam înfăţişările poetului din anticamera debutului. Mi-a venit chiar ideea de a le strînge într-o carte aniversară (Nichita Stănescu tocmai se pregătea să sărbătorească 50 de ani de la naşterea sa). Consultat, poetul a fost de acord cu condiţia să revadă acele poeme uitate de el printre hîrtii. Le-am recitit împreună şi, la sugestia lui, cîteva versuri au fost revizuite. La început poetul manifesta interes pentru această operaţie, apoi zelul lui a scăzut şi, după două-trei şedinţe de lectură, s-a arătat plictisit şi potrivnic. La ce bun? L-am înţeles şi am abandonat eu însumi ideea. A rescrie poeme scrise cu 30 de ani în urmă este un non-sens. Este ca şi cînd ai vrea să schimbi înfăţişarea copilului care ai fost. Au rămas de pe urma acestei iniţiative cîteva poeme refăcute (prefăcute) care, într-o zi, pot intra în dosarul unei noi ediţii din juvenilele *Cîntece la drumul mare* (un titlu mai potrivit cu spiritul şi limbajul poemelor decît acela, abstract şi savant, de *Argotice*!)

Recitesc acum, cînd Nichita Stănescu întîmpină ura stupidă a detractorilor săi travestiţi în judecători morali, aceste exerciţii de adolescenţă şi trebuie să spun că-mi plac mai mult decît în 1983. Rămîn, în esenţă, la impresia că Nichita Stănescu, adevăratul Nichita Stănescu (poet, indiscutabil de prim ordin) s-a arătat ceva mai tîrziu. Aici, în aceste însemnări de atelier, el îşi face mîna copiind tablourile maeştrilor. Cel mai frecvent este Arghezi. Nichita Stănescu îşi pregăteşte limbajul poetic parafrazînd îndeosebi *Flori de mucigai* şi într-o oarecare măsură psalmii arghezieni. Alte modele sunt Eminescu, Ion Barbu, Bacovia. Lipseşte, acum şi mai tîrziu, Blaga, un poet faţă de care Nichita Stănescu nu arată o prea mare afinitate spirituală. De ce? Astfel de relaţii nu se judecă. Sunt sau nu sunt. Adolescentului ploieştean îi place, în schimb, ironicul Topîrceanu. Regăsim în aceste caiete vărgate, în format mare, studenţesc, ritmurile săltăreţe din *Parodii originale* şi regăsim (o filiaţie mai profundă!) notele tînguitoare şi prefăcute din irmoasele lui Anton Pann. Nichita Stănescu nu şi-a ascuns niciodată simpatia faţă de poeţii munteni din prima jumătate a secolului al XIX-lea şi, în clasificarea făcută de G. Călinescu, locul lui ar fi printre marii lirici prefăcuţi, "schimonosiţi", rafinaţi ai cîntecelor de mahalala balcanică. Nu-i, de bună seamă, numai atît sau, mai bine zis, el nu rămîne aici. Am scris şi altă dată că ploieşteanul Nichita Stănescu nu are stare sau are stare să n-aibă niciodată stare. Deşi era, socialmente vorbind, un sedentar, nu se odihnea prea mult într-un singur ritm poetic.

Această stare de nestare se vede şi în *Argotice* unde înfăţişările se schimbă des şi spiritul său juvenil, cînd angoasat, cînd "başcălios" şi sfidător, caută mai multe limbaje. Cele mai multe sugestii vin din direcţia Arghezi şi din mai sus citatele *Cîntece de ibovşte* pe o tradiţie muntenească. Arghezi însuşi amestecă, se ştie, în pasta *Florile de mucigai* culorile şi jalea erotică a irmoaselor. Tînărul Nichita Stănescu alege două modele care în aparenţă se împacă aşa cum se împacă ziua cu noaptea. Unul este grav şi trimite la esenţele lumii şi la jalea metafizică a existenţei (Arghezi, Bacovia), altul cultivă limbajul argotic al periferiei şi bocetul erotic viclean, suferinţele şi orgoliile virile ale tînărului îndrăgostit, cu lecturi bune şi imaginaţia bogată. Despre poemele în stil arghezian am vorbit amănunţit în articolul din martie 1983. Puţine lucruri aş avea de adăugat. Poate doar interesul adolescentului de pe lîngă Piaţa Sîrbească (locul unde s-a născut Nichita Stănescu, în oraşul în care epitetul "deraiază crivăţul iarna" şi de unde "s-a înnodat frînghia limbii de gîtul unui mut întîia oară...") pentru ceea ce el a numit, mai tîrziu, *poezia morfologică* şi *poezia sintactică*. Sub influenţa lui Arghezi şi Barbu le încearcă şi el înnodînd şi desnodînd limba la gîtul unui vers fluent, colorat şi muzical. Caută, se vede limpede, cuvintele jegoase şi obosite pentru a le reda vigoarea şi plasticitatea iniţială. Chiar în parafrazele în stil argotic (ciclul *Cîntece la drumul mare*) introduce esenţe pure şi sintagme lirice sucite şi răsucite, dintre acelea care agresează misterele lumii. Iată una dintr-un poem vesel, petrecăreţ despre un motan

din si bemol spre la bemol,
cu raze negre şi scuipat.

Se rugineşte bezna-n cer;
n-am limbă, n-am, nu pot să-njur,
mi-e somnul greu şi port în jur
doar fier şi fier şi fier şi fier."

şi în alte versuri care dibuie, cu degete tremurătoare, marile mistere: "prea tare tăcerea nespusă, adîncă"...

"pe laviţă doarme de mult
ecoul păstrat în ulcioare
şi surd răsucită-n lacăt
tăcerea..."

....

"Cuvîntul moare în tăcere
se zbate înjunghiat de vis"...

....

"rănit de linişti, taurul albastru
a presărat încet iubirii noastre..."

sau, într-o notă mai pură, această reverie erotică veghează de liniştea materiei şi de un cer proptit de îngeri:

"Acesta e ceasul de linişti nespuse
Materia doarme cu pumnii deschişi
Iată, cu minţile şi cu genunchii
tăria-i supusem, şi vlaga, pieptiş

Frunţile noastre, oraşele lumii
vor licări printre dalbele bezne
Rămîi, doar o clipă rămîi tu, mireasă
cu fuga oprită în glezne

Atîte-oboseli răzimate-s de trunchiuri
şi bucurii... şi uimirile-atîte!
Pe genele noastre-ngheţate, vor ninge
luminile lumii, ştiute

Taci, iată e ceasul gingaş, şi-ai putea
cu-o şoaptă să-l sfarmi, să-l înjunghii..."

şi multe altele pe care nu le mai citez.

Biserica Radu-Vodă (gravură din sec. XIX)

curtenitor şi fugitiv: "la ceasul cînd tîrş-grăpiş/ Zăpada nopţii se adună"... *Zăpada nopţii* este o formulă construită în chip arghezian, ca şi aceea care urmează: "Cînd zorii ziua o deznoadă", concepute amîndouă (suntem avertizaţi) pe stradă, într-o miercuri-joi, către orele 4 dimineaţa, în centrul oraşului. De ce a notat Nichita Stănescu cu atîta exactitate dată, ora şi locul naşterii poemului? Mister. Argheziană este şi "marea de scuipat a urii" (*Scuipat*) şi, în genere, în stilul psalmilor sunt toate aceste sugestii de tăceri tencuite de lucruri sau depuse în straturi compacte în ulcioare vechi de lut. Este, s-ar putea spune, o veritabilă obsesie în poemele tînărului Nichita Stănescu a tăcerilor primordiale şi a liniştilor ascunse în somn arhaic, ca în această *Paralizie* din 20 iunie 1955:

"În miez de fier, şi-n trup închis
aud cum se rotesc tăceri
de mîine aşternut pe ieri,
de somn arhaic, fără vis.

Un cer de gură înstelat
îmi linge sufletul, domol,

Poetul tînăr este, realmente, obsedat de amurgurile care se prăbuşesc şi de obiectele mucegăite în tăceri mineralizate. Am putea spune că lumea-i vorbeşte, acum, prin liniştile şi tăcerile ei neliniştitoare.

De la Arghezi învaţă Nichita Stănescu şi procedeul de a schimba ordinea cuvintelor în frază, introducînd o notă de mister gramatical. El zice: "calda frunzelor veştire" şi "făptura umbrelor păgînă", forţează sensurile ("în amurg de noapte sură") şi cheamă corespondenţele: "dar oboseala le atîrna de pleoape şi de nări/ asemenea mirosului de soare întunecat"... Copiind tablourile unui mare maestru, el schimbă din loc în loc culorile şi liniile. Stilul *nichitian* începe să se arate... ❐

**)Redactor-şef: Ştefan Dimitriu; lector: Emil Paraschivoiu; ediţie alcătuită, îngrijită şi postfaţă de Doina Ciurea, 1992*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ferestre sparte

Prin cele mai diverse medii, circula, acum cîțiva ani, următoarea anecdotă: un individ este reținut în timp ce distribuia manifeste. Însă anchetatorii constată că foile împărțite trecătorilor sînt nescrise. Întrebat de ce "manifestele" oferite cu dărnicie sînt albe, acesta a răspuns: "Cunosc ei, oamenii, ce am vrut să spun în ele". Și, într-adevăr, cunoșteam cu toții. Anecdota exprimă, cred, o formă de rezistență împotriva cenzurii, pentru că, e știut, fiecărui lucru care sîcîie vreme îndelungată i se găsește un antidot. Dincolo de această formulă "compensatorie", cenzura a fost una din realitățile groaznice cu care s-au confruntat generații și generații de scriitori. Era, prin urmare, firesc ca, imediat după decembrie '89, să apară un val de literatură cenzurată, care, ca și literatura de sertar, se dovedește a fi, totuși, de raftul doi. Nu avem, din nefericire, nici un interviu cu vreunul din "străjerii"scrisului românesc - i-am numit pe cenzori - spre a cunoaște mai exact datele fenomenului, însă e sigur că marea majoritate a scriitorilor găsise niște coridoare metaforice pentru a ocoli acest obstacol natural prin subtilitate și rafinament artistic. Vrînd nevrînd, în domeniul artei scrisului - excepție au făcut piesele de teatru și scenariile de film - ideile căpătau drept de circulație împotriva forței malefice a "instituției". Opoziția a fost permanentă. În 1968, cînd tancurile Pactului de la Varșovia striveau sub șenile primăvara pragheză, Zaharia Stancu spunea, într-o luare de poziție, că oamenii pot fi încarcerați, pot fi chiar uciși, nu însă și gîndurile lor. Adevărul enunțat atunci de marele scriitor n-a fost luat în seamă de inchizitorii moderni care lucrau și ei, cu osîrdie, la desăvîrșirea oului dogmatic al lui Ceaușescu din care urma să iasă, clocit timp de decenii, omul comunist, de tip nou etc. etc. Ceaușescu a abolit chiar, pentru scurtă vreme, cenzura, crezînd că ea învinsese în fiecare din noi. Și pentru că nu a fost așa, cenzura a cunoscut o revigorare absolută, mergîndu-se pînă la înregistrarea tuturor mașinilor de scris, la miliție. Dacă n-ar fi venit revoluția s-ar fi trecut, probabil, și la stilouri.

Nu cunoaștem, prin urmare, despre interdicțiile scrisului decît ceea ce lăsa a se întrevedea "volumele cenzurate", iar un bun exemplu este, în această privință, cartea* unui apreciat poet ieșean, Ioanid Romanescu, el oferindu-ne un document al amestecului ochilor albaștri în creația sa în perioada 1965-1989. *Morena* conține o mare doză de insolit. Nu există în cazul de față o gîndire ordonatoare, lipsind mai ales unitatea stilistică, deoarece, cum inspirat și-a intitulat Marin Sorescu un volum asemănător, poeziile se supun paradoxului de a fi "alese" de cenzură. Creațiile ne oferă, în schimb, cîte ceva despre evoluția fenomenului cenzurii în timp, dar mai ales exemplificări privitoare la "subiectele" care dădeau dureri de cap cenzorilor. Prin anii deceniului al șaptelea, menghina politică acționa implacabil, nefiind vorba numai de respectarea tabuurilor impuse, ci și de exprimarea adeziunii la caracterul opresiv al luptei de clasă, cînd ți se cerea, nici mai mult nici mai puțin, decît "să dai la mînă cuie": "Despre asta nu, despre asta nu,/ despre asta numai printre rînduri/ - văd eu, vede el, sau vezi tu?// cine tot bate ferestre-n scînduri?// despre nimic sau despre NIMIC?/ despre ceea ce e, sau despre ceea ce nu e?/ poți singur, sau să te ridic?/ sau tu îi dai la mînă cuie?" (*Tabu* 1965). Această situație fără ieșire îi dă poetului sentimentul că "societatea suferă de boala șahului etern", că e formată dintr-un imens și disciplinat cor, dirijat de profeți care "prin peșteri de cuvinte/ împart o falsă auroră". Totul este văzut cu monstruoasa luciditate a somnului rațiunii. Entuziasmul programat al defilărilor grandioase apare ca în "capriciile" lui Goya printr-o grilă de grotesc tradusă în limbajul poetic astfel: "Iar fac streap-tease vorbele în stradă/ ce va fi prietene, cu noi?/ de copii, în anumite zile,/ înotăm bezmetic prin noroi// sub un steag se apără o țară-/ dar noi apărăm o pîine sub un steag/ și strigăm pe cît ne ține gura,/ să audă unu-al dracului de drag// și măcar de-ar fi minciuna asta/ ori a dumitale, ori a mea,/ parcă ar avea cumva un sens/ și să mai sperăm aiurea s-ar putea// însă nu mai văd în care parte/ cerul ăsta vrea să se deschidă,/ o armată de nebuni tot plimbă/ focul pînă-n vîrf de piramidă" (*Defilarea*, 1973). În 1975 poetul simte că lucrurile nu mai pot continua. Versul cumulează tensiuni interne, poemul e tot mai mult încărcat de aluzii profetice împlinite într-un tîrziu: "Spaima de moarte nu lungește viața,/ capul plecat mereu este o boală-/ nu vom transmite celor care vin/ această neiertată beție socială// voi, care stăpîniți mașinăria morții,/ pe cei înspăimîntați - bețivii sociali - / furtuna-i va trezi: nicicînd în lume/ nu s-au născut copii cu ochi atît de mari// acești bețivi mînați brutal, orbește,/ în van bălăbănindu-se mereu,/ morminte-acestea verticale/ mișcîndu-se din ce în ce mai greu// își vor întoarce într-o zi privirea/ și moartea vor primi-o dintr-o dată:/ nu veți avea nici timp să înțelegeți/ din care parte-atîtea abisuri se arată// adîncă e tăcerea lor/ cum apele adînci curg fără tulburare-/ dar au furtuni în sînge bețivii sociali:/ prin el străbat milenii de flăcări infernale" (*Bețivii sociali*). Pe măsură ce ne apropiem de sfîrșitul deceniului nouă, Ioanid Romanescu e dispus, asemenea personajului din anecdota noastră, să-și transforme poeziile în manifeste. Cei ce știu să "citească" vor descoperi aversiunea față de cultul personalității. Discursul liric are conotații precise: "atunci am turbat, la ideea/ mesajului acela secret/ prin care omul era dat în seama/ celui mai de sus analfabet" (*Turbarea*) și continuă, astfel, acționînd însă cu o justificată prudență. *Papagalul*, aflăm din nota însoțitoare, n-a mai încercat să treacă de furcile caudine ale cenzurii, fiind încredințată colecției prietenului său, istoricul literar bucureștean George Sanda: "Ce tot îndrugă bezmeticul/ din ceea ce atît de greu și cu slugărnicie/ a învățat? ce articulează? cu aerul de parcă ar fi/ Oracolul din Delphi?// Prietene, mi-a devenit gîtlejul/ o țeavă ghintuită:/ vorbesc numai gloanțe-/ oare pînă cînd va trebui/ să ascultăm papagalul?" Poezii ca acestea formează nervura principală a volumului, dar în *Morena* se întîlnesc și alte rgistre de lectură, creație vizînd domenii de interes ale cenzurii. Unul dintre ele este religia, clipă de cumpănă, în care "cel ce vorbește nu e decît umbra materiei divine". Altul e reprezentat de poezia boemă și licențioasă, totuși pînă la limitele acceptabile, știută fiind pudibonderia paznicilor acurateții morale. Dar mai ales a fost vizată fabula în ale cărei deconspirări omologate, expresia poetic-subversivă calchiază sloganurile zilei cu o cotă notabilă de peiorație: "Boncăluind se duc spre grajduri,/ boii de mîine, boi sătui de tras la care" (*Vițeii*).

Cititorul acestor poezii le va găsi probabil, pe unele, mai puțin elaborate artistic, pe altele, chiar simple jocuri de artificii. Ele sînt în primul rînd ferestrele sparte de cenzură și nu o rupere lirică de nori. Ioanid Romanescu nu face parte din cohortele poeților care, îmbrăcați în odăjdii, au cîntat cu onctuoasă solemnitate "irimoase" puterii, iar acum se văd nevoiți să-și dea la "întors" poezia. Timbrul de împotrivire al versurilor din *Morena* a dat o bucată de pîine și o gustoasă porție de friptură unor oameni vigilenți, care, acum, și-au deschis magazine, mori, institute de "înfrumusețare". Poeziile rămîn un document. Pentru ei, pentru Ioanid Romanescu, pentru noi.

Lucian CHIȘU

*)Ioanid Romanescu, *Morena*, editura Junimea, Iași, 1991.

Singurătate în tranzit

Însemnări de călătorie și reflecții asupra existenței, cartea lui Vasile Datcu este în felul ei o aventură.*) Debut pe cît de neobișnuit - cine iese acum "în larg" cu note de călătorie? - totuși captivant și surprinzător prin siguranța notației, *Singurătate în tranzit* este un gest de eliberare din păienjenișul de gînduri apărute în urma unui voiaj prin cîteva orașe din Belgia, Olanda, Marea Britanie, Spania și Portugalia.

Spirit iscoditor, autorul este într-o necontenită căutare: muzee, biserici, parcuri, monumente de artă și de arhitectură, anticariate, magazine dar și baruri, cartiere pestrițe. Totul este scormonit cu aviditate și confruntat permanent cu date obținute din cărți, reviste, ghiduri sau filme. Un Ulyse rătăcind printre tablouri celebre și incunabule, printre clădiri din secolele trecute, copleșit de liniștea sfîntă a catedralelor, dar păstrînd în suflet urmele "locului de unde ai băut prima înghițitură de apă".

De la insignifiant la somptuos, noua realitate se supune privirii pătrunzătoare și se răzbună pe cel pornit să o descopere, încolțindu-i în suflet sămînța singurătății. Vasile Datcu se afundă într-o lume ademenitoare, care îi este, sau îi devine, familiară spiritual, dar care îi rămîne străină sufletește: "Dacă spiritul înțelege și aprobă, fără să vreau sufletul rămîne îndărătnic și refractar". Sentimentul singurătății se instalează treptat, pe măsură ce depărtarea de matcă devine mai evidentă, accentuîndu-se prin confruntarea cu un univers construit pe alte coordonate. Tonul cărții însoțește aceste modificări; la început sentimental, nostalgic, aspru mai apoi, cînd impactul cu un alt spațiu cultural, cu o altă civilizație, îi provoacă mai des și mai acut impresia de izolare.

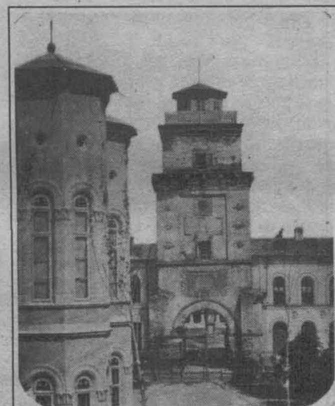
Pornit în căutarea adevărului existenței, altundeva decît în zonele obîrșiei, autorul *Singurătății în tranzit* are revelația că "adevărul nu se caută în exterior, el stă ascuns acolo unde stă ascunsă și piatra filozofală", iar locul acesteia e "în suflet și se reduce la focul sacru care ne mistuie pe fiecare". Călătorul nostru descoperă în urma acestui periplu un adevăr al sinelui și unul al realității imediate, cele văzute, simțite și, mai apoi, scrise ordonîndu-se în virtutea unei opoziții constante dintre o existență subiectivă și o alta obiectivă. Contrabalansarea acestor două moduri de percepere a realității conferă dinamism scrisului și transformă pagina într-un spațiu al dialogului cu sinele.

Pentru a-și susține opiniile despre lumea pe care o cucerește cu mintea și cu toate simțurile în alertă, autorul nu ezită să aducă argumente din filozofie, din artă sau psihologie, fără teama - totuși reală - de a părea livresc. Cînd realitatea îi agresează așteptările, Vasile Datcu se salvează devenind ironic. De altfel, simțul umorului îl însoțește mereu în această călătorie, ca și în paginile cărții. Cutreierînd "ca să se poată mira", "căscînd gura", dînd peste una sau alta el se lasă mînat, în fond, de altceva: "Oricare vor fi fost primele imbolduri ale acestei fapte, pînă la urmă ele mărturisesc nesfîrșita singurătate a sufletelor celor hăituiți de insomnii, ale nevoii de absolut (...) Este singurătatea unui orgoliu ce a răscolit oceanul planetar fără să fi găsit replica locului de acasă".

Fascinația verbului "a povesti" îl aduce pe Vasile Datcu în fața noastră cu o promisiune: aceea a unui condei depănînd - mai devreme sau mai tîrziu - povești în vadurile Dunării.

Zamfir BĂLAN

*) Vasile Datcu, *Singurătate în tranzit*, Editura Porto-Franco, Galați, 1991.

Turnul Colței (Fotografie de Carol POPP de SZATHMARI)

Reîntomnare

Paloarea gutuii soarbe pe frunze
blestem
Cad pe stradă pînze din Van Gogh
Vino toamnă să scriem un poem

Mi-a părut rău de o întîmplare
Cu un om plin de sînge
Vîntul scuipă frunze pe zare
Pe capetele noastre cerul plînge

Tîrziu și lăcrimez că nu te mai conțin
În buzele stropite cu vin

Radu POPA

A gîndi și a scrie istoria

Există o multitudine de moduri de a gîndi și a scrie istoria. Într-un fel, cîți istorici, atîtea istorii. Pentru că o personalitate își pune amprenta asupra operei, conferindu-i dimensiuni inconfundabile. Istoricul David Prodan este adeptul unei cercetări minuțioase, fiecare afirmație urmînd să se sprijine pe elemente verificabile, pe documente. În această investigație, detaliile se acumulează, faptele se adună și numai spiritul de sinteză al cărturarului poate să traseze contururi clare și pilduitoare. În una din cele mai importante cărți pe care ni le-a dăruit într-o viață de studiu - este vorba de *Răscoala lui Horea* -, David Prodan mărturisește, la un moment dat, că a lăsat "actorii, evenimentele, răscoala însăși să nareze". Trecutul începe așadar să trăiască sub ochii noștri. Este meritul istoricului de a însufleți documentul uneori arid, de a reînvia atmosfera unor epoci îndepărtate, pentru ca noi, cititorii, să înțelegem rosturile înaintașilor, visele lor, izbînzile și dezamăgirile lor.

Academicianul David Prodan este un specialist de renume internațional, interesat îndeosebi de structurile sociale, economice și politice ale Transilvaniei. A descris resorturile și trăsăturile specifice ale domeniului feudal, a reliefat relațiile interumane, cu luminile și umbrele caracteristice. De asemenea, a situat mișcarea de emancipare politică a românilor transilvăneni în mișcarea de idei europeană, Supplex Libellus Valachorum fiind, în contextul vremii, un program cu rezonanță puternică în conștiința națională.

Într-un interviu televizat, de acum cîțiva ani, istoricul își considera lucrările drept o expresie a generației pe care o reprezintă. Prin urmare, un cercetător, oricît de stăruitor în demersul său, nu va putea epuiza o temă. Alte viziuni, alte interpretări se vor adăuga în firească succesiune. Istoria e, prin urmare, o disciplină vie, în continuă amplificare, concomitent trecut, prezent și viitor.

La împlinirea vîrstei de 90 de ani, urăm academicianului David Prodan sănătate și putere de muncă, pentru a întregi cu noi file o operă profundă, complexă, de o acuratețe științifică exemplară.

Dumitru NICU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLETE

Marin SORESCU

Cuvinte noi

Trebuiau doborîţi chiaburii,
Şi s-a făcut o şedinţă.
Întîi i-au făcut membri de partid pe unii,
Da' fără şedinţă.
Marin Lungu zice:
- Bă, vine Fane al Dinii, într-o dimineaţă de noapte,
Îi spune femeii că mai pe seară să fiu acasă.
Da' n-a spus pentru ce.
Vine seara şi mă ia la şedinţă la deal, la Cioarecu.
Pe mine, pe nea Florea Bălănescu, pe Călin Murgăşanu
Şi pe alţi oameni săraci şi fără carte.
Şi ne-a spus acolo c-o să avem mari avantaje,
Da' să spunem numai adevărul.
Dă-i, ne face un tabel cu noi
Şi ne-a pus să iscălim. Cu deştiul.
A pus mîna pe deştiul nostru şi-a apăsat la capul scrisului,
Unde scriseseră ei numele nostru.
Apoi au început şedinţele. Săptămînal.
Numai noaptea. Promiţîndu-ne că ne dau lemne gratis,
Numai copaci, că se naţionalizau pădurile.
Gratis dar să plătim o cotizaţie.
Cotizaţie, alt cuvînt nou, după *şedinţă*.
Bun. Într-o sară vin acasă, cu cămaşa făcută şofile.
S-a apucat femeia să mi-o spele şi-am rămas în casă,
Pînă să se usuce cămaşa. M-am pomenit, odată cu sara,
Bătînd în ulucă tare, cu un baston, de urlau cîinii.
- Cine e? Iese femeia afară.
- Ştefan Dragu. Hai, Mitră, hai, scoate omu' afară,
Să meargă la şedinţă.
Muierea spunea că nu sînt acasă, el nimic.
Nu plec de-aici, că de-aia l-am făcut membru.
Şi să ia bani, să plătească *cotizaţia* din urmă.
Eu ostenit de la muncă, şi-n pielea goală,
Că nu se uscase cămaşa pe culme
Să merg să dau şi bani, să pierd şi noaptea şi cum?
Să le spun eu *cozile de topor.*
Pe frate-meu, care avea 15 oi şi nu erau declarate decît 5
Şi eu să le spun şi pe celelalte.
Nu pleca deloc de la pod şi bătea mereu în ulucă.
Să-mi dea gardul jos.
- Hai, Mitră! Credea că dacă l-am făct membru de partid
Îi dau moşia Pazului? Să meargă să plătească acolo,
Că de-aia s-a-ncurcat.

A-nceput să bată şi mai tare. - Hai, Mitrăăă!
Scoate-l aşa cum s-o găsi, dacă e bolnav, să-l văd eu.
Dacă am auzit, odată am ţîşnit afară, în pielea goală.
Am ridicat mîinile în sus.
- Iote-mă, mă. Asta sînt!
Unde să merg, mă, în pielea goală? Asta sînt! Unde
să merg aşa?
N-am cămaşă, n-am bani, şi să merg acolo să-l pîrăsc pe
Frate-meu cîte oi are?!
Du-te, că uite-mi doborîşi şi gardul
Şi nu ştiu ce-ţi fac.

Fane a dat cu pălăria de pămînt
Şi a plecat să găsească alt prost.
Aşa am scăpat de şedinţe.

□

PRIMIM LA REDACŢIE

Domnului
Acad. MARIN SORESCU,
Redactor-şef al Revistei LITERATORUL

Vă rog a publica următorul *răspuns* la un text apărut în "Academia Caţavencu" din 25 februarie 1992 intitulat "Din opera creatoare a tovarăşului Mihai Drăgănescu", răspuns desconsiderat de redacţia amintitei foi şi căreia regret că l-am făcut onoarea de a-i cere un drept la replică.

Mihai Drăgănescu
Preşedintele Academiei Române

Domnule Mircea Dinescu,
Director literar al "Academiei Caţavencu"
(Buletinul Academiei)

În nr. din 25 februarie 1992 al publicaţiei dumneavoastră, apare o notă nesemnată (iscălitura "un om de rău" nu poate fi considerată un nume responsabil) în care se prezintă patru citate din volumul meu "Sistem şi civilizaţie" (1976) şi o referire la un paragraf al acestei lucrări.

Este evident pentru oricine că o lucrare nu poate fi apreciată prin publicarea a trei citate *numai* din Cuvântul înainte. De altfel al doilea citat a fost trunchiat, continuarea lui (după redarea numelui a doi oameni politici) fiind următoarea: "prof. Tudor Tănăsescu, unul din fondatorii şcolii româneşti de electronică, acad. Grigore Moisil, acad. Tiberiu Popovici, acad. Nicolae Teodorescu ş.a.".

Se caută în nota publicată de dumneavoastră, nu numai în citatul trunchiat, ci în general, să se omită conţinutul ştiinţific al volumului "Sistem şi civilizaţie". Ar trebui remarcat că în multe părţi din volum autorul lui nu a respectat canoanele marxiste încercînd să aducă elemente noi. De altfel, pentru acest lucru mi s-a cerut să încetez să mai public astfel de lucrări, curînd după apariţia ei, cu ameninţări grave, care veneau direct de la cabinetul codictatoarei ţării.

În folosirea noţiunii de comunism orice lector atent poate constata că pentru mine înţelesul era echivalent cu acela al noţiunii de civilizaţie socio-umană, pe care am definit-o clar în multe lucrări, într-un mod cu totul depărtat de teoria marxistă, deşi uneori, din compromis, pentru a putea publica ideile mele, care cred că pot fi considerate rezistente dogmatismului epocii, lăsam, în citate convenţionale şi înţelesul "clasic".

De ce nu se prezintă, de exemplu, din incriminatul capitol "Securitatea (să fi înţeles "omul rău" că acest cuvînt se referea la organismul cu acelaşi nume?) şi varietatea vieţii", de fapt un paragraf, un citat ca următorul:

"În condiţiile în care comunismul va realiza varietatea vieţii şi civilizaţia, problema democraţiei se va pune, poate, într-un alt mod decât astăzi. Schimbarea conducerilor va deveni o problemă de varietate a vieţii şi de civilizaţie, voinţa poporului se va manifesta prin ideile şi politica sa, la care orice conducător va trebui să se ralieze. Conducerea societăţii va depinde de o puternică interacţiune între ştiinţific şi politic. Societatea va fi condusă de structuri de conducere, oamenii din aceste structuri luând decizii în cadrul politicii stabilite de popor în contextul cunoaşterii ştiinţifice a unor relaţii fundamentale ale societăţii. Accentul în civilizaţia comunistă în raport cu conducerea va fi pus pe ideile aprobate de popor, oamenii schimbându-se mai des decât aceste idei în cadrul varietăţii vieţii. Votarea pentru anumite idei politice într-un cadru ştiinţific de posibilităţi se va putea face astfel distinct de a oamenilor care se rotesc la conducere".

Nu putea conveni dictatorilor Ceauşescu un asemenea text, ca şi multe altele din acest volum, referitoare la rolul vieţii spirituale, criteriile civilizaţiei, modul de inovare în societate ca şi afirmaţia "Marx a descoperit prima mare realitate a societăţii, sistemul social, astăzi avem încă de descoperit civilizaţia" (pag.480 în "Sistem şi civilizaţie"). Titlul volumului reflectă profunda mea nemulţumire faţă de starea de civilizaţie a socialismului. Voiam să spun clar că sistemul socialist conţine erori şi multe din noutăţile aduse de mine în acest volum, în condiţiile respective, din interiorul acestui sistem, atrăgeau atenţia intelectualilor români asupra posibilităţii de a gîndi şi altfel.

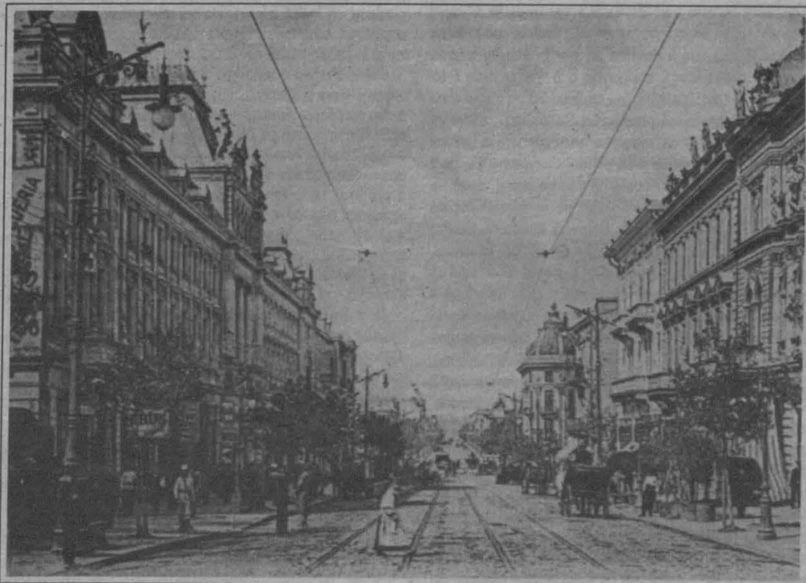
De menţionat că o asemenea lucrare ca "Sistem şi civilizaţie" nu face parte din volumele principale ale operei mele ştiinţifice, ca şi ale celei filosofice, dar nici nu este de neglijat nu numai pentru perioada în care cei mai mulţi repetau teze clasice sau ceauşiste, ci şi pentru prefigurarea unor idei care au contribuit la volume ulterioare din ce în ce mai îndepărtate de teoriile sociale şi filosofice oficiale.

Nu pot să spun că nu am făcut compromisuri, dar ele au fost supuse supravieţuirii instituţiilor ştiinţifice în care am lucrat şi operei mele, fără însă să accept depăşirea anumitor limite, deoarece cred că am avut o atitudine rezistentă, care a fost remarcată de dictatori şi pentru care am avut de suferit, deşi nu ca disident. Momentul de disidenţă l-am atins în zilele Timişoarei din decembrie 1989, înainte de căderea lui Ceauşescu, într-un mod pe care l-am declarat presei şi sub o anumită formă şi în comunicarea pe care am prezentat-o la deschiderea festivităţilor dedicate împlinirii a 125 de ani de existenţă a Academiei Române.

În timp ce în publicaţia dumneavoastră "un om de rău" încearcă să compromită fără nici o analiză obiectivă o lucrare şi un om care s-a dedicat renaşterii Academiei Române, recent în revista "Alternative" nr.1-2, 1992, se remarcă importanţa noţiunii de *mod de inovare* (care înseamnă mod de schimbare în societate şi al societăţii socialiste în particular) introdusă de subsemnatul şi se scrie: "... nu putem să nu ne exprimăm mâhnirea că în prea mică măsură deschiderile realizate prin ideile majore conţinute în volumul "Sistem şi civilizaţie" s-au bucurat de dezvoltarea creatoare şi acreditarea de care era atâta nevoie" (pag.19, în articolul dr.ing.M.Slănină, Revoluţia ştiinţifico-tehnică şi structurarea progresivă a modului de inovare).

În anul 1977 am fost întrebat de un profesor de ştiinţe politice din California cum de am avut curajul să public un asemenea volum. I-am răspuns: este o cărămidă pentru viitor, un sprijin pentru cei care vor constata că se putea gîndi şi altfel, o încurajare spre schimbare. Cine priveşte numai zgura subţire a acestui volum, inevitabilă în anii respectivi, şi nu vede elementele de gîndire nouă, cel puţin pentru acea perioadă, nu poate fi decît astfel cum s-a iscălit, deoarece denaturează spiritul unei lucrări, adică un om de rău. Îmi pare rău pentru el.

Mihai DRĂGĂNESCU

Bulevardul, cu Palatul Eforie, în 1901

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

O ÎNTÎLNIRE RATATĂ (III)

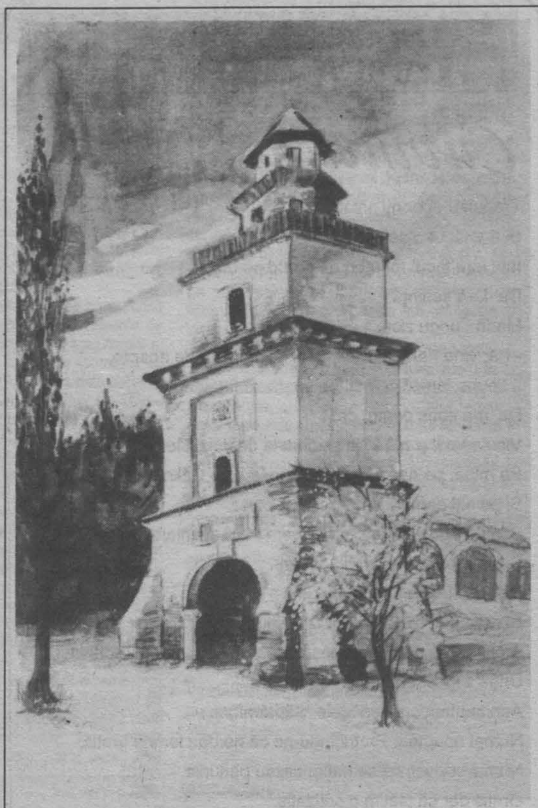
Tema *învierii*, a vieții de apoi, a refuzului de a accepta ruptura dintre vii și morți străbate, de la un capăt la altul, ca un fir - nu zic roșu, deoarece ar fi atras prea mult atenția cenzurii, dar în orice caz vizibil pentru cine are ochi de văzut și este cît de cît sensibil față de această temă -, volumul *După-amiaza de sîmbătă*, apărut în 1988. În condițiile teroarei ideologice impuse de regimul ceaușist, comentatorii din țară ai cărții (cărora le sînt în continuare profund recunoscător, lui Nicolae Manolescu în primul rînd, dar nu mai puțin d-lor Radu Enescu, Livius Ciocîrlie, Ion Pop, Marian Papahagi...) nu aveau cum să abordeze și să discute o asemenea temă. Dacă au observat-o sau nu, e o altă problemă, pe care nu doresc să o tratez aici. Ar fi putut în schimb, ar fi avut toată libertatea să o abordeze și să o discute - "indicațiile" dictatorului român neavînd nici o valabilitate la Paris - d-na Monica Lovinescu, care în ianuarie 1989, după cum spuneam, a consacrat volumului meu o cronică radiofonică. Nu a abordat-o însă, nu a discutat-o. Ca și cum nici n-ar fi observat existența unei asemenea importante teme. E posibilă însă o atare lipsă de atenție tocmai la o profesionistă a scormonirii textelor noastre, în vederea extragerii celui mai mic grăunte de inconformism? Să nu fi înțeles domnia sa că, față de ateismul monstruos, extrem de primitv și de agresiv, promovat de Ceaușescu, o temă ca aceea a *învierii* reprezenta mai mult decît un gest de insubordonare?

Un gest de sfidare? E prea mult, mă laud? Îi las pe alții să aprecieze, inclusiv pe doamna Monica Lovinescu (chiar dacă în obiectivitatea dumneaei față de mine nu mai pot avea o nețărmurită încredere). Să fie d-na Monica Lovinescu o atee convinsă, ca la carte (ca la cartea roșie, comunistă)? În acest caz, firește, nu m-ar mira faptul că nu a sesizat o problematică, în chip logic lipsită de orice interes în ceea ce o privește. Ar mai exista o explicație. Eminenta noastră colegă, ținînd cont de locul și epoca în care trăiesc, a dorit poate să mă protejeze: a descifrat de fapt toate aluziile resurecționiste ale cărții dar s-a ferit să arate cu degetul spre "misticismul" meu, pe care regimul l-ar fi înfierat. Ce-i drept, domnia sa n-a excelat niciodată în asemenea scrupule, descoperind cu poftă, cu lăcomie aș spune toate apropourile (pilele) unei literaturi esopice prin forța lucrurilor. Oricum, în cazul meu această ipoteză (a unei eventuale intenții de protejare) este exclusă din capul locului de însuși conținutul cronicii radiofonice difuzată în ianuarie 1989. D-na Monica Lovinescu nu numai că nu a dorit cîtuși de puțin să mă protejeze. D-na Monica Lovinescu a dorit, dimpotrivă, să mă denunțe. Cronica domniei sale la volumul *După amiaza de sîmbătă* asta este în esență: *un denunț cu multiple adrese*.

Primul adresant nu este altul decît securitatea. Nu glumesc, și nici măcar nu exagerez. Căci ce se grăbește să facă d-na Monica Lovinescu, apucîndu-se să-mi "recenzeze" cartea? Nici mai mult, nici mai puțin decît să mă acuze că aș fi un apologet al Armatei Roșii pătrunse în România în vara și toamna lui 1944. D-na Monica Lovinescu nu este o doamnă naivă. Nu se putea să nu-și dea seama că învinuindu-mă *de așa ceva* în cea mai rea perioadă ceaușistă domnia sa pur și simplu trăgea securitatea de mînecă, atenționînd-o în privința mea. E ca și cum ar fi spus: ia vedeți ce-i cu ăsta! Să nu fi știut d-na Monica Lovinescu că puterea lui Ceaușescu, excelent servit de altfel atît de imaginea respingătoare a Uniunii Sovietice brejneviste cît și de orbirea Occidentului în ce îl privește, s-a bazat din punct de vedere moral, dacă se poate spune astfel, și psihologic pe antisovietism, pe antirusism, bine răspîndite în România în condiții istorice care le explică dar și bine cultivate de oameni interesați, nu în cele mai nobile scopuri? Să-i fi scăpat amănuntul că exista o secție specială de întreținere și chiar de ațîțare a acestor resentimente, a căror flacără rea nu trebuia lăsată să se stingă?Că și printre scriitori erau oameni anume puși să spună, mereu, amestecînd adevărul cu minciuna, ba chiar și inventînd, cîte ceva neapărat rău despre "ruși"? Că a manifesta față de aceștia fie și o umbră de simpatie, iscată de pildă de un film sau de o carte, nu era privit cu ochi buni? În aceste condiții, nu e deloc greu de priceput cum mi-a "căzut" acuzația d-nei Monica Lovinescu. Care, pentru a fi mai convingătoare, citează fapte dureroase, traduce din biografia sa, invocă dramatice experiențe, personale (a stat un timp ascunsă într-o pivniță) sau ale altora. O asigur pe d-na Monica Lovinescu că îi respect suferința, că i-am înregistrat cu toată atenția mărturia. În ce mă privește am fost, se vede, mai norocos. Poate pentru că în 1944 aveam doar șapte ani. În nici un caz deoarece părinții mei erau basarabeni și știau, amîndoi, rusește. A ști rusește, în loc să te apere, mai curînd te expunea suspiciunilor, deloc inofensive, adeseori; mai ales la început, sovieticii vedeau peste tot albgardiști, vlasoviști, tot soiul de trădători. Deși ferit de întîmplare de ce-a fost mai rău, aș putea la rîndul meu relata, din auzite, cîteva cazuri cutremurătoare. Intrarea Armatei Roșii pe teritoriul țării noastre nu a constituit, evident, un eveniment idilic. Au fost comise diverse acte de violență, nu puține atrocități (rețineți cuvîntul; voi reveni la el mai jos). Totuși, obiectivitatea mă obligă să iau în considerare faptul că această armată nu venea de la băi, sau de la paradă, ci din infernul celui mai cumplit război pe care l-a cunoscut vreodată omenirea. N-avea cum să se poarte cu mănuși. Mai trebuie, cred, invocată circumstanța atenuantă că, relativ repede, comandamentul sovietic a luat măsuri drastice pentru a curma excesele, fărădelegile. O cred, pînă la ultimul cuvînt, pe d-na Monica Lovinescu atunci cînd își evocă amintirile referitoare la dramaticul an 1944. Să mi se dea voie în acest caz să îl cred și pe propriul meu tată, care a văzut cu ochii lui, la Brăila, cum doi soldați sovietici ce încercau să jefuiască un magazin au fost executați pe loc. De sovietici. De poliția lor militară. În fine...

În *După-amiaza de sîmbătă* există cinci-șase pasaje "cu Armata Roșie". *Teama* față de aceasta este evocată limpede în episodul musafirilor nepoftiți care ne-au intrat în casă la Corabia (v. pp. 57-58). "I-am dezaprobat", afirm categoric la p. 84 referindu-mă la ostașii veniți de la Răsărit care, într-o Vinere mare, manifestaseră ostilitate față de credincioși. La p.132 subliniez că tata, diriginte la Telefoane, nu se temea să intre în dispută cu ofițerii sovietici din cadrul așa-numitei comisii interaliate de control. La aceeași pagină descriu senzațiile exterioare pe care copilul ce eram pe atunci le-a încercat plimbîndu-se pentru prima oară cu motocicleta. "Vina" mea ar consta în aceea că am acceptat să mă urc - repet, copil fiind - în atașul unei motociclete conduse de un ofițer sovietic. Tot la p. 132 o secvență strict obiectivă surprinde "curtea" pe care soldații trecînd în camioane o fac unei tinere rusoaice, ce dirija circulația. Într-un tren, în toamna lui 1944, un soldat ne-a oferit nouă, copiilor, niște conserve foarte gustoase (p.65). Trebuia, atunci să refuz? Sau să "uit" apoi această întîmplare doar pentru ca imaginea Armatei Roșii să iasă cum vrea d-na Monica Lovinescu? Nici unuia din episoadele înșiruite de mine pe scurt, mai sus, d-na Monica Lovinescu nu a considerat că e cazul să le acorde cea mai mică atenție. Din ele, din toate la un loc, rezultă totuși, cred, atitudinea mea obiectivă față de Armata Roșie. D-na Monica Lovinescu s-a oprit, în analiza sa, exclusiv asupra episodului de la pp. 66-68. Într-o seară din iarna 1944-1945, la Galați, tata s-a întors acasă însoțit de doi militari ruși, cu care se întîlnise pe drum și cărora, de voie sau de nevoie, le propusese să bea împreună un pahar de ceai. Unul din ei a plecat repede și, pare-se, nemulțumit, cel care a rămas mi s-a părut un om "extraordinar de bun": "Cred că purta în ranița lui de ostaș (pe care poate chiar o avea la el) nu bastonul de mareșal, ci toiagul unui sfînt. Inima lui de aur mi-a luminat o seară a copilăriei." Acest pasaj despre soldatul "necunoscut ce a intrat în casa noastră din Galați doar ca o forță a Binelui" (p.68) a enervat-o teribil pe d-na Monica Lovinescu, a indignat-o pur și simplu. Cum, aceasta e imaginea pe care o dau eu despre Armata Roșie, care a făcut și a dres etc. etc.? Nu, imaginea pe care o dau eu în *După-amiaza de sîmbătă* despre Armata Roșie este mai complexă, dovadă episoadele mai sus citate pe care d-na Monica Lovinescu a preferat să le ignore. De altfel, domnia sa ignoră elemente, personaje, amănunte din însuși pasajul pe care a binevoit să-l comenteze: "Unul din cei doi soldați era tînăr, celălalt mult mai în vîrstă, aproape bătrîn (cel puțin așa îl vedeam eu). Se poate spune că în casa noastră intraseră - și ședeau la masă - cele două Rusii, Rusia nouă și Rusia veche. Rusia nouă ne-a părăsit repede, tînărul a stat puțin și a plecat: mi s-a părut crispat, reținut, distant și chiar suspicios. Celălalt însă a rămas, a stat de vorbă în tihnă cu părinții mei și-a băut ceai după vechea modă rusească..." Comentatoarea l-a trecut complet sub tăcere pe soldatul cel tînăr reprezentînd "Rusia nouă" (comunistă, deci) care - precizam eu ironic - "ne-a părăsit repede". După cum se poate ușor observa - ușor, dacă vrei, iar d-na Monica Lovinescu, evident, nu vrea, - portretul pe care îl fac soldatului tînăr este aproape total negativ. D-na Monica Lovinescu face uitată și biografia "eroului" meu . E un țăran reprezentînd Rusia veche, adică Rusia tradițională, pravoslavnică, un țăran pe

(continuare în pag. 7)

Turnul Colței (gravură din sec. XIX)

"CULTURĂ ȘI POLITICĂ"

Nicolae Cristescu, Mircea Ionescu Quintus, Marin Sorescu, Vasile Tonoiu, Zigu Ornea, Ionel V.Săndulescu, Dan Grigorescu, Valeriu Cristea, Dumitru Micu, Eugen Simion, Radu Cîmpeanu, Magdalena Bedrosian, Vasile Morar - iată o listă derutantă de nume a căror alăturare nu pare a fi justificată de vreo logică anume. Și totuși, în logica Grupului Interdisciplinar de Reflecție (GIR), care în întrunirea sa din 18 martie a reunit participarea personalităților mai sus amintite alăturarea și comunicarea sînt posibile și benefice atunci cînd scopurile sînt comune, iar dorința împlinirii lor sinceră. *Cultură și politică* a fost tema pe care d-l Eugen Simion, conducătorul grupului, a enunțat-o ca pe o "provocare" prin care, situîndu-i - deocamdată imaginar - pe fruntașii PNL în fotoliile guvernamentale cele mai importante, le cerea să-și expună programul destinat nu doar supraviețuirii, cît mai ales revigorării domeniului cultural, rămas printre cele mai neprotejate în fața asprimii regulilor economice. "Ce gîndiți să faceți pentru cultura română?" a căzut sec întrebarea, iar prudența politică profesionistă cu care d-l Radu Cîmpeanu a încercat, pentru început să răspundă nu vestea o prea mare densitate de elemente concrete ale dezbaterii. Cuprinzînd definirea corectă a termenilor și a raporturilor dintre ei, formulînd observația că "istoricește, noi, românii, nu am reușit perfect să ne creăm propria identitate spirituală", deplîngînd "stricarea limbii române" (*implementare, ne confruntăm cu*) și a tradițiilor, citez, "familiare", disertația d-lui Radu Cîmpeanu a întrunit acordul unei părți însemnate a celor prezenți ("Mda!" - a spus în acest sens d-l Z. Ornea) și a desțelenit terenul pentru celelalte opinii, fără a impune, totuși, un ton.

De la inutilitatea actuală a cercetării științifice (V.Constantinescu) la problema naționalismului (Z.Ornea), de la delictul de presă la autoritatea și competențele justiției (M.I.Quintus: "Oamenii îmi cer să rezolv probleme de felul următor.- A plecat băiatul și m-a lăsat fără băiat"), de la absențe regretabile din onomastica stradală (Dan Grigorescu: "Bucureștiul are un primar nou, dar nu și străzi cu numele lui Maiorescu, Lovinescu, Vianu, iar Cuza și Iorga nu au monumente") pînă la teoretizări substanțiale despre caracterul integrator al conceptelor de identitate individuală, națională și europeană (Valeriu Stoica) - dezbaterea a antrenat în mișcare energică și elegantă idei esențiale privind cultura românească actuală. Între ele, alarmantă, primejdia ca mult sperata reunificare spirituală și morală a românilor să fie împiedicată de unele aprecieri aberante venite din exil, care vede cultura română din ultimii 45 de ani ca pe o "Siberie a spiritului"(?!) (Eugen Simion). Întru totul coerentă, explicația dată de d-l R.Cîmpeanu fenomenului exilului merită consemnată și creditată: "Unii exilați și-au creat imaginea unei Românii care nu este România. S-a creat astfel o țară a exilului care se desprinde din ce în ce mai mult de țara propriu-zisă. Ei poartă în ei un *complex al inutilității*".

Sigur, cîmpul dezbaterii a fost lărgit de intervenții mai mult ori mai puțin pătrunse de gravitate (reală, altminteri) datorate și altor participanți la întîlnire. De ar fi să amintesc doar îngrijorarea d-lui Gh.Mihai privind tragedia silviculturii sau observația doar pe jumătate glumeață a d-lui Dan Grigorescu "că prin părțile ei joase nici cultura europeană nu este europeană".

Iar faptul că răspunsurile privind o viziune programatică asupra susținerii economice a culturii române nu au avut suficientă concretețe nu se datorează, desigur, decît atracției pe care ideile culturale au exercitat-o asupra celor prezenți la reuniunea de miercuri a GIR-ului. Încît cînd d-l Sorin Botnaru a vrut să înlăture bănuiala că ar face propagandă de partid, cineva "avea dreptate" să exclame "jignit": "Vai de mine! Se poate!?" Concluzia se întruchipează însă dincolo de aceste politețuri prevenitoare: politica și cultura își pot întrepătrunde firesc problematicile, păstrîndu-și identitățile specifice, într-o zonă comună în care se poate gîndi la destinele spiritualității românești.

Andrei GRIGOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

VIZIONARISMUL LUI CONSTANTIN NOICA

Mi-aş fi dorit să nu cunosc opera lui Constantin Noica, atunci cînd am început să parcurg acest "Jurnal" - această bogată, aparent "păduroasă" culegere de mărturii ale unui laborator filozofic, această înmănunchere prolixă de probe rămase dintru coacerea alchimică a unei visat-unice-*Idei*. (Cartea şi osîrdia culegerii, le datorăm unor cunoscuţi oameni de cultură: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Sorin Vieru - şi editurii *Humanitas*). Mi-aş fi dorit, zic, să nu cunosc opera filozofului, pentru a o putea re-institui în chip "virgin" - depistînd obsesiile fundamentale ale raţionalităţii ei (asemeni unui Cuvier, ce ar reconstitui cu eşantioanele energetismului-aparte din deschiderile şi mirările gîndului "noicean" -, lucru la care acest "JURNAL DE IDEI" ispiteşte nespus). Cunoscînd-o totuşi, opera, în faţa acestei cărţi am încercat, pe cît cu putinţă, metodologia *uitării:* recurgerea la faimoasa *paranteză* husserliană ce ne închide cunoştinţele spre a ne învirgina cunoaşterea.

Teoreticianul devenirii şi *conştiinţei devenirii întru fiinţă* este, în fapt, cel mai deplin şi înfiorat *ingenuu* al *speculaţiei* (româneşti, în particular şi omeneşti în general): Totul, la Noica, poartă marca şi fiorul *inductiv* (din care descinde apoi şi plăcerea *deducţiei)* - apt să re-origineze partea captată de adevăr. Poate de aceea el este încă neîncadrabil curentelor conturate pînă azi în filozofia europeană: Preocupat cu ardenţă de Hegel (nu însă în mod necritic) şi de *dialectică*, re-descoperitor ingenuu al *dialecticii*, în cadrul căreia vederile sale cuceresc terenuri noi, neevaluate încă la deplina lor cotă, Noica este, de fapt, un *"Monsieur Jourdain"* al *fenomenologiei:* o practică în aproape totală necunoştinţă de cauză, cu acea inocenţă fascinantă, aptă de-o profundă şi proaspătă re-întemeiere a "cuplurilor" ei. Numai această conjugare *crucială* dintre orizontul dialecticii hegeliene şi orizontul "transcendent-transcendental" al viziunilor fenomenologice, îl va aduce pe Const. Noica la vadul acelei dialectici *"în patru timpi"* (analog cu ceea ce ar fi, pentru *spaţiu*, aflarea celei de a patra dimensiuni a lui: *spaţiu-timpul)*. El descoperă, aşadar, măsura sau dimensiunea *absconsă* a dialecticii: cea care deţine, aş putea zice, *"infinitul integrat"*: "Limitaţia care nu limitează". În felul acesta Noica nu e, pentru filozofia europeană, un *continuator*, ci un *sintetizator*, ceea ce implică mai mult; ceea ce reprezintă, întotdeauna, plasarea într-un *centru funcţional* neo-fondator. Sînt convinsă, de altfel, că pe acest centru funcţional neo-fondator, al unei viziuni împlinite, de altminteri, doar în *intuiţia* şi *virtualitatea* ei, nu chiar şi în realul rotund al tuturor soluţiilor spre care aspiră, - se va înălţa curînd (lărgindu-şi sinteza peste pragurile pe care Noica nu le mai învinge) - o filozofie *românească* - merită să răspundă *doar ea!* - unei *integrale* a interogaţiilor filozofice de pînă acum, ale omului. (Temeiul pentru o asemenea îndrăzneaţă, aproape insolentă aserţiune, nu-şi află însă spaţiul de argumente chiar în acest articol.)

Care ar fi, aşadar, soluţiile *nedobîndite* spre care aspiră filozofia lui Const. Noica? "Jurnalul" nu e de fel străin de această tensiune, tradusă recurent ca umbră de vulnerabilitate: *"Ştiinţa şi filozofia sînt de sexe diferite... ştiinţa e masculină (căci generează prin practică) şi filozofia e feminină căci generează prin sine. Ştiinţa antică era feminină. Pînă la experiment ştiinţific trăiam încă în matriarhatul culturii. Apoi ştiinţa a devenit masculină. Dar ce e tulburător astăzi este că Ştiinţa a devenit androgină, însuşindu-şi din plin şi generarea prin sine, speculaţia, tremurul"*. (pag.48-49). Şi: *"Pînă acum filozofia a fost o formă de delir (întîlnirea generalului) în timp ce ştiinţa era un act de luciditate şi supunere. Acum ştiinţa a intrat în delir (delir matematic etc.,),... pe cînd filozofia s-a restrîns la luciditatea, face logică şi teorie a cunoaşterii.) Cu devenirea întru fiinţă filozofia poate regăsi delirul. Ea a încercat să aducă mutaţia în om şi lucruri, să le reaşeze. Dar natura ei contemplativă a condamnat-o să fie cel mult* exhortativă. *Acum poate măcar înţelege acolo unde ştiinţele desprinse din ea au pus lucrurile în devenirea stimulată, pe care ea n-o obţinuse. Dacă îi e dat să fie comentar, atunci s-o facă dinăuntrul lucrurilor, nu din afara lor"*. (pag.40). Comentar filosofic *dinăuntrul lucrurilor?* Ei bine, da!: *Tensiunea desfiinţării subiectului!* Întreagă filozofia lui Constantin Noica e marcată de această tensiune! Ideea aceasta devine, altundeva, fantastică: *Cunoaşterea* poate înghiţi toate limitele! Ceea ce prefigurează gîndirea lui Noica, este, de fapt, dobîndirea capacităţii *operatoare*, nemediat - lucrative, în ordinea naturii, a "Ideii": *"Reflexivitatea este încă deopotrivă în lumea materiei, este chiar fundamentul lumii materiei cu unda. Mişcarea mişcării dă altceva: unda. Totul se schimbă pentru filozofie: avem de gîndit o lume care nu e altceva decît reflexivitate, întocmai ideii prin care o gîndim... De aceea, fără a cuteza să spunem că unda este idee, nu vom putea spune nici altceva. Sau ea este de ordinul ideii. Căci dacă idealismul nu va triumfa aici spunînd: iată, materia este idee (dacă era idee, de ce n-aţi obţinut-o din idee?), s-ar putea ca materialismul să aibă dreptate, spunînd, iată, e pe dos, ideea este materie - punînd în speţă pe lume, într-o zi, unde care să fie idei (obţinînd poate într-o zi ideea din materie)"*. (pag. 68-69). Pentru tensiunea lui Noica întrebarea fundamentală rămîne însă aceasta: *"Ce e fiinţa, predicat sau subiect?"* (pag. 46) - şi toată ontologia lui încearcă să demonstreze apriorismul unui *predicat*, ce-şi dobîndeşte, abia cu *conştiinţa devenirii întru sine*, propriul *Subiect*. Lumea e un *"act de constituire"* - şi nu o *constituţie* - şi de aceea, e în mod fundamental şi *benefic* "bolnavă", - toate manifestările fiinţei şi spiritului sînt în mod benefic *precare. "Frica de neant a omului - frica de fiinţa stăpînă./ Frica de dezordine totală, frica de ordine totală"*. (pag. 147). *"În româneşte cuvîntul fiinţă nici nu vine de la esse, "a fi", vine de la fio (fiens-tis), "a deveni". Deci (e) de prisos să spunem că fiindul - fiinţarea - existentul - se deosebeşte de fiinţă"*. (pag. 371). Marea obsesie categorială - la Noica: *posibilul*. Decurge din aceeaşi preluare a fiinţei ca *fio: "Matematicile nu servesc (speculativ, ci doar elementar-practic într-o lume în care nu primează posibilul. Dacă iei realul drept gata dat sau drept unic... nu ai acces la matematicile mai adînci. Dacă însă dublezi, triplezi, izotopizezi sau polimerizezi realul, aşadar dacă te înfunzi în oceanul posibilului, atunci matematicile devin nu numai unealtă, dar şi o formă de cunoaştere, tocmai ca exploatare a posibilului./ Aş face, mai degrabă decît după mişcarea hegeliană, o istorie a lumii pe linia: necesităţii (orientul), realităţii (Grecia), posibilităţii"*. (pag. 61). Am putea adăuga (aşa cum, de altfel, avea să precizeze el însuşi, reluînd teza în atîtea alte intervenţii) "... posibilităţii (România)". Ataşarea perpetuului *posibil* la ethosul românesc (drept caracteristică esenţială a acestuia) nu înseamnă - aşa cum au înţeles unii - amînarea intrării în real - ci a perpetua - prin act interior - polimerizare a realului, permanenta întreţinere a unui generator de *rezervă* decizională, într-un anume fel capacitatea de accelerare a timpului. (Timpul, monotonia Unului care se vrea multiplu.../ Iar omul, în loc să folosească prilejurile şi să intre în kairotic, în acceleraţie, se scufundă în cronologie, în destin, entropie./ Drama tuturor celor ce gîndesc *Timpul: Nu-i văd accelerările posibile, necum ieşirea din el"*. (pag. 373). "Posibilul" e astfel un act motor, nicidecum resemnarea nirvanică într-o monedă necheltuită.

În ingenuitatea ei speculativă, filozofia lui Constantin Noica e, în fapt, zbaterea de a sincretiza (citeşte: rezolva) raportul dintre *simplul originar* şi *complexul originar*, în domeniul *abstracţiunii:* a afla egalizarea lor fără a le distruge sensul. Matematicile, va zice Noica (vezi, pag. 81-82) - au o origine vulgară, înnobilată: au pornit de la observaţia concretului - Şi, generalizînd au descoperit abstracţia *simplului originar*. Filozofia a pornit însă de la abstractul pur al speculaţiei, de la *complexul originar:* a gîndit divinul. Pînă unde a ajuns însă? Iată o mărturisire, (anticipativă, se pare, rîndurilor de mai sus): *"Ce prost stau cu "abstractul", după atîţia ani de filozofare! Ce am desprins din meditaţia filozofică n-a fost să abstrag, ci să generalizez în concret. Întîlnirea cu universalul, mai de grabă decît exerciţiul lui pur face obiectul filozofării, de la mirarea ei dintîi pînă la deschiderea ultimă./ Am căutat o asemenea întîlnire tot timpul şi mi-am refuzat-o deopotrivă, trăind "abstras"..."* (pag. 54). Va fi fiind această rîvnită întîlnire, prefigurata *Idee*, colectoare a tuturor *Ideilor?* (Această *Idee*, aşteptată o viaţă - spune undeva în "Jurnal" - şi care nu a mai venit - dar care... *"pe semne a venit, dacă nu a mai venit"*).

A obţinut Constantin Noica, sau nu, - comuniunea scontată cu *universalul? "Ceea ce se comunică* - zice el - *sînt cunoştinţele (informaţiile), pentru înţelesuri e mai mult decît comunicare: comuniune./ Peste tot relaţia e unilaterală. Al doilea termen nu e fără primul* (s.m.-J.M.), *aceasta poate fi fără al doilea, exactitatea goală"*. (pag. 368). Un sîmbur dramatic pare să ascundă - şi deopotrivă să revele - jubilaţia infinită, caleidoscopic-asociativă, din trăirea filozofică a lui Const. Noica: De la *complexul originar* (pe care "ţi-l dai") - prin *simplul originar* (numărul) şi *complexul procesual* - calea către *regăsirea complexului originar* poate fi suspendată la un moment dat prin frica de a mai păşi pe un anume prag! *"Toată viaţa am visat forme, împlîntarea formelor (Mathesis). Dar toată problema, e cum să găseşti forma fără a cădea în formalism"*. (pag. 373). "Forma" ca substanţă, (aspiraţia de a intui măcar, originea *formei!):* Enigma ontologică nedescifrată, în dreptul căreia *el* va tăcea - *el* interpretul *"Logicii lui Hermes"* - a cărei descifrare pînă la capăt reclama nu eludarea, ci elucidarea acestei ultime "taine"... a logosului. "Jurnalul", ca şi întreaga ontologie a lui Const. Noica se alcătuieşte din ocoluri, fluxuri şi refluxuri în jurul acestei taine pe care destinul lui filozofic o lasă apăsat ca sarcină testamentară epistemologiei viitoare -, poate chiar acelui imperativ kairotic pe care-l va întruchipa conştiinţa devenirii întru sine a fiinţei româneşti. (*"Mă întrista* - zice filozoful - *că românul nu are conştiinţa tragicului. Undeva însă el este în tragic, în neîmplinire şi inadecvaţie... E în elementul lui..."* Iar mai sus: *"Orice tragic ţine de cădere, sau de cenzura transcendentă a realului, sau de inadecvaţia faţă de universal"*. (pag. 122). "Vizionarismul" lui C. Noica pare să intre însă aci în con de penumbră: Desconsiderarea Timpului (alias Istoriei) indică, încă din aceste însemnări, lacuna - după opinia mea, principală - a ontologiei sale: ignorarea relaţiei de *feed-back* dintre timpul profan şi timpul accelerat sau ieşirea din timp, dintre simpla *devenire* (perisabilă) şi *devenirea întru fiinţă:* substanţializarea ontică a Istoriei. Or, dacă românul se află în *elementul lui* în tragic, acel *feed-back* va trebui să îl conducă, la un moment dat, la *conştiinţa propriului element*. Ar fi *căderea* din tragic, cînd *posibilul* ca real polimerizat ar putea desfiinţa *cenzura transcendentă* a realului. Şi abia acest triumf al saturaţiei posibilului, s-ar putea traduce ca o conştiinţă a tragicului. (Oare care cenzură interioară l-a oprit pe Noica să nu înainteze cu dialectica sa în relaţia de *feed-back* dintre Istorie şi devenirea întru fiinţă? Care cenzură interioară nu i-a permis să vadă că tocmai aici ar putea exemplariza o consemnare, simplu fulgurată şi ea în acest *Jurnal: "A face a posteriorul a priori"* - ? Poate teama că atingînd universalul, filozofia şi-ar pierde "suflările, dihăniile" *(Ce vede filozoful? Vede suflări, dihănii"* - pag. 185) şi teama despărţirii de *frica ontologică:* "Frica de Domnul face înţelepciunea. Religia se interesează de Domnul, filozofia de frică".

M-aş mai opri asupra unei *uimiri*, care se mărturiseşte de mai multe ori în acest "Jurnal": *"Cum au mai multe lucruri* aceeaşi *proprietate?"* Faptul, contrazicînd principiul *elementelor* (fiecare lucru, stare etc... se află în *elementul său;* ceva foarte aproape de relaţia fenomenologică dintre *noesă* şi *noemă)*, - observaţia lui reclamă acreditarea filozofică a ceea ce matematicienii numesc azi "metamatematică ": metodele *fuzii* - de măsurare a spaţiilor şi daturilor transgresante. Dacă răspunsul acestei întrebări s-ar fi conturat, filozofia ar fi devenit ca şi ştiinţa, *adnrogină*. În căutarea acestui răspuns, întrebarea păstrează - pentru filozof - înfiorarea din tremurul meduzei.

Jeana MORĂRESCU

Hanul Manuc (gravură din sec. XIX)

O întîlnire ratată

(urmare din pag. 6)

deasupra necolectivizat, care refuzase să intre în colhoz şi "avusese din această pricină necazuri" (locuia într-un bordei săpat în pămînt - asta n-am putut-o spune în ediţia din 1988). Acest ţăran-ostaş cu inima de aur nu era deci deloc unul reprezentativ, nici pentru ţărănimea colhoznică sovietică, nici pentru Armata Roşie. Nu o lăudam pe aceasta, lăudîndu-l; îl lăudam chiar pe el, ca individ moral, ca exponent de excepţie al poporului rus. Desigur, viziunea mea de astăzi asupra armatei sovietice din timpul celui de al II-lea război mondial - forţă de bază în cadrul coaliţiei antihitleriste, meritele ei în zdrobirea Germaniei naziste rămîn indiscutabile, istorice - nu se poate identifica întru totul cu aceea a unei tinere fete speriate, care se ascunde într-o pivniţă. Dar nici nu poate face abstracţie de ea. Ultima propoziţie a "revoltătorului" (pentru d-na Monica Lovinescu) pasaj închinat "soldatului necunoscut ce a intrat în casa noastră din Galaţi doar ca *o forţă a Binelui*", citită cu mai multă atenţie arată fără dubiu că şi pentru mine respectiva armată - ca şi oricare alta în împrejurări similare - nu reprezenta *doar* o forţă a Binelui. N-ar fi existat poate nici un dubiu, nici măcar pentru d-na Monica Lovinescu, cu privire la atitudinea mea în problemă dacă cenzura nu mi-ar fi tăiat o mică paranteză. În manuscris şi în dactilograma (citită la Consiliu) finalul pasajului arăta astfel: "...soldatului necunoscut ce a intrat în casa noastră din Galaţi (*unde chiar în acea perioadă s-au petrecut şi atrocităţi*) doar ca o forţă a Binelui". Tot răul spre bine însă (spre binele d-nei Monica Lovinescu): dacă cenzura nu mi-ar fi eliminat acea paranteză domnia sa n-ar fi avut pretextul de a se dezlănţui împotriva mea. În lumina celor spuse mai sus acuzaţia d-nei Monica Lovinescu cu privire la pretinsele mele imnuri consacrate Armatei Roşii apar drept complet nefondate. Despre ce putea risca (la începutul ultimului an al dictaturii Ceauşescu) un cetăţean român declarat amic al Armatei Roşii am vorbit mai înainte (în compensaţie, o să-i furnizez d-nei Monica Lovinescu numele unui adevărat admirator al Armatei Roşii, un admirator pînă la lacrimi; o să i-l denunţ deci pe... Nikolai Berdiaev, marele filozof creştin, adversar inflexibil al comunismului rus, care, în jurnalul său mărturiseşte că citea zguduit de plîns comunicatele din presă referitoare la victoriile Armatei Roşii asupra "invincibilei" maşini de război hitleriste, în a cărei "imposibilă" înfrîngere vedea un semn providenţial).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Constantin LUPEANU

Crîmpeie de ţipăt

Seara, pe la şase, am plecat spre Teatrul "Podul Cerului". La şapte fără un sfert eram aşteptat la intrare de Lala şi Chen Xiuhong, traducătoarea de limba română. Am ajuns la timp, însă după ele. Mă aşteptau. Parcasem maşina în stradă şi le-am zărit de cum am intrat în curtea teatrului. Atunci mi-am zis că nu le luasem flori. În stînga, în faţa cabinei portarului, se aflau mai multe ghivece de crizanteme, aranjate cu gust.

- Cît costă un ghiveci? am întrebat.

- Nu sînt de vînzare.

- Ştiu. Am însă nevoie de două fire, pentru două femei frumoase, am zis, şi i-am întins doi *yuani*.

- Femei frumoase? a întrebat, uitîndu-se la bani.

- Cele de colo. I le-am arătat.

- Care e nevasta dumneavoastră?

- Nici una.

- Dar dacă ar fi să optaţi?

- Imposibil. Îmi plac amîndouă.

A rîs.

- Aveţi replică, mi-a spus, întinzîndu-mi două crizanteme.

A refuzat banii.

Cu florile în mînă, m-am apropiat de ele. Mă văzuseră.

- Apreciem mai mult modul în care v-aţi descurcat, decît gestul, a remarcat Lala.

- Eu sînt fericit că le primiţi.

- Tovarăşul consilier e mare diplomat, a spus Chen Xiuhong.

- Bravo!

- Vă rog să daţi dumneavoastră explicaţii, m-a rugat, încă de pe treptele intrării, traducătoarea. Îmi place atît de mult această operă! Mă întreb cum a putut declara Luciano Pavarotti că intelectualii Chinei iubesc mai mult opera italiană decît propriile tradiţii culturale!

- Iertaţi-l, s-o fi grăbit.

- Îmi place şi el, dar mai puţin decît Mei Lanfang!

Ne-am aşezat în rîndul şase sau şapte, eu ocupînd locul din mijloc. Programul de sală era simplu: o coală de hîrtie îndoită în două. Patru jumătăţi de pagină. Personajele şi interpreţii, un rezumat, cîteva date despre vedetele spectacolului.

- Să vă citesc prezentarea acţiunii, esenţială în înţelegerea spectacolului. Despre "opera de Beijing" v-aţi informat, bănuiesc.

- Închipuiţi-vă! Am citit tot ce am găsit despre China la Biblioteca Centrală Universitară, unde am acces. Inclusiv cărţile dumneavoastră.

- Mulţumesc. Unii consideră acest spectacol prea puţin rafinat. Îi reproşează că s-ar fi născut în bîlci şi a trebuit să fie pe placul mulţimii. Alţii numesc unitatea: canto, recitativ, dans clasic, acrobaţie modernă drept forţată. Se mai reproşează lipsa acţiunii, că schimbările de atitudine au motivări copilăreşti.

- Bănuiesc că fiecare are dreptate cîte puţin.

- Vă veţi convinge. Mie mi se pare un spectacol total, în sensul modern al cuvîntului. Cum au fost încercate mari montări recente cu piese de teatru shakespeareene sau din antichitatea greacă. Un savant dozaj de rafinament artistic şi bufonerie de bună calitate. Nu poţi ţine spectacolul tensionat timp de două-trei ore. După o arie celebră, unde textul şi muzica şi mişcarea actorului se îmbină pentru a spune ceva de preţ, urmează o scenă de luptă, o acrobaţie, indispensabile pentru a primi momentul următor de înălţare.

- V-aţi înfierbîntat.

- Aşa este.

- Nu, nu vreau să vă opresc, constatam doar.

- Am vrut să vă pregătesc pentru un spectacol complex. Nu numai operă. Nu numai dans. Nu numai circ. Şi aşa mai departe. Veţi constata că alternarea nu este întîmplătoare, ea ţine cont de noi, de legile fiziologice. Mi-ar plăcea să spuneţi: exact scena asta o aşteptam!

Să fi vorbit eu prea mult? Rezultatul a fost contrar aşteptărilor mele.

- Mi-a plăcut, interesant, cum se zice, dar nu m-a cîştigat. Prea abstract. Prea convenţional. Categoric, nu pentru spiritul european a fost inventat genul acesta de spectacol! mi-a spus, la despărţire. În schimb, a adăugat, interpreţii sînt toţi mari. Mari de tot!

Chinezii se culcă devreme. Încă nu se făcuse ora zece şi străzile erau goale. Am condus maşina încet, rememorînd seara.

Lala a urmărit spectacolul ca un copil, ascultînd solemn ariile şi recitativele, emoţionîndu-se, înduioşîndu-se, revoltîndu-se o dată cu personajele pozitive, amuzîndu-se în momentele de destindere. Şi dacă cerebral într-adevăr spectacolul nu o cîştigase, virtuţile acestuia acţionaseră asupra ei. Îi citisem încîntarea în ochi, valul emoţiilor spălîndu-i obrazul şi fruntea. Uneori mă aplecam spre urechea ei, comentînd cîte o scenă, atrăgîndu-i atenţia asupra unor simboluri de care opera de Beijing se foloseşte din plin.

Dădea din cap, serioasă, aproape fără să mă privească, atentă la ce era pe scenă. Mi-a lăsat o impresie bună. Curios cum mă cîştiga, pe măsură ce o cunoşteam mai bine. În pauză le-am spus amîndurora, ei şi traducătoarei, că începînd de a doua zi voi avea treabă, la Biblioteca Naţională.

- Ne găsiţi în Sala de istorie antică! a spus imediat.

- Eu voi lucra în sala mare, de cultură generală.

- Fiecare cu etapa lui!

Sărea la atac din te miri ce. Chiar gratuit, numai pentru un joc de cuvinte, pentru o senzaţie de moment. Chinezoaica nu înţelesese replica.

- Eu voi încerca în două-trei zile să-mi îmbogăţesc cultura generală, am răspuns. Ce facem însă cu cei care trăiesc încă în plin sclavagism?

- Noi sîntem specialişti. Ne documentăm. Căutăm dovezi pentru unele convingeri teoretice, pentru a redacta lucrări pe care să le expunem în Sala de cultură generală.

- Trec peste atac. Dumneavoastră credeţi în ideea pe care încercaţi să o susţineţi cu documente chinezeşti?

- Uite, pînă şi doamna Chen este entuziasmată. Ideea unor contacte între popoarele noastre în urmă cu două mii de ani este fantastică.

- Ha-ha! Fantastică. De acord!

- Vom avea greutăţi la traducerea termenilor, a intervenit Chen Xiuhong. Ştiţi că chinezii îi numeau barbari pe cei din afara imperiului. Toţi erau *fan*, adică barbari, apoi le acordau cîte un nume specific, care însă nu coincidea cu denumirile pe care şi le atribuiau seminţiile respective sau cu acelea date de europeni. Uite, perşilor le spuneau *bosi*. Mai tîrziu, triburile ugro-finice care s-au izbit de Marele Zid şi au plecat să fericească Europa erau: *xiong*. Despre aceste comunităţi s-ar găsi mai multe documente, dacă cineva ar dori să traseze exact originea lor.

- Credeau şi chinezii că au femei frumoase? am întrebat.

- Sălbatice. Morala confucianistă avea precepte clare pentru calitatea şi comportarea femeii. S-a scris o carte "Su nii jing" pe care tinerele fete de familie o memorau de mici, cum învăţaţi dumneavoastră "Tatăl nostru". Avem legende despre chinezoaice care s-au căsătorit cu regi barbari din patriotism, să oprească vărsarea de sînge.

- Iată o explicaţie istorică. Ramura fino-ugrică a plecat din Asia pentru că popoarele asiatice nu le apreciau femeile, am zis.

- La istorie, ca la fotbal, toţi se pricep.

- Toţi neaveniţii.

- Chen, dragă, tu ştii foarte bine româneşte. Eu nu am vrut să-l calific în nici un fel pe acest domn. Nu-l cunosc.

- Poftim?

- Nu-l cunosc bine. Mă străduiesc.

- Vă rog. Şi pentru a încheia discuţia, pentru că actorii ne cheamă înapoi în sală, daţi-mi voie să vă spun un dicton modern american despre priceperea aceasta după ureche. Actorul George Burns obişnuia să spună: "Too bad that all the people who know how to run the country are busy driving taxi cabs and cutting hair".

- Ce înseamnă?

Chen nu ştie engleză.

- O traducere spontană ar suna aşa: "Ce păcat că cei care ar şti să conducă ţara sînt prea prinşi cu condusul taxiurilor şi tăiatul părului".

- Nu înţeleg.

- Şoferii şi frizerii comentează atît de mult viaţa politică a ţării, lăsînd impresia că dacă ei ar fi politicieni totul ar merge pe roate, a explicat Lala.

- Confucius ne învaţă altfel, ne-a întors-o Chen Xiuhong: "Guvernează ţara, oricît de mare, la fel cum ai frige un peştişor. Nu întrece măsura".

- Cît adevăr! s-a entuziasmat Lala. Ştiaţi proverbul? s-a întors spre mine, în timp ce ne îndreptam spre locurile noastre.

- Nu e proverb. Confucius, ca şi Socrate, nu a lăsat nimic scris. Cei trei mii de discipoli (atenţie, chinezii erau abia vreo zece milioane), deci cei mai buni învăţăcei au scrijelat pe fîşii de bambus dialogurile, tîrziu după trecerea maestrului în nefiinţă.

- A propos: aş vrea să mă duc în localitatea Qufu, locul său de baştină. Am auzit că urmaşii lui trăiesc. Cum să fac?

- Foarte bine, cereţi fonduri, argumentînd că cercetaţi arhiva familiei.

- Credeţi că aş găsi ceva?

- De ce nu? Templul lui Confucius. Proprietatea familiei, întreţinută prin lungul şir de donaţii feudale din istoria Chinei. Şi urmaşii, a şaptezeci şi opta generaţie. Aproape de necrezut. Filosoful a murit în anul 479 î.e.n. Acum aproape 2500 de ani. Ce înseamnă 2500 de ani?

Bucureşti - vedere din Turnul Colţei
(Fotografie de Carol Popp de Szathmari)

- Mai nimic. Şaptezeci şi opt de oameni, ţinîndu-se de mînă, într-o horă a devenirii.

- Ce au fost urmaşii lui? Vreau să zic, au fost oameni mari?

- Unii au fost învăţaţi, politicieni, poeţi, negustori, rentieri. Alţii - netoţi.

- Mă aşteptam să-mi înşiruiţi o listă cu personalităţi de excepţie, mi-a şoptit.

- Da' de unde! Amintiţi-vă epigrama lui Păstorel pe tema urmaşilor lui Nicolae Iorga, am spus zîmbind. Începea spectacolul.

Lala are o calitate deosebită: mă incită, mă stimulează. În preajma ei, oamenii nu cad în rutină. Este un spirit viu, are ceva ghiduş în ea, un neastîmpăr intelectual care o întinereşte. Cîţi ani să aibă? Oricum, cu zece mai puţin, pentru deschiderea reală pe care o cunoaşte un om.

A doua zi, am ajuns la bibliotecă aproape de ora unsprezece. Mă aflam la fişier, cînd Lala şi Chen Xiuhong m-au găsit.

- Asta-i sala mare? m-a luat Lala în primire.

- Exact, cuprinde şi Istoria, am răspuns.

Ele aşteptau scuze din partea mea. Se aflau în bibliotecă de la opt şi jumătate dimineaţa. Le-am spus că abia sosisem. Făcusem pe drum aproape o oră. Parcursesem oraşul de la un capăt la altul. M-au invitat la bufet, să mîncăm ceva. La ora douăsprezece, asiaticii se aşează la masă. Am pus la loc cutia cu fişe şi le-am urmat, oarecum împotriva voinţei mele. Curînd, mi s-a descreţit fruntea. Lala era într-o vervă extraordinară.

Am lucrat pînă la închiderea bibliotecii. Pentru mine nu a existat sfîrşit de săptămînă. Am stat în bibliotecă şi sîmbătă şi duminică şi am scotocit prin toate compartimentele. Am descoperit şi cărţi care meritau toată atenţia, şi de care nu ştiusem. Biblioteca Naţională dispunea de un uriaş fond de carte, documente vechi, inclusiv lucrări în limbi străine, iar fondarea primelor colecţii datează de peste 700 de ani.

Vineri, sîmbătă şi duminică. Trei zile petrecute aproape în întregime împreună cu Lala. Luni dimineaţa am aşteptat cu sufletul la gură să se termine şedinţa de la ambasador pentru a fugi spre bibliotecă. Am condus ca un nebun. În vreo două rînduri puteam face accident. Am oprit maşina în stradă, semnalizînd la stînga. M-am uitat spre bibliotecă. Porţile erau închise şi în faţa lor, pe un parapet din stînga, stătea Lala, revăzîndu-şi notiţele. Am trecut strada şi am tras maşina lîngă ea. M-a privit, zîmbindu-mi. Plină de strălucire, inteligenţă şi feminitate. În timp ce deschideam portiera maşinii, s-a ridicat în picioare. O pală de vînt i-a netezit fusta, pliind-o pe pulpe. Părea o amforă de păcat. Părul şaten cu reflexe roşiatice i se desprinsese de ceafă şi de grumaz, plutind în bătaia vîntului ca o vîlvătaie. Am privit-o cu luare aminte, parcă atunci o vedeam pentru prima oară. Am rămas lîngă maşină, urmărindu-i ochii vii, de om inteligent (altfel culoarea căpruie aflîndu-i-o mult după aceea), curbura fermă a obrazului, nasul cam mare şi bărbia voluntară, linia delicată a gîtului eliberat de părul Dalilei, prelungită de umeri drepţi, puternici. Am continuat explorarea cu bustul îngust, sînii plini, mijlocul subţire peste revărsarea bogată a şoldurilor.

Mintea înregistra aceste generalităţi, le clasifica, întregind un portret departe de perfecţiunea umană şi totuşi tocmai reunirea ciudată a unor elemente de frumuseţe naturală şi duritate m-a înduioşat. Să fi fost de vină lumina ameţitoare a soarelui de octombrie din Extremul Orient? Sau mă îndrăgostisem de Lala încă de la primele întîlniri, înainte de a fi "văzut-o"? Cert este că am rămas locului, sperînd ca ea să nu se mişte, să rămînă aşa pentru veşnicie, simbolul unui sentiment nou pentru mine. Dacă aş fi avut aripi, aş fi zburat în jurul ei, ca un fluture în preajma unei flori, ameţit de tăria aromelor care urcă din adîncuri pînă în petalele viu colorate.

În cazul în care Lala ar fi făcut cel mai neînsemnat gest de iubire, aş fi alergat la ea şi aş fi prins-o în braţe, declarîndu-i dragoste veşnică, uitînd că mă aflam într-un oraş populat, lîngă o arteră circulată. Numai că ea m-a privit într-un fel ciudat, mi s-a părut mie şi a venit spre mine, certîndu-mă:

- Înţeleg că sînteţi ditamai consilierul, dar să mă lăsaţi să aştept la porţile zăvorîte ale unei instituţii străine mai bine de o oră mi se pare un gest nu tocmai cavaleresc!

- Nu ştiu ce s-a întîmplat, am rostit, cînd ea a ajuns lîngă mine. Ne-am dat bineţe. Porţile mari din fier forjat ale bibliotecii erau încuiate cu un lacăt mare, vizibil de la distanţă. Afluenţa mare de oameni, cunoscută mie, nu se vedea.

- Un moment, m-am scuzat, ducîndu-mă spre intrare.

L-am strigat pe portarul care îşi curăţa bicicleta de praf. A ieşit afară, pe poarta mică.

- Pot să intru? l-am întrebat.

- Nu. Lunea este închis.

Se făcuse lumină.

- Iartă-mă, i-am spus Lalei, revenind la maşină, după ce i-am mulţumit omului. Lunea este închis. Ştiam, desigur, dar...

- Mă conduceţi la hotel?

- Desigur!

Mai tîrziu, Lala avea să-mi mărturisească furia care o stăpînise cînd găsise biblioteca închisă. Venea la bibliotecă pe jos, hotelul ei aflîndu-se în apropiere. Traducătoarea lipsea, eu de asemenea. S-a hotărît să ne aştepte, revăzîndu-şi notiţele. Cufundată în lectură, nu şi-a dat seama cît timp trecuse. Ciudat, lectura îi risipise supărarea. Hotărîse să se întoarcă. Probabil că Chen Xiuhong o aştepta la hotel, neştiind unde ar putea fi. Cînd a văzut maşina "Dacia", s-a bucurat. Eu i-am apărut ca un cavaler salvator, într-un moment greu. Ea, prinţesa în faţa unui castel neospitalier. A sărit imediat în picioare, închizînd caietul de notiţe în grabă, şi îndoindu-şi filele.

- Dacă ai fi venit atunci la mine, m-aş fi purtat altfel, supusă, sentimentală, gata pentru gesturi necugetate. Tu însă ai întîrziat şi eu mă răceam cu fiecare secundă. Încremenirea ta acolo lîngă maşină am înţeles-o ca îngîmfare. Tu erai înaltul demnitar român într-o ţară străină şi aşteptai să vin eu la tine, să te salut şi celelalte.

Trei zile fusesem împreună de dimineaţa şi pînă seara. Ne căutam din oră în oră, sub pretextul recreaţiei. Mă simţeam bine în preajma ei. O consideram un om deosebit. Cum aş prezenta-o? Desigur, o ştiam la prima vedere, la suprafaţă, dedusă din raporturile oficiale. Cine era ea cu adevărat? Puteam fi sigur că o intuiesc exact? Spontană în tot ce făcea; rapidă în replică, inteligentă, dînd dovadă de înţelepciune în punctele de vedere exprimate; scrupuloasă, harnică, dedicată muncii ei, chiar şi în cazul acesta cînd primise o misiune absurdă. O certasem că a acceptat.

- Mirajul Chinei era prea mare, mi-a mărturisit adevărata ei poziţie. Apoi, un cercetător nu poate elimina cu totul imprevizibilul. Mie îmi este greu pentru că nu cred în expediţia pe care o întreprind. Savanţii chinezi scotocesc informaţia pe care le-am pus-o la dispoziţie "eronată" şi cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

această clasificare am pus capăt lucrurilor. Eu am datoria să scotocesc atît cît îmi va fi permis în această țară în care te izbești de ziduri la tot pasul) și să dovedesc cu documente concluzia de "eroare". În paralel, cine știe, poate am norocul unor alte descoperiri necesare istoriografiei românești!

O ascultam. Vorbea mult. Și mi se părea cam prea sigură pe ea, prea încrezătoare în calitățile sale. De aici un ușor dispreț pentru ceilalți. La naiba, și alte defecte? Mao Zedong împărțise activitatea lui Stalin în șapte părți bune, trei rele. Aceeași proporție i s-a recunoscut și lui, după moarte. Care erau părțile rele proprii Lalei? Să fi fost prea din vreme? Începusem să fiu conștient de atracția pe care o exercita asupra mea.

Ca femeie, nu era perfectă. Chipul îl avea ușor prelung, cu umerii obrajilor prea accentuați și o umbră în privire care denota singurătate. În plus, nonșalanța de totdeauna, de parcă ar fi trăit deasupra tuturor, hrănindu-se cu idei.

- Vă așteaptă cineva în București? am luat-o într-o seară prin surprindere. Chinezoaica plecase acasă mai devreme și eu am invitat-o să luăm masa la un restaurant în apropiere, unde știam că se practică prețuri accesibile mie. S-a uitat la mine și mi s-a părut că umbra aceea tainică din ochii ei se accentuează.

A continuat să mănînce și abia tîrziu a replicat:

- Poftim?

- Mă întrebam dacă aveți pe cineva apropiat în București.

- De ce vă întrebați?

- Pentru a vă ajuta.

- ?!

- Prin cursa TAROM, care este săptămînală, există posibilitatea de a se trimite în țară scrisori confidențiale.

- Am trimis vederi imediat după sosire.

Asta a fost tot. Prefera să rămînă blocată cu două rînduri de lacăte. Acum, analizînd retrospectiv, îmi dau seama că eschivarea ei a avut darul să mă atragă și mai mult. Mă surprindeam gîndindu-mă la ea.

Luni am condus-o la hotel. M-a invitat încă din mașină, să bem o cafea. Am acceptat, precizînd că plătesc eu. Diurna era destul de mică. Mi-a ținut o predică privind întîietatea inițiativelor, oprindu-se abia cînd am spus:

- Bine, plătiți dumneavoastră.

Ne-am instalat în cafeneaua amenajată în capătul holului imens de la parterul Hotelului "Shangri-la". Și-a desfăcut poșeta și și-a scos țigările. I-am aprins țigara. Pe masă se găseau chibrite cu marca hotelului.

- Cu gestul acesta, ați redus puțin din vina... și a făcut cu mîna spre în sus, referindu-se la așteptarea de dimineață.

S-a aplecat să scuture scrumul. Fără voia mea, privirea mi-a alunecat pe sub bluza care se îndepărtase de piept. Nu avea sutien.

Nu știam ce să zic. Traducătoarea nu se vedea. Băgase sub ușă un bilet, recomandîndu-i odihnă. Promitea să telefoneze după prînz. A comandat cafelele, s-au adus și ni le-am preparat fiecare, cu gesturi automate: un cub de zahăr, puțin caimac. Gest din partea ei: "Lapte?" Am scuturat din cap: "Nu". Se părea că nu avea intenția să rupă tăcerea. Am tușit. Nici o reacție. Își fuma țigara, cu mîna stîngă trecută peste piept și cu palma deschisă, sprijinind cotul mîinii drepte. Cînd gusta din cafea, sprijinea țigara pe buza scrumierei. Aveam senzația că mă analiza; ochii ei verzi mă scrutau, nemiloși. Cînd a terminat țigara, a stins-o, concentrîndu-se asupra acestui gest. Am răsuflat ușurat. Pînza țesută în jurul meu de ochii ei mă sufoca. Simțeam cum o bucată de gheață se plimbă în sus și în jos pe șira spinării.

- Am fost impresionată cînd mi-ați oferit crizantema aceea în fața teatrului.

- Oh...

- Știu, doar o floare similară i-ați dat și chinezoaicei. Totuși, sînt sensibilă la gesturile necalculate, spontane. Dovedesc sinceritate, caracter deschis, neanchilozat de viață. Eu am fost o prințesă... Hai să mergem undeva, să ne plimbăm. Uite, n-am fost pe Muntele Aromelor. Ce ziceți? În mașină vă voi spune o poveste adevărată.

Am chemat ospătărița. Ea a plătit.

(Fragment din romanul în pregătire:
O LUME DE SFINCȘI)

Ion BĂIEȘU

Viitorul și formularul

Eram așteptat. La intrarea institutului se aflau aliniați directorul, adjunctul său și toți cercetătorii principali și stagiari. Strîngîndu-mi mîna și năclăindu-mi-o într-o fierbinte nădușeală, directorul rosti o scurtă și patetică alocuțiune:

- Dați-mi voie ca în numele harnicului meu colectiv de cercetători să vă salut cu bucurie și emoție personală. Desigur că dumneavoastră ați rămas ultima noastră speranță și desigur că numai dumneavoastră puteți salva o instituție de interes major pentru societate, supusă unui tratament neomenesc de către forurile tutelare. Stă în puterea minții și relațiilor dumneavoastră de a ne sprijini să ridicăm pe o nouă treaptă activitatea noastră nobilă. Îngăduiți-mi să vă urez încă o dată un fierbinte bun venit și să vă strîng mîna ca unui binefăcător.

Directorul îmi strînse mîna stîngă (cu dreapta mă sprijineam de un perete, ca să nu mă prăbușesc de emoție) și mă invită să-i vizitez instituția.

- Cum se numește institutul dumneavoastră? am întrebat, încă năuc de fastul primirii.

- Institutul pentru perfecționarea formularelor.

- Vă rog să continuați.

- Înainte de a întreprinde vizita propriu-zisă, continuă directorul, aș dori să vă expun pe scurt teoria care stă la baza activității noastre.

- Expuneți-o.

- Concepția noastră pornește de la următoarea stare de lucruri verificată. Datorită unei nefaste politici practicată de unele instituții mediocre, slujite de funcționari rutinieri sau răuvoitori, ideea de formular a fost grav compromisă în ultima vreme, poate chiar vulgarizată. S-a ajuns ca în ziua de azi omul simplu să asocieze ideea de formular cu ideea de birocrație, creîndu-i-se cu timpul o adevărată idiosincrazie, o repulsie organică față de acest obiect. Sarcina nobilă pe care ne-am asumat-o noi este de a reabilita formularul, de a-i da o formă și un conținut nou, în concordanță cu orizontul și aspirațiile omului modern. Care este viciul principal al vechilor formulare? Ele plictiseau și oboseau prin banalitate. Formularul nostru de tip nou pornește de la premisa și necesitatea de a fi stimulator pentru imaginația celui ce-l completează și de a-l ajuta să-și întregească cunoștințele despre lumea înconjurătoare.

Dar să intrăm în secția formulare mici și să luăm un exemplu. Iată, de pildă, un formular experimental pe care ar trebui să-l completeze cetățeanul care solicită repararea unui tavan deteriorat, formular conceput de noi pe bază de întrebări. Să spicuim cîteva dintre acestea: "Ce este spațiul ca categorie filisofică?" "Cine este autorul unui memorabil poem despre locuință și chiriaș?" "Este locuința personală un spațiu afectiv?" "Citați scriitorul și opera a cărei acțiune se petrece într-o cameră, eroul fiind un gîndac". "V-ar conveni să aveți o locuință cu tavan și pereți de sticlă? Considerați, oare, că în acest fel ar dispare pentru totdeauna cei ce se uită prin gaura cheii și în general turnătorii?" Și ultima întrebare: "Doriți să vi se repare neapărat tavanul?" Nu vi se pare oare acest formular extrem de antrenant, plăcut și în același timp cultural? Da, cultural! Căci iată cum, venind să solicite repararea tavanului deteriorat, cetățeanul își verifică și îmbogățește, fără să vrea, bagajul cunoștințelor de cultură generală. Vi se pare interesant?

Mi se uscase gîtul de emoție. Abia am reușit să zic:

- Mi se pare atît de interesant și sînt atît de emoționat de tot ce aud, încît mă tem să nu-mi izbucnească dintr-o clipă în alta sîngele pe nas. Dar vă rog să continuați.

- După părerea mea și a colaboratorilor mei, nu va fi departe timpul cînd fiecare cetățean conștient își va însuși întreaga cultură pe bază de formulare. Dar să mergem în secția formulare mijlocii. Iată, de pildă, un formular tip pentru angajarea în serviciu. Mai întîi, un capitol cu întrebări intime, care să-l apropie pe solicitant sufletește de întreprindere și să-i dea încredere în el însuși: "Numele, prenumele și renumele"; "dacă ați avut surori sau frați siamezi"; "dacă ați fost vreodată scuipat în cap și de către cine?"; "cîte degete aveți la picioare?"; "ce gust avea laptele supt de la mama?" Vine apoi o a doua categorie de întrebări cu caracter general și filosofic: "Dacă instituția vă va cere să vă dați pentru interesele ei viața dumneavoastră, a soției, a părinților și a socrilor, în cîte ore v-ați decide?"; "Considerați că ideea de salariat se confundă cu cea de salariu și chenzină?" Urmează apoi capitolele cu întrebări culturale, științifice și distractive, pentru ca la urmă, după ce s-a instruit și s-a destins, solicitantul să fie întrebat direct și fără ocoliș dacă dorește să se angajeze în respectiva instituție, ce știe să facă, ce nu știe să facă și ce are de gînd să facă. Să mergem acum în secția formulare grele. Aici se concep marile formulare ale viitorului, cele care vor da omului o nouă dimensiune și un nou sentiment al timpului. În concepția noastră, omul viitorului va fi indestructibil și intim legat de formular. Formularul va deveni un element indispensabil al vieții sale. Oamenii viitorului se vor îmbrăca pur și simplu în formulare. Vor fi formulare-vestoane, formulare-pelerine, cămăși-formulare și ciorapi-formulare. În felul acesta, avînd formularul cît mai aproape de propria sa piele, omul va deveni un permanent completator. Mergînd pe stradă, el va putea să-și completeze din mers o rubrică pe mînecă, stînd în mașină își va completa pulpanele pelerinei, iar în lift va completa reverele vecinului. Toată ziua oamenii vor completa formulare, formulare, formulare, formulare, viața lor va fi împărțită pe rubrici și coloane, totul se va simplifica la maximum, crizele filozofice vor dispare, căci oamenii vor ajunge să se exprime cît mai concis, folosind doar două cuvinte: Da și Nu. Ce părere aveți de ideile și activitatea noastră?

- Stimate domnule director, am o părere cu totul excelentă. Cu totul și cu totul excelentă.

- Din păcate, scumpe, dragă și neprețuite oaspete, institutul nostru nu este suficient popularizat, cunoscut și susținut. Formularele noastre nu sînt omologate și din această pricină nu primim comenzi, ceea ce ne duce cu pași repezi spre faliment. Oamenii și întreprinderile nu cunosc activitatea noastră și importanța excepțională pe care o va avea formularul în viitor. Nimeni nu înțelege îndrăzneala și spiritul de sacrificiu cu care eu și colectivul meu am pornit să reabilităm o idee atît de scumpă și de luminoasă: viața pe bază de formular. N-ați putea oare să ne ajutați - cu influența și prestigiul dumneavoastră - să devenim și noi o instituție de stat, cu buget și pierderi planificate, cu policlinică și creșă, n-ați putea să ne popularizați și să impuneți produsele noastre pe piața internă și externă? N-ați putea să ne sprijiniți în organizarea unui congres al formulariștilor, urmat de o excursie în Delta Dunării? N-ați putea să...

Le-am promis că voi face totul pentru ei. Totul. I-am îmbrățișat și le-am apreciat activitatea ca minunată. Le-am spus că sînt genii. Am completat în chip simbolic cîteva formulare și am semnat în cartea de onoare. La plecare m-am sărutat cu directorul în fața întregului colectiv. I-am spus:

- Fiți fără grijă! Rezolv eu totul! Vă fac celebri! În curînd, omenirea se va îmbrăca în formulare! O conving eu! Cu bine!

Am plecat. Mi-au făcut cu mîna pînă m-am depărtat. Pe obrajii lor curgeau șiroaie limpezi de lacrimi.

Catastrofa a venit după. În timpul vizitei, aruncasem din neglijență chiștocul aprins al țigării într-una din secțiile prin care trecusem. Peste o jumătate de oră, Institutul pentru perfecționarea formularelor era în flăcări. Praful și scrumul s-a ales de el.

Acum formulariștii mă caută peste tot, ca turbați. De ce?

Palatul Poștei în 1900

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

M. MAKSIMOV

LA LIMITĂ ȘI DINCOLO DE EA (II)

Responsabilitatea colectivă

În lagăr nu e pedepsit exact omul care a săvîrșit o infracțiune. E supusă pedepsei întreaga grupă de deținuți în care se află vinovatul. Dacă infracțiunea s-a comis în baracă, e pedepsită toată baraca, dacă s-a comis în timpul lucrului e pedepsită toată echipa de lucru. Au fost și cazuri în care întregul lagăr a fost făcut răspunzător de infracțiunea unui singur om. Această metodă e foarte bună pentru că silește prozonierii înșiși să urmărească cu grijă ca în lagăr totul să fie întotdeauna în cea mai deplină ordine. Nu ți se permite să faci nici cea mai mică mișcare, intervin înșiși tovarășii tăi de năpastă și te leagă de mîini și de picioare. O situație paradoxală în care interesele SS-iștilor și ale prizonierilor încep să coincidă.

E ușor de înțeles că posibilitatea de a răspunde pentru propriile tale fapte e un mijloc puternic de întărire a sufletului și în lagăr așa ceva nu e permis.

Să nu ieși în evidență

În lagăr se menține tot timpul, cam la același nivel, "atmosfera de teroare". Din cînd în cînd, în fața prizonierilor cineva e bătut cu biciul, împușcat sau trimis la camera de gazare. Iată un SS-ist. El simte că pentru menținerea atmosferei e timpul să pedepsească pe cineva. Pe cine să alegi cînd toți sînt la fel - ținuți la fel, îmbrăcați la fel cu hainele dungate? Pe cel care se deosebește totuși prin ceva de masa generală, care a mai păstrat ceva al lui, individual.

Puterea acestei metode constă în aceea că omul, în tendința sa naturală de a se salva, începe să lucreze singur la distrugerea propriei personalități pentru a se pierde în această masă gri-dungată, pentru a fi la fel cu ceilalți, indiscernabil.

Nu te uita

Încă o scenă din viața de lagăr. SS-istul își bate joc de victima sa. De locul acțiunii se apropie un grup de deținuți. De la o distanță de zece metri deja ei își întorc capetele, ca la comandă, privind ostentativ în altă parte și accelerîndu-și mersul, speriați. SS-istul îi oprește. "Uitați-vă ce pățește cine îndrăznește..." Ce se întîmplă? Totul e cum trebuie - deținuții demonstrează SS-istului că ei "nu văd" ceea ce nu au voie să vadă, dar văd dacă li se dă ordin. Esența metodei constă în a înlocui reacțiile naturale, normale ale omului cu reacții la ordin: mi se ordonă - văd, mi se ordonă - nu văd.

De ce nu e voie în lagăr să ai ceas? Avînd ceas, ai ști cît timp a mai rămas pînă la prînz, ai ști cum să-ți drămuiești forțele, ai putea să-ți faci un plan al tău, ai putea deveni cît de cît stăpîn pe situație. Acesta e un caz particular al regulii generale că în lagăr nu trebuie să existe informații despre absolut nimic. Informația nu este doar ceva interesant, ci posibilitatea de a judeca singur situația; e un drept. Iar în lagăr omul e lipsit de cele mai elementare drepturi - chiar de dreptul de a muri. Încercarea de sinucidere se pedepsește cu moartea.

Dimineața

A sunat sirena. Urmează 45 de minute ca să te scoli, să-ți faci patul, să te speli, să te îmbraci, să bei o cană de lichid cald numit "cafea" și să ieși pe platformă. Atenție deosebită la făcutul patului. Totul trebuie să aibă o formă geometrică perfectă: unghiuri drepte, suprafețe plane. Perna cubică, pătura, care are special un desen simetric în unghiuri drepte, trebuie împăturită după acest desen. Și nu numai așternutul tău, ci întreg șirul de așternuturi trebuie să fie în perfectă aliniere. SS-iștii verifică uneori alinierea așternuturilor cu instrumente geodezice.

Închipuiți-vă acum o baracă cu două sau trei rînduri de paturi suprapuse și în ele oameni abia treziți de sirenă, după un somn de șase ore plin de coșmaruri. Cei de sus strică inevitabil tot ce fac cei de jos. Și e suficient ca un singur așternut să nu fie în ordine pentru ca toți să aibă de suferit. Și nu ai decît 45 de minute. Atmosfera e tensionată, plină de dușmănie și de ură față de propriul tău tovarăș de închisoare.

Dar iată că s-a terminat cu așternuturile, hai la closet. Dar "closet" e prea frumos spus. Pentru o baracă de o mie de oameni există doar cinci gropi deschise tuturor vînturilor și tuturor privirilor. Se face coadă. Toți prizonierii au dificultăți cu stomacul din cauza hranei proaste, a muncii grele și a stării de nervi generale. Cei de la coadă avansează insuportabil de încet. Încep să grăbească omul care ocupă groapa - jignindu-l și batjocorindu-l. Trebuie să scapi acum pentru că dacă te apucă pe urmă, în timpul lucrului, trebuie să mergi la SS-ist și să-i ceri voie ca un copil să mergi la closet. Bătîndu-și joc de tine, îți va da voie. Dar poate nu-ți va da voie.

Dimineața începe cu o răutate și o ură care trebuie să ajungă pentru toată ziua. Această amărăciune corozivă care picură în interiorul omului se întoarce împotriva lui însuși, îi roade ființa.

Apărarea Munca

Dacă încercăm să găsim o metodă de a căpăta siguranță pe noi înșine, o metodă constructivă și nu una distructivă, primul lucru care ne vine în minte e munca. Omul poate gîndi cam așa: "Ei bine. Văd ce se întîmplă în jur. Dar ceea ce fac eu, fac bine. Sînt un specialist, sînt respectat și asta nu mi-o poate lua nimeni." E drept că în lagăr nu prea există locuri de muncă calificată, dar ceva este totuși - mici uzine, ateliere și altele asemenea. Să ne gîndim la un intelectual ajuns, să zicem, la fabrica de cărămizi. La început scapă totul din mîini, în loc de cărămizi nu obține decît niște plăcinte ciudate. Dar își dă silința. Și iată că după vreo trei luni face deja cărămizi foarte bune. Îi plac și lui însuși, nu se rușinează nici să le arate altora. E drept că nu-i dă pace un gînd - la ce sînt folosite aceste cărămizi? În lagărul vecin se construiește un crematoriu în care vor fi arși mii și milioane de oameni. Și poate el însuși. "Și eu contribui cu cărămizile mele la construcția acestui crematoriu". Sigur că te poți îndîrji și mai tare, concentrîndu-te exclusiv asupra perfecțiunii formei cărămizilor. Dar de îndată ce SS-iștii observă că prizonierului îi ies bine cărămizile, îl mută imediat la altă muncă - la munca cea mai grea și cea mai murdară. Scopul e să-ți demonstreze că nimic nu depinde de capacitatea ta, de străduințele tale. Vei face ceea ce poate face oricine. E și mai bine dacă munca asta e lipsită de orice sens. Iată ce rost are căratul pietrelor dintr-un loc într-altul și încărcatul nisipului în vagoane cu mîinile.

Am spus deja că trădătorii nu se bucurau în lagăr de nici un fel de privilegii. Principiul e același - nu e permis ca prizonierul să poată obține ceva singur, să poată influența cumva asupra situației sale. Astfel i se ia omului mijlocul cel mai puternic de apărare - munca.

Elita

Un alt mijloc pentru a deveni sigur de tine este puterea. Să-i conduci pe alții, să iei hotărîri, să răspunzi de soarta altora - toate acestea întăresc, fără nici o îndoială, personalitatea omului. Și în lagăr există o asemenea posibilitate. *Pentru că întreaga viață a lagărului de concentrare e condusă de deținuți.*

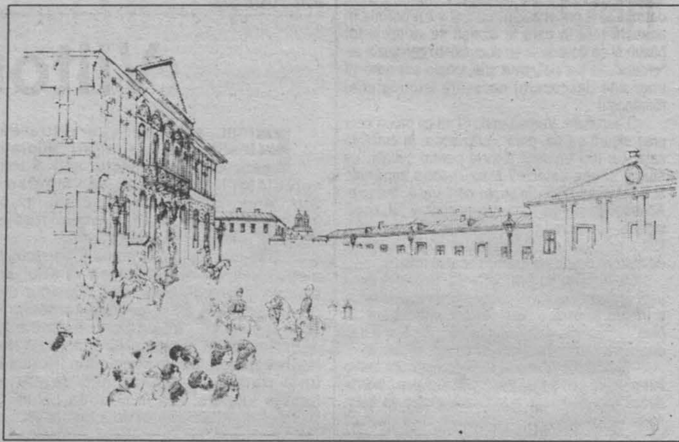
În baracă, e starostele, iar în barăcile mari, făcute din secții, el are drept subalterni cîte un staroste al fiecărei secții. Barăcile sînt unite în "insule" și există un staroste al insulei, iar cel mai sus e starostele lagărului. Kapo-ul, șeful echipei de muncă e un deținut, șefii cantinei, ai atelierelor sînt tot deținuți. Iată de ce sînt în stare cam o sută de SS-iști să conducă un lagăr de cîteva zeci de mii de deținuți: aproape toată munca o fac deținuții înșiși. Reprezentanții acestei ierarhii ramificate și stratificate se numesc în lagăr "elita".

Omul ajuns în elită are realmente putere. Dar el nu poate să nu-și dea seama că țelurile lui coincid întru totul cu țelurile administrației SS. Dacă ești staroste, atunci, ca să te aperi și ca să aperi oamenii din baraca ta, trebuie să ai grijă ca în baracă să domnească o ordine desăvîrșită. Și tocmai asta vrea și SS-istul. Și gîndul că devii participant activ la ceea ce se face în lagăr îți otrăvește sufletul. Sigur, poți salva un om de-al tău de camera de gazare. Dar în locul lui trebuie să pui pe listă pe altul. Și să-ți pui semnătura pe această listă.

Și mai mult. E uluitor cît de repede uită cel ajuns în elită acele lipsuri și chinuri pe care le-a îndurat cînd era un simplu deținut. Pentru că viața elitei se deosebește fundamental de cea a celorlalți deținuți. Elita se hrănește mult mai bine și separat, e mai bine îmbrăcată, lucrează mai puțin, stă mai mult timp în clădiri. Unii locuiesc chiar în camere separate. Și iată că starostele trimite la moarte deținutul pe care l-a prins comițînd un delict îngrozitor: căutînd în apa cu care se spălaseră vasele, doar doar va găsi o coajă de cartof. Starostele, care cu trei luni în urmă și-ar fi dat jumătate din viață pentru coaja aceea, nu-și mai poate închipui cum poți fi atît de înfometat. Psihicul uman are această uimitoare calitate: ajungînd din condiții insuportabile în unele ceva mai bune, uită repede și complet tot ce a fost. De aceea starostele nu se mai poate pune în locul deținutului simplu, nu mai poate vedea lumea prin ochii lui. Pentru staroste, acesta este o ființă de altă natură și aici se aseamănă iar cu SS-istul, trecînd de cealaltă parte a sîrmei ghimpate.

Traducere de Suzana HOLAN

(va urma)

Carol Popp de Szathmari: Palatul Union

să ne dovedim că trăim

sînt doar eu

în gura cavernei
nu mai e îndurare

tu faci exerciții de întunecare
să-ți demonstrezi că exiști
ca și cum nu mereu în trecut
am trăi
cu foame ucigătoare

faci să plutească
arse vapoare
pe trupul meu
doar umbră umblătoare

și tot nu ești
ceaiul se învîrtește
singur
în cești

pînă cînd

inventată pentru nesupunere sînt
spărgătorul de rînduri
mereu într-o piață arzînd

orașul de boală mi-l trag
pînă sub bărbie
îmi umblu prin vene cu soarele
alb
înnebunind de vie

inventată pentru nesupunere sînt
în orașul uitat sub pămînt
gratiile înfloresc în carnea mea
pînă unde să ridic strigătul
pînă cînd

nimic nu a rămas

de-atîta timp nu se mai vede
nimic
doar sub umărul stîng
o inimă albastră de iepure
atîrnă strîmb

străzile sînt spălate de urme
în piață plînge un clovn
c-ar fi uitat istorii și nume
nimic nu a rămas neînceput
sărbătorile sînt isterii
împăratul gol e și slut
înduioșată de ochiul stors
marea își întoarce valul pe dos

de-atîta timp nu se mai vede
nimic
cerul e și el obosit
moartea își ascunde cearcănele
în nisip

singuri împreună

sub cuvertura moale învățăm
să tăcem împreună
amintirile ne chinuie separat
sugrumăm fiecare gîtul lor
între noi strecurat

pe un perete forme mișcătoare
ne alătură grotesc
într-un ritual inuman
omenesc
pînă cînd pereții ne ajung în pat
tremurînd
ne strivesc
chipul de var în oglindă

sub cuvertura moale
o ploaie cu păsări
ne sugrumă blînd
implorînd

Carmen FIRAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Reunificarea spirituală a Europei (I)

-Convorbire cu Noël Copin -

L-am întîlnit prima oară pe Noël Copin, redactorul-şef al ziarului catolic *La Croix*, la un colocviu ţinut în iunie 1990 la Saint-Dié en Vosges (lîngă Strasbourg) pe tema *spaţiul geografic-spaţiul uman*. Participau geografi, sociologi, jurnalişti, politologi, scriitori din Est şi din Vest. Noël Copin coordona una dintre secţiile colocviului şi mi-a plăcut de la început lipsa lui de aroganţă, inteligenţa lui, aş zice, *înţelegătoare*, deschiderea reală spre fenomenul Estului. L-am revăzut, de atunci, în mai multe rînduri şi, în noiembrie trecut, am avut cu el, în redacţia cotidianului pe care îl conduce, convorbirea ce urmează. Noël Copin este şi aici, aşa cum arată de atîtea ori şi în articolele sale, un analist profund şi drept al lumii europene de azi. El crede în valorile catolicismului, dar nu-şi imaginează o Europă unită fără valorile produse de Estul ortodox, trecut printr-o mare suferinţă colectivă.

E.S.

EUGEN SIMION: Domnule Noël Copin, sunteţi un jurnalist foarte cunoscut în Franţa, sunteţi cunoscut, de asemenea, ca "debateur" şi aveţi o mare experienţă în organizarea colocviilor internaţionale. În această calitate v-am cunoscut anul trecut la un colocviu cu tema "Spaţiul geografic şi spaţiul uman". M-a surprins, atunci, punctul *D-voastră* de vedere. Luaţi apărarea *umanului* în faţa *politicului*, *economicului* şi a altor forţe care guvernează societatea europeană de azi. Şi îl apăraţi cu argumente care veneau din sfera religiei. Aţi putea spune ceva în plus cititorilor români despre Dumneavoastră?

NÖEL COPIN: Sunt un jurnalist de profesie, am făcut studii, am o licenţă în filozofie, dar mi-am dat repede seama că nu sunt făcut să predau, că vocaţia mea e jurnalistica. Student fiind, făcusem cîteva încercări ca amator pentru revistele studenţeşti. Am început la Nancy, lucrînd pentru un ziar regional. Mă interesa jurnalistica locală şi mă preocupa contactul direct cu cititorii. După aceea a urmat *La Croix* unde timp de douăzeci de ani, am avut o activitate variată: reportaje, anchete sociale (între altele reportaje despre războiul din Algeria şi în Algeria chiar; relatare asupra ultimelor trei sesiuni ale Conciliului Vatican II). Am fost responsabilul secţiei de politică internă a jurnalului timp de 10 ani, pînă în 1977 - cînd am plecat la Antenne II - T.V., răspunzînd de secţia politică. Din 1983 am revenit la *La Croix* ca redactor şef.

E.S.: Deci conduceţi un ziar catolic, cel mai important din Franţa, nu-i aşa?

N.C.: Da, aş putea spune, singurul cotidian catolic de expresie franceză.

E.S.: Ce reprezintă catolicismul pentru dumneavoastră, un intelectual format într-o cultură raţionalistă? Care este rolul dvs. în calitate de director al unui jurnal creştin într-o lume atît de împărţită, sfîşiată?...

N.C.: Scopul unui ziar ca *La Croix* este mai întîi de a informa asupra evenimentelor. Noi avem aceeaşi activitate ca şi colegii noştri din presa neutră din punct de vedere religios, presa laică. Fiind un ziar catolic, noi considerăm că prin felul cum prezentăm evenimentele, prin maniera cum reacţionăm la aceste evenimente, trebuie să încercăm să o facem în numele valorilor creştine, să facem pe cît posibil referiri la ele. Cîteva exemple: avem o poziţie destul de fermă în privinţa problemei imigrării, mă refer în special la cei veniţi din Africa de Nord; noi credem că în numele creştinismului trebuie să facem tot posibilul pentru a-i primi cum trebuie (nu e vorba de imigranţii clandestini). Reacţionăm de fiecare dată cînd auzim pe anumiţi oameni politici care manifestă o atitudine negativă. Avem de asemenea o poziţie fermă privind ţările din lumea a treia. Noi am apărat idealurile de libertate ale ţărilor din Est, iar în momentul cînd au apărut primele semne ale fisurii sistemului comunist, am hotărît să facem cunoscute aceste evenimente cu prioritate şi în tot răstimpul 1989-1990 am dedicat pagini întregi din jurnalul nostru acestor evenimente instituind rubrica specială "Jurnal din Est". În acelaşi timp, treizeci de ziarişti au fost trimişi în toate ţările din Est pentru a consemna atît evenimentele imediate, cît şi a efectua anchete, analize mai ample pe plan cultural, religios, economic, educaţional. Am putea părea unora un ziar de stînga, de exemplu în felul cum privim problema avortului, altă dată un ziar de dreapta -cînd am apărat principiul libertăţii şcolare în cadrul discuţiei aprinse din anii 1982-1984. Rezumînd, cred că prin informaţie, luarea unei poziţii nu numai politice dar şi în numele valorilor creştine - preocupările noastre constante - cred că îndeplinim rolul de jurnal creştin. Favorizăm, altfel zis, dialogul, dezbaterea între creştinii care, evident, au diferite orientări politice. Scriem nu numai pentru creştini, dar pe cît este posibil pentru cei ce acceptă dialogul. Este adevărat că trăim într-o societate marcată de creşterea individualismului, a corporatismului, fiecare grup avînd propriul sistem de gîndire, chiar şi propriul vocabular - noi considerăm că este binevenit un jurnal ca al nostru care fiind creştin trebuie să fie un jurnal de dialog, de întîlnire a celor mai diferite tendinţe.

E.S.: Discutam acum cîteva zile, Domnule Noël Copin, despre problema reunificării Europei. Cum vedeţi dumneavoastră acest proces? Cum şi prin ce ar trebui să începem?

N.C.: Este o întrebare foarte dificilă. Aş fi tentat să spun că, după ce am văzut ce se întîmplă în Europa de Est, am regretat că Europa zisă Europa celor 12 nu a progresat mai repede. Mi se pare că, dacă am fi avut o Europă a celor 12 mai unită, capabilă de a acţiona în comun, această Europă, fără îndoială, ar fi fost mai utilă pentru ţările din Est care erau în curs de a răsturna regimul lor comunist. De exemplu - dacă Europa era mai unită faţă de dramele din Iugoslavia, ea ar fi putut face mai mult. Europa celor 12, care acum accelerează mersul spre unitate, nu riscă, oare, să-i excludă pe ceilalţi? Aceasta este o dificultate reală. Cum să facem ca această Europă să meargă spre unitate (îmi pare absolut necesar pentru ea) şi ce trebuie să facem pentru ca ceilalţi să nu fie lăsaţi în afara acestui proces?

Eu sunt foarte receptibil şi interesat de ideile lansate de preşedintele Mitterrand de a avea o mare confederaţie a ţărilor europene. S-a constatat însă că această idee n-a mers, pentru că un număr de ţări din Europa centrală şi de est au resimţit acest lucru ca fiind un mod de a le ţine deoparte, într-un fel de anticameră. A şti ceea ce trebuie, într-adevăr, făcut astăzi, şi nu sunt eu suficient de competent pentru a da soluţii, pentru a reuşi să se depăşească această dificultate: pe de o parte o Europă occidentală unită şi, pe de altă parte, un număr de ţări europene care să pătrundă rapid în această nouă Europă fără a-i sparge unitatea.

Pentru această unitate, eu nu am, repet, soluţie. Dar cînd spui cu ce să se înceapă - nu pentru că mă adresez unui intelectual - spun că ceea ce poate pregăti unitatea Europei (chiar dacă este o urgenţă în planul economic) este de a aprofunda legăturile culturale între ţări. Eu sunt catolic, sunt redactorul şef al unui jurnal catolic şi eu nu pot să nu abordez problema atitudinii bisericii catolice faţă de Europa. Cred că biserica catolică este cîteodată caricaturizată şi tot aşa a fost prezentată şi atitudinea Papei Ioan Paul II care a preconizat o recucerire creştină a Europei. Eu cred că ceea ce este adevărat şi important este accentul pe care biserica îl pune pe valorile creştine care există în Europa şi care au contribuit la constituirea Europei. Ceea ce Papa spune în mod clar se referă nu numai la rădăcinile europene, dar şi la celelalte surse, în special tot ce vine din umanismul antichităţii etc. În general, eu cred că, cercetînd valorile umaniste ale Europei şi dezvoltînd legăturile între culturile europene, numai în acest fel putem construi o Europă solidă. În ceea ce priveşte problema de a şti care ar putea fi limitele geografice ale Europei, aş face o referire la un interviu, mi se pare a lui Adam Mişnik - căruia i s-a pus această întrebare: pînă unde ajunge Europa? El a răspuns că a fi european înseamnă a avea conştiinţa de a fi european. Dacă polonezii au conştiinţa de a fi europeni sunt europeni, dacă ruşii au conştiinţa de a fi europeni sunt europeni...

Revin asupra spuselor Papei: el a vorbit - cu mulţi ani în urmă - de cei doi plămîni ai Europei - plămînul occidental şi plămînul oriental al Europei - amîndoi la fel de necesari. Mi se pare, în acest sens, că ţara dvs. este bine situată, este o sinteză, o punte de legătură între cele două culturi.

E.S.: Aţi vorbit despre biserică în lumea europeană de azi şi sunt de acord cu punctul Dvs. de vedere. Aţi putea să insistaţi asupra rolului religiei în cadrul acestui proces de "regăsire", reunificare spirituală a Europei?

N.C.: Ţările europene, incluzînd şi ţările laice şi cele creştine sunt marcate în istoria lor de cultura creştină. Am fost frapat, cînd am fost prima oară în U.R.S.S., acum 4-5 ani şi apoi în 1988, cu ocazia mileniului botezului lui Vladimir după botezul Rusiei şi am văzut pînă la ce punct Rusia comunistă este marcată profund de creştinism. Am cunoscut cazuri de convertire a tinerilor intelectuali crescuţi în comunism. Prin cultura rusă ei au regăsit credinţa strămoşilor lor. Un prieten, Vladimir Poreci, din Leningrad mi-a povestit evoluţia sa spirituală. Născut într-o familie comunistă, a făcut 6-7 ani de închisoare şi după aceea a creat în 1978-79 un seminar de gîndire creştină. A fost eliberat din închisoare la începutul perioadei gorbacioviste - şi a început să studieze marii clasici ai literaturii. A început cu Dostoievski şi de la el a trecut la filozofi ca Berdeaev. Prin rădăcinile culturii ţării sale a ajuns la credinţa creştină. Este un exemplu ca multe altele. Mi se pare extraordinar că această ţară care a fost într-adevăr inima ateismului politic a păstrat catedralele Kremlinului cu icoanele lor. Cînd vizităm aceste catedrale, pe care sovieticii le numeau muzee, dar cînd muzeele au opere cu o calitate spirituală atît de pronunţată sunt mai mult decît muzee - ne dăm seama că ele reprezintă o forţă care rămîne. Oricum, Europa de Est este marcată de o cultură creştină şi creştinii trebuie să ştie că nu există numai această cultură, mai există cultura occidentală, mediteraneeană, renaşterea cu revenirea ei la sursele umanismului antic. Toate se amestecă. Nu putem spune astăzi că deviza revoluţiei franceze ("Liberté, fraternité, egalité") exprimă virtuţi creştine, ele au fost proclamate adesea împotriva bisericii şi drepturile omului au fost proclamate împotriva bisericii. Dar este un amestec al tuturor valorilor - şi cred că biserica are un rol al ei care este acela de a insista asupra valorilor ei morale, dar şi acela de a respecta deopotrivă şi celelalte valori. Revin acum la jurnalul nostru în cadrul societăţii franceze. Cred că ceea ce au de spus creştinii astăzi în numele credinţei lor este de a proclama grandoarea omului, a demnităţii lui. Eu consider dureros în istoria noastră delimitarea între laici - care militează pentru drepturile omului - şi o biserică, care ar trebui să fie campioana drepturilor omului. Mai întîi, în Europa biserica trebuie să proclame demnitatea omului şi, în al doilea rînd, trebuie respectaţi aceia care ajung la aceeaşi idee a demnităţii omului, dar pe alte căi decît noi. Iar în ceea ce priveşte ceea ce a spus Papa în discursul de la Strasbourg: el se referea la contribuţia bisericii în cercetarea şi promovarea valorilor Europei, respectînd celelalte valori care ni se propun şi pe cei care le propun.

Bucureşti - vedere generală
(gravură din sec. XVIII)

Transcriere şi traducere de Corina COSTOPOL

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FOTOGRAFIE

Restituire integrală: Carol Popp de Szathmari

Iconografic, tematic, documentar, operele fotografice din expoziţia *"Fotografii de Carol Popp de Szathmari în Colecţiile Muzeului Naţional de Artă"* sînt interesante în cel mai înalt grad. Cap de serie în abordarea unor teme şi motive ele ni se par remarcabile mai cu seamă prin nivelul, neîntrecut uneori, care ţine de artisticitatea realizării imaginii, de vigoarea şi, totodată, de rafinamentul plastic implicate, de impecabilul tehnicii, tehnica fiind, în fotografie, adevărată măsură a stilului.

Din această perspectivă, a esteticii şi a istoriei artelor şi, mai puţin a istoriei şi a documentarului - sigur, aspectele nu sînt atît de tranşant disociabile în realitatea fotografică - se cere considerată expoziţia.

Sînt prezentate pe larg două dintre cele mai reuşite ipostaze creative ale fotografiei szathmariene - albumele: "România" (a cărui finalizare ar data cu probabilitate din jurul anului 1869) şi "Episcopia Curtea de Argeş" (din 1866), ambele comenzi aulice de avengură legate de figura lui Carol I, în al cărui anturaj fotograful-artist s-a aflat constant.

Szathmari, acest pionier al fotografiei mondiale şi româneşti despre care s-a scris competent (dar, şi aici, încă, există numeroase faţete contradictorii, insuficient elucidate) a fost totuşi, atît de puţin, de aleatoriu, de fragmentar valorizat prin expunere.

Este meritul unor George Oprescu, Ion Frunzetti sau Ion Grigorescu de a fi deschis, în studii şi articole, în special perspectiva plastică, estetică, asupra fotografiei lui Szathmari; meritul, din nou al lui Ion Frunzetti şi îndeosebi al lui Adrian Silvan-Ionescu de a fi început repunerea în drepturi a fotografiei lui Szathmari şi a fotografiei de epocă în general; al Ancăi Oroveanu şi al lui Mihai Oroveanu de a se fi ocupat cu consecvenţă de probleme ţinînd de estetica fotografiei, nu neapărat de zona românească a domeniului; al lui Augustin Costinescu, Constantin Săvulescu în căutarea reperului istoric şi, nu în ultimul rînd, al acribiei ştiinţifice pe care o dedică de ani domeniului Emanuel Bădescu.

La 180 de ani de la naştere, Muzeul Naţional de Artă îi omagiază opera de pionierat, pe plan naţional şi mondial, în FOTOGRAFIE. Ea se cuvine a fi adusă la cunoştinţa marelui public, mai puţin obişnuit cu această sferă a activităţii sale artisitice, poate cea mai importantă, cea pentru care, de fapt, Szathmari şi-a atras recunoaşterea în lume.

Fotografia joacă în creaţia sa un triplu rol: fotografia ca document (martor iconografic al unei epoci, al unor locuri, oameni, mentalităţi, evenimente), ca realizare artistică în sine (cu autonomie estetică dincolo de subiectul reprezentat), ca "instrument", adjuvant pentru ulterioare demersuri plastice (etapă în viitoarele prelucrări ale imaginii respective în desene, acuarele, miniaturi, cromolitografii, "paniconografii").

Szathmari fotografiat de Walery

Sînt expuse majoritatea pieselor fotografice semnate Szathmari din colecţiile muzeului: printre cele mai realizate din punct de vedere artistic din întreaga sa creaţie în domeniu, cîteva fotografii disparate din albumul "Vues et Costumes de la Roumanie", precum şi fotografii "obişnuite", rol al activităţii curente de atelier, destinate satisfacerii unei comenzi sociale crescînde în epocă sau servind autorului ca "martori" sau "schiţe" pentru proiecte mai ample.

Renumele internaţional Szathmari şi-l datorează, în primul rînd, albumului cu imagini din Războiul ruso-turc (1853), preludiu - etapă la Războiul Crimeii, album datînd din 1854 şi prezentînd portrete de generali ruşi şi turci, de ofiţeri şi soldaţi, aspecte din tabăra otomană, scene de luptă.

Realizare absolut inedită în epocă, albumul constituie primul fotoreportaj de război, autorul fiind considerat, datorită acestui fapt, primul fotoreporter de război din lume.

Respectiva premieră fotografică a suscitat interesul multor capete încoronate ale Europei de-atunci. Monden prin vocaţie, totdeauna încrezător în arta sa, Szathmari le-a oferit albumul, obţinînd, în doar cîteva luni, sufragii unanime şi numeroase medalii de aur pentru "merite artistice şi ştiinţifice deosebite". Este impresionantă "lista" iluştrilor suverani şi a figurilor princiare care, apreciindu-i valoarea şi ingeniozitatea rezultatelor, l-au răsplătit: împăratul Franz Joseph al Austriei, regele Wurttembergului, regina Victoria a Angliei, regina Olandei, marele duce de Saxa-Weimar, prinţul chinez Talifu, prinţul Battenberg al Bulgariei, Napoleon al III-lea prin intermediul Expoziţiei Universale de la Paris. Respectivele medalii sînt treptat incluse ştampilei de atelier de pe verso-ul fotografiilor sale.

În acelaşi timp, activează ca membru corespondent al renumitei Societăţi Fotografice din Hamburg, fiind medaliat pentru fotografie, în 1868, la "secţiunea etnografică de peisaj", unde probabil prezentase şi imagini din albumul "România", în curs de elaborare la acea dată. Este colaborator neobosit (cronici despre diverse expoziţii fotografice sau reproduceri ale creaţiilor proprii în domeniu, fotografii sau prelucrări după fotografii) al revistei de specialitate "Photographische Correspondenz" din Viena; de altfel, tot la Viena, la Expoziţia Universală din 1873, Szathmari expune, alături de 60 de acuarele cu tipuri de ţărani şi costume populare, şi un album cu fotografii din ţară ("România"), punctul de atracţie principal, împreună cu tezaurul de la Pietroasa, al Pavilionului românesc.

Numele său apare în numeroase publicaţii ale timpului, la Bucureşti, în Transilvania, la Pesta, Viena, Paris, Londra, în Germania.

În ţară, serveşte cu talent, ca "pictor de casă" iar, mai tîrziu, şi ca "fotograf oficial"(titlu dobîndit sub Cuza, la 16 octombrie 1863, pe care îl va deţine pînă la sfîrşitul vieţii), nu mai puţin de cinci domni: Alexandru Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu, Barbu Ştirbey, Alexandru Ioan Cuza, Carol I.

În anturajul şi la comanda acestora (fiind cu precădere solicitat ca fotograf în vremea ultimilor doi), lucrează fotografii oficiale, reprezentări de aparat, este chemat să redea în imagini ţara şi poporul pe care aceştia le guvernau, este convocat ca martor oficial la evenimente de importanţă istorică. Mai ales pe regele Carol I - de care îl legau de altfel şi afinităţi de limbă şi educaţie germană, şi care îi comandă majoritatea marilor albume de fotografii - l-a însoţit deseori în călătoriile prin ţară, imortalizînd pe peliculă, dar şi în desene, picturi, litografii, cele văzute.

Interesat se afirmă că gustul pentru peisaj şi pentru chipul omului din popor, al ţăranului, a fost infuzat publicului românesc în mod special de Szathmari, un rol major avîndu-l fotografiile sale, albumul "România" de pildă, "Vues et Costumes de la Roumanie" ori cel dedicat Elenei Cuza.

În creaţia oricărui mare artist fotograf, Szathmari fiind, fără îndoială, unul dintre aceştia, dincolo de subiectul înfăţişat, interesant şi inedit în sine, sînt subîncluse reprezentării dimensiunea afectiv-umană, amprenta inconfundabilă a autorului-artist, o "stilistică" a redactării proprie (pe care, în cazul său, o regăsim, pe alt plan, şi în desene şi acuarele), definitorii pentru calitatea plastică şi modernitatea imaginii.

Între pitoresc şi sublim, concepte, ambele, ale Romanticului, "feeric şi exact în acelaşi timp" (G.Oprescu), între referinţă mnemonică şi inspiraţie artistică, înglobîndu-le dăruit pe toate, se defineşte ceea ce Ion Frunzetti numea "elocvenţa lui Szathmari".

Novator prin zonele tematice abordate, prin calitatea tehnică impecabilă a unui meşteşug el însuşi nou (căruia, uneori, îi adaugă "nunaţe" tehnologice personale) şi, mai ales, prin reuşita excepţională de ordin estetic a fotografiilor sale, CAROL POPP DE SZATHMARI este pe drept confirmat ca unul dintre marii fotografi europeni ai secolului XIX.

Piaţa (fotografie de Carol Popp de Szathmari)

Ruxandra BALACI

Teatrul Naţional în 1935

TEATRU

O clădire emblemă

Spunea demult, prin anul 1872, Al. Odobescu într-o cunoscută conferinţă: *"singure monumentele existente încă pe pămînt (...) pot să ne dezvăluie şi să ne afirme în tendinţele (in)geniului (popoarelor) şi treapta lor de măiestrie"*. Poate de aceea prima clădire ridicată pentru public în Bucureştii secolului al XIX-lea, din voinţa obştii, a fost Teatrul Naţional. Gîndită să fie plasată în inima tîrgului, aproape de Palatul Regal, pe uliţa Mogoşoaiei - Calea Victoriei - construcţia s-a dorit şi a reuşit să devină un simbol al oraşului ca program, mod de construire şi decorare. Mereu pe parcursul acestui veac se va repeta argumentul considerat ca fundamental *"pentru mai frumoasă vedere... spre înfrumuseţarea uliţii iar mai vîrtos a politii după glăsuirea regulamentului..."* În numele acestui deziderat, se vor căuta mijloacele menite a-l duce la împlinire. Iar pentru construirea Teatrului Naţional, nici un efort nu a părut prea mare, de importanţa acţiunii sale fiind conştientă Comisia numită de Obşteasca Adunare şi domnitorul Gheorghe Bibescu, care o şi exprimă în rezoluţia definitorie pusă pe cererea de suplimentare a bugetului, *"clădirea Teatrului în oraşul Bucureşti fiind un lucru care priveşte nu numai folosul acestui oraş, dar a teatrului neamului românesc, prin influenţa izbăvitoare ce va avea asupra bunelor năravuri cît şi asupra desăvîrşirii limbii naţionale şi dezvoltarea literaturii româneşti (...) comisia se va îndeletnici fără zăbavă..."*. Pentru întîia dată va exista şi un fel de concurs, proiectul fiind încercat de mai mulţi arhitecţi: Xavier Villacrosse, pe atunci arhitect şef al oraşului, Iacob Melic şi Balzano. Vor pierde toţi, însă, în faţa arhitectului vienez Anton Heft, care va urmări direct realizarea proiectului, începînd cu anul 1847, semnînd comenzile şi urmărind recepţia lucrărilor de la cele constructive la cele decorative şi de mobilare.

Construită în stil neoclasic, cu intrarea marcată de un fronton şi un peron susţinut de coloane, clădirea se va integra stilului cunoscut pentru edificiile importante din celelalte capitale europene. La realizarea ei vor contribui prestigioase firme austriece: Christian Laufmann - fabricant de lămpi din Viena, Franz Ernest - fabricant de sobe de porţelan, tapetele vor fi realizate la fabrica imperială a lui Johann. Nu se omite nimic din ceea ce ar putea contribui la buna înfăptuire a operei, de la precizarea *"condiţiilor pentru lucrările sculptoriceşti în piatră de la Rusciuc"* ce vorbesc despre *"Lira (ce) va avea două delfine în laturi 1 pajură românească ce urmează a sta slobodă. Pajura va sta călare pe liră, va avea coroană în cap şi cruce în bot şi schiptru..."*, pînă la realizarea desenelor decoraţiilor la Bucureşti şi trimiterea lor spre execuţie domnului Mildorfer, maşinist şi zugrav de decoraţiuni al marelui Ducat de Baden, la Menheim.

Se pregătesc şi sălile pentru baluri, de aceea se aduc oglinzi de la fabrica imperială din Binhof, iar decorul sculptat şi aurit este executat de domnul La Vigne.

Teatrul se va inaugura cu mult fast la 31 decembrie 1852 în prezenţa Domnitorului Barbu Ştirbey, directorul teatrului fiind Costache Caragiale. *"Miercuri /.../ deschiderea noului teatru se va urma de către amîndouă trupele: românească şi italienească, în ajutorul săracilor"*. Se va aprinde marele policandru din bronz cu douăzeci şi opt de focuri şi lămpile de perete avînd formă de vase, montate în firide, iar la cele 70 de loje tapetul roşu de catifea şi damast, medalioanele rotunde în aur cu buchete de flori vor fi împrospătate pentru a primi pe frumoasele zilei.

"Bukarester Deutsche Zeitung" remarca: *"Monumentul este clădit într-un stil nobil şi artistic; proporţiile îi sînt potrivite şi distinsa-i simplitate este impozantă"*. Punct de atracţie şi referinţă, imagine a oraşului difuzată prin cărţi poştale şi albume, Teatrul Naţional va fi considerat o clădire emblemă. *"Teatrul cel nou din Bucureşti este fără îndoială unul din cele mai frumoase teatre din Europa şi o podoabă a Capitalei. Are un parter de 338 de staluri, împărţite în două categorii, trei rînduri de loji frumos decorate şi deasupra o largă şi încăpătoare galerie"*. Aici, în 1854, C. Knappe va introduce iluminarea cu lămpi cu ulei de rapiţă şi mai tîrziu curentul electric, Palatul Regal cerînd permisiunea să se folosească, pentru introducerea acestei invenţiuni minunate, de uzina teatrului.

Astfel clădirea îşi urmează istoria fastuoasă legată de viaţa spirituală a oraşului şi ţării, de viaţa teatrală şi culturală.

În 1944, bomba menită să distrugă Palatul Telefoanelor, nefericit plasat alături, o atinge şi clădirea arde, rămînînd însă în picioare. În 1946 Petru Groza semnează un decret de reconstrucţie şi se pune chiar o nouă piatră fundamentală.

În 1947, însă, începe demolarea clădirii pînă la temelie. În manualele şcolare Teatrul Naţional este trecut la distrugerile comise de hitlerişti.

Cezara MUCENIC

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ZIUA MONDIALĂ A TEATRULUI

Teatrul românesc sărbătoreşte, în acest an, Ziua Mondială a Teatrului în condiţii excepţionale. Poate niciodată în istoria sa, cu atîtea momente de glorie, prestigiul internaţional nu i-a fost atît de mare. Nu mai mult decît cu o lună în urmă, la o vizionare a spectacolului lui Silviu Purcărete cu Titus Andronicus, *s-au întîlnit trei directori artistici de mari festivaluri: Cristopher Barron (Edinburg), Jean Van Vlijmen (Holand Festival) şi Tamuro Seya (Globe Theatre din Tokyo). După succese de răsunet în Anglia, Franţa, Italia, Brazilia şi Germania, obţinute de* Trilogia antică, Ubu Rex cu scene din Macbeth *şi* Hamlet, *ne aşteptăm la o nouă ofensivă asupra mapamond-ului teatral. Căci, iată, în răstimp de două luni, aprilie şi mai, Teatrul Naţional din Craiova va juca* Ubu Rex... *la Parma şi Ierusalim, iar* Titus Andronicus *la Tokyo. Teatrul Naţional din Bucureşti va fi prezent la Edinburg cu* Trilogia Antică. *La festivalul organizat în Germania de Uniunea Europeană a Teatrelor, în schimb, care are ca membre douăsprezece trupe de notoritate, Teatrul Bulandra a fost invitat cu* Visul unei nopţi de vară. *Odată porniţi, aşadar, nimic nu ne mai opreşte să ne facem de cap. Pare de necrezut, o utopie de-a dreptul, dar japonezii, pentru ca să aibă* Titus Andronicus *la Tokyo, de exemplu, cheltuie o sumă de dolari care reprezintă în lei echivalentul a o sută de milioane. Uluitor, nu? Nu numai uluitor va fi, însă, dar şi incredibil, cînd voi avea ocazia să scriu că şi un spectacol cu o piesă românească, poate chiar cu una contemporană, cutreieră lumea. În ceea ce mă priveşte, sper că minunea nu e prea departe. Deocamdată, e limpede că tragem, şi încă pe înălţimile de vîrf ale teatrului mondial, pîrtii sigure. Şi cum acasă pîrtiile acestea nu mai trebuie trase, ele fiind deja bătătorite, încît nu se ştie ce va aduce ceasul chiar în domeniul care ne doare, să rămînem deci optimişti! Fiindcă aşa cum afirmă dl Jorge Lavelli, în* Mesajul internaţional *adresat de Ziua Mondială a Teatrului, astăzi 27 martie, "fiecare cortină care se ridică dă naştere unei speranţe". Are perfectă dreptate! Cine a sperat că Mesajul internaţional al lui Eugen Ionescu, rostit de Ziua Mondială a Teatrului în 1976, va putea fi vreodată publicat la noi? Îl restituim acum nu numai ca pe o reparaţie morală, dar şi pentru că are valoarea unei profesiuni de credinţă.*

Ion COCORA

MESAJ INTERNAŢIONAL

"Fiecare cortină care se ridică dă naştere unei speranţe.

În fecunda sa simplitate, Teatrul e o oglindă care ne reflectă, ne interpelează şi ne emoţionează. El este, de asemenea, suma unei munci şi, desigur, mesajul unui autor. Dar dincolo de aceste date esenţiale, el este micro-cosmosul lumii, forumul societăţii civile, locul privilegiat al unei întîlniri şi al unei descoperiri. Teatrul este artificiu şi adevăr, dar sursa care îl nutreşte este realitatea lumii.

Astăzi ca şi ieri, Teatrul trebuie să contribuie la luminarea spiritului nostru, pentru a lupta împotriva barbariei pe toate fronturile planetei. Mai mult decît oricînd, el trebuie să fie prezent în societăţile noastre, înglodate cum sînt ele în rasism şi exclusivisme; să invite la reflecţie şi să trezească solidaritatea, tot ceea ce îi dă fiinţei umane propria demnitate. Teatrul trebuie să fie prezent ca o călăuză, ca un luminator al conştiinţei de sine şi al conştiinţei oamenilor.

În momentul cînd, pentru unii, istoria s-a oprit, iar pentru alţii, a intrat într-un vîrtej ameţitor, Teatrul poate - cu modestie, dar în mod ferm - să-şi ridice propria voce inconfundabilă, caldă, inteligentă, exemplară. Să-şi ridice vocea interogîndu-se şi pe sine însuşi în profunzime; el trebuie să lupte împotriva propriilor scleroze, aplecîndu-se asupra lumii care ne înconjoară.

În această zi Mondială a Teatrului, din Cetatea în care a fost proclamată *Declaraţia Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului* , îmi exprim urările pentru viitorul acestei arte vechi ca şi civilizaţiile noastre şi mereu reînnoită; îmi exprim urările pentru înflorirea ei, pentru extinderea învăţămîntului teatral în şcoli şi pentru înmulţirea teatrelor cu miile în lume. Lupta împotriva lipsei de maturitate nu se opreşte niciodată.

Fiecare cortină care cade dă naştere unei întrebări.

Jorge LAVELLI, regizor
Directorul Teatrului Naţional de la Colline
Preşedintele Centrului Francez al Institutului Internaţional de Teatru

"Avangarda înseamnă libertate "

Eugen IONESCU

Cînd, în 1959, Institutul Internaţional de Teatru mi-a făcut onoarea şi bucuria de a mă invita să particip la Congresul său de la Helsinki am prezentat Teatrul nou - acum mai puţin nou - care era numit atunci Teatrul de avangardă. Mesajul meu se încheia cu următoarea concluzie: avangarda înseamnă libertate. Această definiţie sau proclamaţie a fost considerată de majoritatea reprezentanţilor din toate ţările, din vest ca şi din est, drept subversivă, primejdioasă. De atunci, multe s-au schimbat. Dar în epoca aceea, oamenii de teatru, cantonaţi fie în realismul burghez, fie în realismul mai mult sau mai puţin socialist, se temeau de imaginaţie. Realismele continuă să dăinuie în teatrul de bulevard sau în teatrul ideologic, dar tot ce s-a făcut nou, interesant, de mai bine de cincisprezece ani, tot ceea ce este viu, depăşeşte realismele şi constrîngerile. Ne-am ridicat adesea împotriva realismului, pentru simplul motiv că realitatea nu este realistă şi că realismul este o şcoală, un stil, o convenţie ca atîtea altele şi că el a devenit academism, adică mort. Ne-am ridicat, de asemenea, împotriva teatrului ideologic, pentru că teatrul ideologic este el însuşi constrîngere, închisoare, prizonier al unor teze, doctrine, postulate pe care autorul de teatru este împiedicat să le repună sub semnul întrebării.

Adevărul se află în imaginar. Teatrul de imaginaţie este teatrul adevărului autentic, în mod autentic documentar. Documentul nu este niciodată cinstit, nici liber, pentru simplul motiv că el este aprioric orientat. Imaginaţia nu poate să mintă. Ea este revelatorul psihologiei noastre, al angoaselor noastre permanente sau actuale, al preocupărilor omului dintotdeauna şi de astăzi, al adîncurilor sufleteşti. Un om care nu visează este un om bolnav. Funcţia visului este indispensabilă, funcţia imaginativă este la fel de indispensabilă. Un artist căruia i s-ar răpi libertatea imaginativă, adică libertatea spiritului, este un om alienat. Marii revoluţionari sau precursorii lor au fost nişte visători - vreau să spun nişte utopişti. Dar cînd utopia devine Stat, obligaţie, lege, ea este un coşmar. Visul, spunea un mare psiholog, e o dramă căreia îi sîntem în acelaşi timp actor şi spectator. Teatrul este o construcţie a imaginaţiei în libertate. Oricine dintre noi are nevoie să inventeze. Eu însumi am scris piese de teatru pentru bucuria de a inventa. A imagina, a inventa, nu este o îndeletnicire aristocratică. Toţi sîntem nişte artişti potenţiali. Teatrul popular angajat, orientat, dirijat, dictat de reprezentanţii Statului, de politicieni, nu e un teatru popular, ci un teatru concentraţionar, impopular. Teatru popular este teatrul de imaginaţie, adevăratul teatru liber. Ideologii politicii au vrut să pună mîna pe teatru şi să-l folosească în avantajul lor ca pe o unealtă. Dar arta nu este sau nu trebuie să fie treaba Statului. A împiedica spontaneitatea creatoare e un păcat împotriva spiritului. Statul nu e decît o suprastructură artificială a societăţii. Statul nu este societatea însăşi, dar oamenii politici vor să utilizeze, să controleze creaţia dramatică pentru propaganda lor. Teatrul poate fi, într-adevăr, unul din instrumentele visate de orice propagandă, pentru ceea ce se cheamă "educaţie politică", adică pentru deturnări sau îndoparea craniului. Oamenii politici nu trebuie să fie decît slujitori ai artei şi în mod deosebit ai artei dramatice. Ei nu trebuie să fie diriguitorii acesteia şi în nici un caz cenzorii ei. Toată munca lor trebuie să constea în a permite libera dezvoltare a artei şi în mod deosebit a artei dramatice. Dar imaginaţia îi sperie.

Şi, astfel, în unele ţări vedem bîntuind cenzurile guvernamentale. Vai de guvernele care se tem de opoziţie. Înseamnă că nu sînt sigure de ele. În alte ţări, mai ales în Occident, unele guverne sînt mai liberale decît opoziţia. Iar cenzura este exercitată de opoziţie. Reprezentanţii acestui gen de opoziţie au gustul puterii, patima dictaturii, a punerii la punct. Ei exercită o adevărată presiune morală, un şantaj ideologic şi moral. Aceşti dascăli de gîndire sînt adesea mai înguşti, mai intoleranţi decît guvernele lor, pînă într-atît, încît artiştii acestor ţări sînt nevoiţi să recurgă la autocenzură. Vai de opoziţiile care se tem de anti-opoziţii şi vai de artiştii care, în numele ideologiilor aşa-zis revoluţionare sau contra-revoluţionare, împiedică eliberarea creatoare, libera dezvoltare a imaginaţiei. Nimic nu împiedică pe un cetăţean să se angajeze în plan politic aşa cum vrea, dar ca artist, care pune totul sub semnul întrebării, el trebuie să fie liber. De aceea, sarcina urgentă a artiştilor şi autorilor dramatici din toate ţările este de a depolitiza teatrul, sau, mai exact, de a nu ţine seama fie de Stat, fie de dascălii de gîndire care vor să-i angajeze.

Se spune că arta n-are frontiere. Teatrul nu trebuie să aibă frontiere. Dincolo de divergenţele ideologice, de caste, rase, naţionalisme, patrii individuale, el trebuie să fie patria universală, locul de întîlnire al tuturor oamenilor care comunică întru aceleaşi angoase şi aceleaşi speranţe pe care le relevă imaginaţia, o imaginaţie nu arbitrară, nici realistă, ci expresie a identităţii noastre, a continuităţii noastre, a unităţii noastre.

Fără consemne pentru creatori! Fără indicaţii de primit de la guverne!

martie 1976

MUZICĂ

O pildă ministerială

Într-o joi seara, avînd Ministerul Culturii în ospeţie o delegaţie de italieni şi vrînd dl. ministru Ludovic Spiess să le arate de ce sînt în stare muzicienii români, s-a purces la o vizită prin instituţiile bucureştene de profil. Acuma, nu ştiu dacă aşa fusese vorba din capul locului, sau dacă nu cumva acest tur de orizont muzical s-a alcătuit treptat, din tentativele repetate ale gazdei de a găsi totuşi pentru distinşii săi musafiri ceva cît de cît demn de văzut şi (sau măcar) de auzit. În tot cazul, cert este că dl. ministru a nimerit tot din rău în mai rău, la cea de a treia încercare nenorocoasă pierzîndu-şi de tot răbdarea - se zice - pînă la a-i apostrofa în public pe artiştii de pe scenă! (Ah, dacă melomanii ar fi înţeles măcar din această pildă ministerială că faptul de a-ţi fi cumpărat bilet la un concert sau la un spectacol nu comportă *obligaţia* de a aplauda şi a striga "bis ", ci *dreptul* de a nu o face, atunci cînd nu merită; ba chiar în Italia oaspeţilor ministerului nostru se mai practică încă vechiul obicei de a sancţiona prin fluierături şi huiduieli - dacă nu şi prin aruncarea cu ouă, legume sau fructe... - orice coborîre a stachetei artistice sub baremul admis de o minimă decenţă profesională. Bun obicei! Vorba ceea: nu-i frumos, da-i sănătos! Sănătos, în sensul că ar vindeca deîndată nepăsarea şi lenea din vina cărora s-a ajuns, la noi, să se cînte cum se cîntă...)

Odiseea a început cu Opereta; aici a fost însă încercarea cea mai uşoară, căci reprezentaţia... se suspendase! Oricum, s-a putut constata faptul îmbucurător că o mulţime de persoane îşi cumpăraseră bilete... Fără nici o glumă: pînă ca dl. ministru Ludovic Spiess să schimbe conducerea teatrului, se juca în faţa a 15-20 de spectatori. (Nu se ştie dacă şi plătitori!)

Cam de două ori pe-atîţia de-abia dacă se aflau în sala Operei Române, la un spectacol asupra căruia afişajul - chiar şi acela din preajma clădirii - păstra un secret absolut. Noroc că ministrul culturii e muzician; altminteri, cum ar fi ştiut să le spună oaspeţilor că asistă la *Don Pasquale* ? Dacă - Doamne fereşte! altcineva în locul său ar fi declarat că pe scenă se reprezintă *Bărbierul din Sevilla*, cum ar fi fost normal să se întîmple, în ajunul Bicentenarului naşterii lui Rossini?! De unde ar fi putut să-şi închipuie un ministru al culturii cu o altă specializare (să zicem, dl. Andrei Pleşu!) că Opera Română din Bucureşti n-a montat şi nu va monta, în anul Rossini, nici una dintre cele 37 de opere ale compozitorului nejucate aici? Ba, mai mult, că - din lipsă de tenor - nu o mai poate reprezenta nici măcar pe a 38-a, cea care s-a jucat cu imens succes decenii de-a rîndul şi care a consacrat "echipa de aur " a teatrului liric românesc: Magda Ianculescu, Valentin Teodorian, Nicolae Herlea, Constantin Gabor, Valentin Loghin... (Ce să ne mai mirăm atunci că nu putem vedea *Oedip* -ul enescian, dacă nici de *Bărbierul din Sevilla* nu ne mai putem bucura?!?).

În fine, probabil necăjit de aceleaşi gînduri ca şi mine, aici, dl. ministru Ludovic Spiess s-a refugiat la Ateneu, unde era şi ceva public, Filarmonica "George Enescu " cînta şi Rossini, ba încă *Stabat Mater*. Da, dar cum? În aşa hal că, exasperat, dl. Spiess (Ministrul şi Muzicianul) a strigat la sfîrşit în loc de "Bravo!" - "Ruşine!"

Iar a doua zi a şi convocat, pentru aceeaşi dimineaţă, o conferinţă de presă, unde a relatat (puţinilor ziarişti ce prinseseră de veste) cele de mai sus.

... Stau însă şi mă-ntreb dacă nu era bine ca, plecînd de la Operă, oaspeţii să se fi oprit şi la Studioul Radioteleviziunii.(Era în drum, totuşi...) Ei ar fi putut asista la un excelent concert al Orchestrei Naţionale Radio, cu doi solişti de zile mari - organistul Helmut Plattner, reîntors pentru prima dată în ţara pe care a fost silit de împrejurări să o părăsească cu decenii în urmă; celălalt - fagotistul Vasile Macovei - interpretînd în primă audiţie o admirabilă compoziţie contemporană românească, semnată de Liviu Dănceanu - şi cu două piese de mare virtuozitate orchestrală, cîntate cu brio sub bagheta lui Iosif Conta. E drept însă că auditori nu erau - cred - mai mult de 200...

Dar, despre motivele care-i determină pe amatorii de muzică (aşa cum - se vede - l-au determinat şi pe ministrul culturii) să ocolească această sală, voi scrie cu alt prilej.

Luminiţa VARTOLOMEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARA

Al. PIRU

Un dialog apocrif (III)

Albumul *Dragoste și poezie - Ale lui pentru mine, ale mele pentru dînsul* ar fi fost întocmit, susține Minar, de Veronica Micle la Mănăstirea Văratec în 1889, anul în care și Eminescu și ea au murit. Nu s-a ținut seama nici de data cînd poeziile au apărut în reviste, nici de ordinea în care au fost puse în volum. De aceea se fac adnotări și la poeziile publicate de Veronica și după anul 1883. Astfel poezia Veronicăi Micle *Luminează-n ceruri luna...* publicată în *Convorbiri literare* în iulie 1884 are această adnotare: "Norii iară vin... Eri te-am zărit cu Negruzzi, ce-ți spunea despre mine?". Eminescu era la această dată în Iași, numit din aprilie în comisia de inventariere a documentelor istorice. Nu mai scria însă poezii, încît Veronica n-avea cum să alăture poeziei sale poezia lui Eminescu *Nu mă-nțelegi* din 1879-1881 publicată întîia oară în *Albumul literar* al societății studențești "Unirea". De altfel se dau numai douăsprezece versuri cu modificări, din poezie, și această adnotare ca din partea Veronicăi: "Văd că dușmanii mei te învăluiesc în pînza lor de ipocrizie. Sufletul tău, Eminescule, trebuie să vibreze. Nu te încrede în vorbele lor ademenitoare. Ei mint. Treci pe la mine". Textul autentic din Eminescu era: "Cînd e o-namorare de tot ce e al tău,/ De-un zîmbet, de-un cutremur, de bine și de rău./ Cînd ești enigma însăși a vieții mele-ntregi../ Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi". El devine la Octav Minar: "Cînd dorul meu e mare, nemărginit de sfînt/ Cum nu mai e nimica în cer și pe pămînt,/ Enigma ș-înțelesul fiind al lumii întregi,/ Eu văz din a ta vorbă că nu mă înțelegi". Minar se credea, nici mai mult nici mai puțin, îndreptățit să se măsoare cu Eminescu.

În septembrie 1885, Veronica publică în *Convorbiri literare* poezia *Aubade*... "M-am inspirat, spune ea prin Minar, din *Lacul*, poezia care mi-ai citit-o așa cum știi tu să citești". *Lacul* își are obîrșia în distihul din poema berlineză *Călin* redactată între 1873-1874: "Lîngă lacul cel albastru înstelat cu nuferi mari,/ Printre trestii auroase ce se leagăn solitari..." și a fost publicat în *Convorbiri literare* la 1 septembrie 1876 unde Veronica putea să-l citească și singură. N-avea însă cum să-i alăture poezia eminesciană *Replici* apărută în *Sămănătorul* abia în 1903. Cel care alege trei strofe din șase ale acestei postume, cu schimbări (mare-floare, ziuă-zînă, flutur-harfă, geniu-haos) este Octav Minar. A lui e și adnotarea: "Jucării pentru doi copii care se iubesc!".

Poeziile Veronicăi Micle din 1885 *Lui X* (*Vîrful nalt al piramidei...*), *Lumea mare*, *Plîngeri*, *De dorul tău*, *La un portret*), 1886 (*Ah! Fugi...*, *Că astăzi cu* titlul *Indiferență*, *Să știi că oriunde...*) sînt reproduse în *Dragoste și poezie* fără adnotări și fără alinieri de poezii eminesciene. Din volumul Veronicăi apărut în 1887 numai poezia *Și te urăsc* (Și te urăsc cu-nverșunare/ Și cu atîta dușmănie/ Încît eu dac-aș fi în stare/ Nenorocire ți-aș da ție...// Și cînd mi-aduc de tine-aminte/ Mă îngrozesc de-a mea simțire.../ Poate chiar sufletul mă minte/ Și ura-mi nu-i decît iubire!") intitulată în Album *Dojană* are adnotarea: "Am început să te urăsc... Nu, nu, iartă-mă, Eminescu nu poate să fie urît de nimeni", un pseudo răspuns al lui Eminescu în fragmentul *Pînă nu te văzusem* (*El către mine*): "Pînă nu te văzusem/ Nici nu știam că sînt./ Și totuși pînă acuma/ N-am spus niciun cuvînt./ N-am voie să spun tare/ Iubitu-ți nume sfînt./ L-oi relua cu mine/ În recele mormînt!" și adnotarea: "De ce mă faci să plîng?".

Fără adnotări și răspunsuri mai sînt poeziile: *S-a pus vălul*, *Și duc-un dor*, *Nu plînge*, *Șterge-ți lacrima*, *De pe țărmurile*, *Din pulberea iubirii* cu titlul schimbat în *Regret*, *O clipă dac-ai amorțit*, *Cel din urmă vis* cu titlul schimbat în *A murit iubirea*, *Cu gîndul*, *Scrisoare*, din 1887, la care se alătură traducerea lui Eminescu, *Foaia veștedă*, din Lenau, *De-ai ști*, *Nu ești tu...* Poezia *Nu plînge* cu titlul schimbat în *Lacrimi* ("Nu plînge că te dau uitării/Și nici nu plînge că te las./ Sosit-a ceasu-nstrăinării/ Și ceasul bunului rămas"), pusă pe muzică, e cîntată pînă astăzi fără să se știe de cine este, ca și romanța *Singură*, apărută întîia oară în *Familia* (august, 1888): "De cîte ori am tresărit/ La fiece mișcare,/ Crezînd că poate ai venit/ Tu dulce arătare./ Și-apoi de cîte ori am plîns, /Văzînd că noaptea vine/ Și lampa singură o-am stins/ Iubite, fără tine..."

Albumul se încheie cu poeziile *La un amic* ("Nu-ți mai tulbura gîndirea cu nimicurile aceste../ Nu știi tu de cînd lumea, dragostea e o poveste"), publicată în *Revista nouă*, martie 1888, *Raze de lună - lui* ("Ce n-ar da un mort din groapă pentr-un răsărit de lună!"), scrisă la moartea lui Eminescu și publicată în *România* din 20 iunie 1889.

Octav Minar inventează nu numai poezii de Eminescu ci, cum am văzut, și de Veronica Micle. O astfel de poezie intitulată *Eu către dînsul* care începe cu strofa "Ai cînta mereu iubirea/ Și pe ploaie și pe soare,/ Și pe maluri de izvoare,/ Aș cînta c-așa mi-e firea/ Iubitoare" imită ritmul eminescian din *Freamăt de codru*, publicată în *Convorbiri literare* din 1879. Pe post de Veronica, Minar adnotează: "Dacă îți place, îmi vei răspunde", iar alături pune poezia sa atribuită lui Eminescu *El către mine*: "Părul blond și ochii albaștri ți s-au dăruit iubito/ Gură aprinsă ca și focul unui dulce sărutat../ Te-ai născut în poezia vieții care ai simțit-o/ Și asupra mea iubirea ta adîncă-ai revărsat../ O, de cîte ori în viață nu am blestemat și ora/ Cînd pășii această lume de mizerii și nevoi,/ O, de-acum mă simt ferice, iar răsare aurora.../ Cei mai fericiți din lume vom fi doară amîndoi!" Minar nu pierde nici un prilej de a insista asupra dragostei fericite dintre Eminescu și Veronica, dînd vina pe Maiorescu ce voia să-i despartă. De unde și adnotarea din partea Veronicăi: "Da, ai avut dreptate, dar ce voia d-l Maiorescu?". Din păcate, Veronica n-a publicat în 1879, cînd i-a murit soțul, nici o poezie, era la Iași și Eminescu la București.

În concluzie, un dialog în versuri între Veronica Micle și Eminescu n-a existat. Ideea dialogului i-a venit lui Octav Minar de la publicarea corespondenței dintre cei doi în volumul *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime.* (*Amintiri, scrisori și poezii inedite*). *Ediția a doua refăcută și completată prin publicarea întregii corespondențe ce a urmat între Eminescu și Veronica Micle*, București, Librăria Nouă, f.a. (Biblioteca "Lumina", nr.22-23). Despre ediția întîi a acestei cărți vorbea în 1912 la curs G.Ibrăileanu (cf. *Opere*, 9,148). Volumul *Dragoste și poezie* (ediția a treia a acestei cărți, sporită cu *Albumul* Veronicăi) a fost infirmat de *Viața românească* (1928, nr.3), mai tîrziu de Leca Morariu în *Buletinul Mihai Eminescu* nr. 17 din 1939 (*Eminescu și Veronica Micle*) incomplet. Nenorocul lui Minar vine din faptul că poeziile Veronicăi Micle sînt, cele mai multe, confesiuni monologice, necerînd replici din partea cuiva, cu atît mai puțin din partea lui Eminescu (poezia acestuia *Replici* este datată în prima sa formă în 1869, iar aplicațiile ulterioare nu trec de anul 1871 cînd cei doi nu se cunoșteau). Cităm cîteva din cele cărora Minar nu le-a putut găsi un corespondent: "Din sufletu-mi icoana ta/ S-o șterg cu lacrimi am voit,/ Însă de plîns inima mea/ Singură numai s-a zdrobit". (*Din sufletu-mi*); "Domnește-n jurul meu tăcere.../ Cu doru-mi singură vorbesc;/ Și sînt pătrunsă de durere/ Iar tu nu știi că te iubesc!" (*De dorul tău*); "Mă pierd uitîndu-mă la tine/ Cuprinsă ca de-un farmec sfînt,/ Și-n sufletul meu iar revine/ Dorul ce-avui pe-acest pămînt" (*La un portret*). "În durerea mea adîncă/ Nu mai uit ființa ta;/ Te iubesc; te-a iubi încă/ După moarte umbra mea!" (*În deșert...*); "Să știi că oriunde m-oi duce,/ Către apus sau răsărit,/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit.// Și de adînca mea iubire/ Va rămînea pe-acest pămînt,/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știi că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvit,/ Frumos și cel din urmă,/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stinge și te curmă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre,/ Adevăratul înțeles/ Ce-l ai tu în privire./ Dacă e ură sau amor,/ Tot una mi-ar fi mie,/ Căci știu că tot e trecător/ Și nu-i pentru vecie/ Dar vream să știu... Și n-am avut/ Noroc să te-nțeleg./ E drept, nicicînd eu n-am putut/ Enigme să dezleg!" (*Cu gîndul...*). "Și dac-un dor mai simt în piept/ Cînd se ivește luna,/ E ca să nu te mai aștept/ Și azi ca-ntotdeauna./ Și mîngîieri de mai pot fi/ Unei vieți de jale,/ Ar fi de-a nu ne întîlni/ Nici cînd în a mea cale./ Iar fericită de eram/ Să fiu în astă lume/ Pe tine nu te cunoșteam/ Nici îți știam de nume (*Lui X*). Atît și nimic mai mult, dar nici mai puțin, nu spune această femeie care a fost soția unui om în vîrstă și mamă tînără a două fete pe care le-a numit Valeria și Virginia, ca să păstreze inițiala numelui ei și după moarte. Vezi și poeziile *Povestea rozei* (în original fără dedicație, la Minar, ca să mă împrumut și eu de la el, Copilei mele Valeria) și *Povestea Crinului*, Copilei mele Virginia.

❒

Bucureștii în secolul XVII

Convorbiri literare, 125

S-au împlinit, la 1 martie, 125 de ani de la apariția celei mai importante reviste de literatură pe care am avut-o, "Convorbiri literare", în ale cărei pagini aveau să se stabilească "tablele legii ", pentru literatura noastră, și creația artistică să atingă desăvîrșirea. Prin Maiorescu, marea publicație ieșeană a deschis un drum de la care nimeni nu s-a mai putut abate, în viitor. În coloanele ei s-au adăpostit și au fost popularizați cei mai mari creatori de literatură pe care i-am avut: Eminescu, Creangă, Caragiale. În toți trei avem creatori desăvîrșiți. De la ei încoace se poate vorbi de o limbă literară care s-a distanțat, în mod vizibil, de tot ce a fost pînă atunci. Cu ei începe limba literară artistică. Eminescu a dus limba literară pînă la perfecțiune, printr-o sinteză în care și-au dat întîlnire toți creatorii de pînă la el, din toate perioadele istorice și din toate zonele geografice ale pămîntului românesc. Caragiale a exploatat, mai ales, vorbirea orășenilor neinstruiți, de coloratură muntenească. Ion Creangă a sondat vorbirea populară, de nuanță moldovenească, pe care a transformat-o într-un instrument artistic fără egal. Prin particularitățile limbii de care se folosesc, atît Caragiale cît și Creangă ne indică originea locală a eroilor, localizează adică. Un Caragiale nu poate fi imaginat în Moldova, iar Creangă nu are nimic muntenesc în limba de care se servește. Datorită existenței unor cuvinte, fonetisme și forme gramaticale necorespunzătoare, pe care le remarcăm în vorbirea eroilor din comediile și din unele schițe ale lui Caragiale, Tudor Vianu a conchis că, prin aceste particularități, putem și data acțiunea, în sensul că ele au fost proprii doar unei anumite categorii de vorbitori, din Muntenia, numai în preajma anilor 1880. "Convorbirile literare " și-au început apariția la Iași, în martie 1867. În primii cinci ani, revista "ieșea" de două ori pe lună, iar din 1872 a devenit lunară. Pînă în aprilie 1885 numele ei, redacția, apariția, toate sînt legate de Iași. După această dată, se mută la București unde, cu toate colaborările unor scriitori de prestigiu, ca I. Slavici, George Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță, Ion Pillat, V. Voiculescu ș.a., nu va mai atinge niciodată nivelul pe care l-a avut în perioada ieșeană. La un moment dat s-au produs modificări importante în conținutul ei. Studiile de istorie, arheologie, etnografie și chiar de filozofie au luat locul, în mare măsură, creațiilor beletristice. În primii ani, de la mutarea în București (1885-1888), revista a fost condusă, ca și la Iași, de Iacob Negruzzi. A urmat, apoi, o perioadă relativ lungă în care responsabilitatea apariției ei nu i-a mai revenit unei singure persoane, ci unui comitet. Aceasta a fost situația pînă în anul 1907. Din comitetul respectiv, care n-a rămas același, de-a lungul celor 19 ani, au făcut parte, printre alții, I.Al. Brătescu Voinești, M. Dragomirescu, C. Rădulescu Motru, P.P. Negulescu, V. Babeș, I. Bogdan, A. Philippide și alții. Din anul 1907, revista a avut iarăși un director: Simion Mehedinți, pînă în 1923; Al. Tzigara-Samurcaș (1924-1939); I.E. Torouțiu (1939-1944). În timpul primului război mondial, în anii 1916-1918, ea și-a încetat apariția, întocmai ca "Viața românească ", de exmplu, care n-a apărut nici în anul 1919. "Convorbirile literare" au avut de înfruntat concurența altor publicații, între care vom pomeni "Sămănătorul " (1902) și "Viața românească "(1906). I.E.Torouțiu a încercat, în vremea cînd a condus el revista, o întoarcere spre perioada de început. Dar "regăsirea" nu era ușoară, printre altele și din cauză că, la vechea concurență, a "Vieții românești ", se mai adăuga, acum, cea a "Revistei Fundațiilor Regale ", a "Gîndirii " precum și a altor publicații, mai puțin importante, din diversele centre culturale ale țării. Forțele creatoare, oricum inferioare celor din anii 1870-1880, erau orientate spre alte publicații și "Convorbirile ", prin forța lucrurilor, făceau relativ greu față competiției.

Cu ocazia semicentenarului morții lui Eminescu, I.E. Torouțiu a scos un număr (6-7-8-9, iunie-septembrie 1959), de 950 de pagini, închinat în întregime poetului, a cărui activitate este urmărită pe două planuri: 1. *în cultura și literatura națională* și 2. *în literatura universală.* Și alte periodice au scos cîte un număr special, în cinstea momentului respectiv, dar ele au fost departe de a realiza ceea ce au făcut *Convorbirile* ... După 1944 revista și-a încetat apariția și ea avea să fie reluată prin anii 1970-1971, cînd periodicul "Iașul nou ", "Iașul literar " își schimbă numele. De la această dată, pînă în decembrie 1989, ea a fost profilată în mod exclusiv spre literatură și a marcat, fără îndoială, un pas înainte. În această vreme s-a bucurat de o apreciere aproape unanimă, în rîndul cititorilor.

A fost cu atît mai neașteptată noua orientare, de după 1989, cînd, împotriva celor declarate de Al. Dobrescu, redactorul responsabil, în *Editorialul* din 15 februarie 1990, că, prin orientarea hotărîtă spre literatură, în anii 1970-1989, "ne-am făcut aproape un punct de onoare ", revista a căpătat mai mult caraterul unui ziar politic decît al unui periodic literar-cultural. Nu putem ascunde faptul că cititorii obișnuiți ai *Convorbirilor*, din Iași, și nu numai ei, au încercat un sentiment de dezamăgire și că acest sentiment nu se datora numai faptului că literatura din paginile revistei se împuținase în mod simțitor, ci și de calitatea acestei literaturi. În plus, aproape toți colaboratorii făceau polemică și se grăbeau să dea publicității articole care ar fi mai avut nevoie de elaborare. Ne miram de unde a putut scoate Iașul atîția polemiști. Exagerînd, în oarecare măsură, revista a fost comparată, de unii, cu "Săptămîna" bucureșteană, de dinainte de decembrie 1989, cu deosebirea că îi lipsea un dirijor al cărui condei să se apropie de cel al lui Eugen Barbu. Alții se întrebau: dacă băieții aceștia au vrut o publicație pur politică ar fi fost de dorit să creeze ei una nouă, nu să transforme, în ceea ce niciodată nu va putea fi, cea mai valoroasă revistă pe care am avut-o, în care s-a făcut și politică, uneori, dar care ne-a dat literatura cea mai mare din toate timpurile; ni i-a dat pe Eminescu, pe Ion Creangă și pe I.L. Caragiale și, în schimb, n-a lansat nici un om politic.

După o pauză nedorită, de mai multe luni, revista e pe cale de a-și lua drumul. I-l dorim cît mai lung și cît mai luminos.

Gavril ISTRATE

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

„Un profet al veacului“

Mărturisirea de credință cu care *Cristian Grosu* și-a însoțit versurile mă îndreptățește s-o reproduc integral:

„Așez înaintea versurilor aceste rînduri nu pentru a-mi justifica neliniștea - lăsînd-o pe seama cuvintelor - ci dintr-un semn de îndoială asupra modului cum au fost și cum ar mai putea fi judecate atîta vreme cît nu își propun să respecte cele mai noi canoane.

Teama cu care am îndrăznit fiecare vers s-a iscat din responsabilitatea majoră pe care o angajează acest act - căci cred cu tărie că orice poet este un profet al veacului său - și este în aceeași măsură și teama unui cititor: că poezia ar putea, în acest sfîrșit de veac, degenera într-un exercițiu de inteligență steril, întemeiat pe exarcerbarea și specularea unor fiori sufletești, substituind năzuinței după expresie năzuința după efect.

Am năzuit astfel spre simplicitatea ce ar putea conferi versului frumusețea latentă - alta decît agresivitatea unei metafore de efect - fără de care poezia ar fi un joc de cuvinte, estetic, subtil, aparent nobil, dar fără o limpede acoperire în viață.

Departe de speculațiile cugetului am stăruit a ține aceste cuvinte, singură - precum acest răsărit în care scriu - justificare a certitudinilor de zi cu zi pe care și le asumă; străine de orice ostentație, ele se vor speranța unei sublime risipe“.

Corespondentul nostru nu respectă „cele mai noi canoane“ și bine face (cine le-a propus? cine le produce?), poezia rămîne, paradoxal și încurajator „veche“ și substanța ei nu e atinsă de capriciile modei și nici - cum am fost învățați - de „zguduirile sociale“.

Cititorul se va întîlni cu versurile lui Cristian Grosu într-unul din numerele viitoare.

„La capătul puterilor“

Și iată o scrisoare aproape patetică a lui *Dumitru Cerna* din Cluj adresată semnatarului rubricii:

„Citesc cu surprindere rubrica dv. din nr.4/1992 al revistei „Literatorul“, p.15, intitulată „Dialog“ și mă gîndesc cu tristețe la „Poșta Redacției“ din revistele literare ale „epocii“ în care, mai marii literaturii contemporane reduceau la tăcere voci tinere care cutezau, cu stîngăcie și sinceritate, să li se adreseze. Unii renunțau să mai scrie. Alții, temerari, continuau să caligrafieze fără să mai cuteze a trimite vreunei reviste poeziile lor.

Îmi amintesc, nu fără amărăciune, de trufia lui N.Prelipceanu cînd, plictisit și dezgustat, ținea rubrica aceasta la *Tribuna*. El avea dreptul să decidă. El avea dreptul să sfideze. El avea dreptul, doar el și ai lui, să publice și să se bucure... Nu discutăm despre talentul literar al celor ce semnau „Poșta Redacției“. Vorba aceea: despre „morți“ numai de bine! Sau citindu-l pe Nichita Stănescu: „cum să-l desființez, bre, doar e poet!“. E vorba doar de un drept pe care și-l luau, o formă, totalitară și ea, de a tria, de a selecta după gustul propriu poeți ce li se adresau. Iar aceștia nu aveau posibilitatea de replică. Aici mi se pare nedreptatea comisă și condamnabilă.

Citind „Dialogul“ dv. nu pot să nu tresar la gîndul că el este, de fapt, un monolog. Dv. refuzați să dialogați răspunzînd ironic și subiectiv oamenilor care vă scriu. Le reproșați greșelile de ortografie, ba chiar lipsa punctului de la i sau a virgulei de la ș, ț etc., trecînd uneori peste substanța din text. Un vers, doar unul singur, de e sclipitor, bănuiesc că ar trebui să vă bucure, să vă emoționeze. Și este un cîștig!

De ce nu aduceți în actualitate cît de agramat erau concepute manuscrisele lui M.Eliade? Dar incultura lui C.Dobrogeanu-Gherea? Și exemplele pot continua. Dar nimeni atunci nu s-a cramponat (sic!) de așa ceva. Și ei au rămas. Primul este un reper fosforescent în cultura lumii.

Noi, tinerii anilor ' 70, descoperindu-l și iubindu-l pe N.Labiș, vă iubeam deopotrivă și pe dv. Aproape nu puteam rosti numele lui Labiș fără să i-l alăturăm pe cel al lui Tomozei.

Dv. ați avut și noroc. Pe vremea dv. erau școli de literatură din care, iată, prezicerea lui Sadoveanu nu s-a prea adeverit. Ați ieșit mai mult de 2-3 poeți din această școală. Pe vremea dv. cei afirmați deja coborau în cătune să caute talente, să încurajeze tinerii (și mai puțin tinerii) care scriau, îi luau de mînă și-i purtau prin redacțiile revistelor și prin edituri. Așa s-a născut poetul M.Dinescu și mulți alții.

Poetul Victor Felea îmi spune că-n tinerețea domniei sale, o poezie de publicai, puteai face cerere de intrare în Uniune... Dar nu trebuie să-mi spună nimeni aceste lucruri. Antologia de poezie chineză contemporană este plină de astfel de exemple. Acolo, aproape toți poeții antologați n-au apariții editoriale sau puțini sînt semnatari unui singur volum. Și sînt selecționați în antologiile lumii!... Iar poeții noștri, cei mai mulți, nu trec de pragul „Poștei Redacției“, de acest bizar dialog afișat cu nonșalanță de poeții ajunși care nu mai știu să se bucure...

Scriu și eu. Citesc multă poezie. Uneori, dînd peste cîte un vers ca acesta: „Credeam că sînt la capătul puterilor...“ (Florin Mugur) mă descurajez să mai scriu. Ce se mai poate scrie după un astfel de vers? Apoi uit și scriu iar.

Este singura noastră bucurie.

Nu vă supărați pentru izbucnirea mea.

Ea s-a putut întîmpla din sentiment de prețuire.

Aveți putere să înțelegeți și să iertați.

În locul unei pagini întregi de „dialog“ puteau fi publicați douăzeci de poeți cu cîte o poeziei. Și valoarea poeziilor publicate în această pagină poate avea girul semnăturii dv. în colțul de jos ca realizator de pagină“.

Sînt silit să mă repet: „Dialogul“ nostru nu poate fi o... Școală de literatură! Nu pot releva „substanța textului“ cînd am în față circa 70 de versificări. Nu cred în „lansările de poeți“(prefer lansări de vapoare). Tot ce vreau este să le îndulcesc iubitorilor de vers, singurătatea, oferind (palide) semne de încurajare cînd e cazul, glosînd (ușor) malițios asupra unor confecții năstrușnice. Spațiul ingrat mă împiedică să fac mai mult. E limpede că o revistă nu se scrie cu "mlădițe" ieșite din neant ci cu profesioniști. Nu cred că un manuscris trebuie tratat ca - vă amintiți? - "scrisorile oamenilor muncii cărora potrivit unui H.C.M. trebuie să li se răspundă"... etc. A *rămas* Mircea Eliade fiindcă manuscrisele lui erau "concepute agramat"? Dar n-a spus nimeni asta. S-a spus doar că sub raport stilistic primele sale texte erau lipsite de strălucire, crispate. Nu necunoașterea limbii a făcut din Gherea un *nume*. Credeți că Dinescu a devenit poet *doar* fiindcă a fost "luat de mînă"? E o legendă faptul că puteai face cerere de intrare în Uniune după comiterea unei poezii. *Cereri* se pot face și acum. Vor fi refuzate la fel. Departe de a convorbi sfătos la gura sobei cu necunoscuții de dincolo de manuscript, "clasicii" rubricilor de poșta redacției s-au mulțumit îndeobște cu expresii laconice: *Da!* Sau *Nu!* Sau *Mai trimiteți!* Etc.

DIALOG

"Toți nenorociții vor mașină"

Viorel Munteanu din Focșani vădește o bună însușire a normelor prozodice (gazel, rondel, triolet) Dar nu trece de imprecația jurnalieră cînd descrie "epoca":

"Peste tot corupție și vină
Speculă/ șantaj/ abuzuri/ crime
Toți nenorociții vor mașină
Peste tot corupție și vină
Însă lira nu mi-a prins rugină
Tot mai am încredere în rime
Peste tot corupție și vină
Speculă/ șantaj/ abuzuri/ crime..."

"Românul român rămîne român"

Pavel Rătundeanu - Ferghete (din Bimbăncuța?) îi cheamă pe țăranii plecați la oraș să se întoarcă acasă "la slănină și caș" viața nefiind "o tavă servită-n Restaurant/ cu banii trimiși la Post-Restant". Dar iată ce se poate face cu o pereche de rime: "Punînd aripi la bivoliță/ Cu sticla de șliboviță". O poemă se numește, năucitor: "Românul român rămîne român"...

Succint

Din poeziile *Monicăi Lapteș* aleg aceste cîteva versuri:

"Am pierdut de ceva vreme
Noțiunea timpului...
O fi 5? O fi 7?
Soarele arată ceasul morții...
Aștept cu groază
Ultima bătaie a pendulei...
Nu! Mai bine fug!
Unde să fug?
Sînt în neant,
Nu mai am trup..."

Din plicul trimis de *Nicu Ilie* doar cîteva versuri disparate, cu desen insolit:

"Privirile murite și le ține."
"Dar sfinții s-au lățit în rugăciune".
"...Și-nlăcrimat ca într-un vis cu cai
Mușca din galben trupul lui Iisus".

De la Radu Călin Bot care nu știe "nici dacă ar fi necesar să scrie ceea ce poate ar trebui" să scrie și "savurează" ca pe o prăjitură o carte bună, acest final de poem amoros:

"Pămîntul refuză urmele pașilor mei
către tine, o persoană din
imperiul cenușii poate s-a prăbușit demult
fără pasărea Phoenix
lumea asta nu are decît un sfîrșit
ochii tăi, zilele tale și mașina 33".

De la *David Alexandru* aceste scurtissime "autoportrete în decor hașurat":

"1.
aș fi
și gîndul
atîrnă
ca o mare ruină.
2. asemenea
unei ape
pierdută-n propriul ei
contur".

De la *Ion Dumbravă* din Sibiu care ne încunoștințează că e autorul a două volume de versuri de care, din păcate, n-am știre, acest ciob de "film" neorealist:

"Nu am fost niciodată cireașă
am fost doar sîmburul ei
scuipat pe asfalt

dar ce fericire
să sfîrșești sub
piciorul dumnezeiesc
al unei femei care tocmai
traversează grațios strada"

Nimic de ales din producțiile semnate *N. Chirițescu - Dolj*. Domnia-sa a căutat pe la chioșcuri "Literatorul" și nu l-a găsit dar - minune! - într-o dimineață s-a pomenit cu, venit (din cer?) un exemplar al numitei reviste. Regret, e singura minune. Versurile sună cam așa:

"Bate vîntul Libertății, bate
tare, cît mai tare
pe mlădioasa creangă
România.
Of! Dar neînfrînte mădulare.
Un fel de zeu
-zmeu-
înnobilîndu-și mereu, glia"

Transcriu din încercările primite de la *Mihaela Stan* acest "desen" orgolios:

"Mi-e inima atinsă
De incandescența ochilor tăi,
Cînd furtună, cînd lumină
Dar întotdeauna plini
De mine"

Corectorul Marin Sorescu

Junele *Ioan Dumitru Baltă* din Negrești-Oaș e autorul a 50 poezii, îl apreciază pe Marin Sorescu, îl roagă să-i publice cîteva în "ziarul ce cu onoare..." și să-i "corecteze greșelile care apar ". Corector lipsit de vocație Marin Sorescu i-a trecut versurile lui G. Tomozei care s-a oprit asupra a doar 4 dintre ele, 3 stupide și unul genial:

"Rămîi în urma mea plîngînd
și suspinînd adeseori,
în suflet cuget și simțiri
rămîi în urma mea rămîi,
rămîi rămîi cu bine ".

Fără comentarii

"Bună ziua! sau Bună seara!

Mă numesc *Bordaș Mariana* locuiesc în Baia Mare str. Grănicerilor 86/16. Vă trimit acest mănunchi de poezii în speranța că le ve-ți găsi frumoase și publicabile:

Cuvintele vorbesc în locul meu
Eu doar le dau o formă blîndă
Nu închide ochii de vrei să mă renegi
Căci multe sînt de spus printre cuvinte.
De nu pot să-ți vorbesc, e firea mea de vină
Căci am rămas copil la vîrsta mea
Aș vrea să spun mai multe
Dar voce n-am
Și astfel las cuvintele ca să rostească
Emoțiile omului de rînd
Dar fiind pretențioase cele scrise
Petiții fac căci vor citite a fi.

În speranța că voi primi un răspuns pe orice cale, ori prin poștă sau în revista dumneavoastră las versurile să decidă. Am o singură dorință publicațiile le fac sub numele de Crișan Mariana."

Un sonet "retrograd "

Parcă spre a ne descreți frunțile *Constantin Corneliu-Dieneș* din Nehoiu ne expediază, între alte compuneri, acest sonet cu articulări de... rondel pe care, chiar "retrograd " îl promovăm:

"Care vers tînjește oare
gustul vremii să-l mai pască,
dusa lume s-o renască,
a trecutei ulicioare?...

Subțiată ca o iască,
fără nume și trotuare,
se-nfunda, printre căscioare,
drept în poarta-mi fără broască.

Azi, dium sau pe-nserate,
prins în cabluri spațiale
ori pe trepte betonate,
spre odăile astrale,
urc răcita voluptate
pîn'la ușa-mi cu trei yale!"

"Poezia e biografia mea "

Fericit exprimă *Cristiana Mihai* din Galați iubirea nutrită pentru poeți și poezie. Autoarea nu crede într-o criză a poeziei, are convingerea că atîta timp cît oamenii se vor iubi poezia nu se va scrie în zadar. Deocamdată, producțiile sale sînt tiranic tributare modelelor clasice: Eminescu, Bacovia, Maiakovski(!) cărora le calchiază euritmiile.

Încă de împrumut e și recuzita decorativ-pluvioasă. Se creează cuvinte "noi " *(repete* în loc de *repezi)*. Și totuși, dincolo de înjghebarea firavă a truismelor sentențioase, e un *ceva* inexprimat dar presupus, o emoție, o vibrare:

"E-o primăvară cu plecări repete
De vise și de frunze și de noi
Cu clipe-atît de tainice și-ncete
Cu-abise și cu tremurate ploi.

E-o toamnă cu-atît scrum de floare
Împrăștiat în urma unor pași
Cînd se prelinge-o lacrimă de soare
Cînd tu te duci și-n urma ta mă lași.

E-o primăvară cu plecări repete
Din viață, din iubire sau din noi
Cu ferciri trecute pe-ndelete
La adăpost de toamne și de ploi."

Indiscreție

"Indiscret " cititor al scrisorilor lui Marin Sorescu (la cererea acestuia) aflu de la *Tania Melisa* (nume? pseudonim?) că are 14 ani și că scrie poezii "de cîțiva ani ", că vrea să lase "ceva ca amintire celor ce vor veni ", convinsă că scrierile sale vor fi prețuite "odată și-odată ". Refuză să creadă că moartea (!) "e la doi pași " și că va trece "în altă dimensiune ca orice om obișnuit ". Dincolo de această retorică sumbră apare fetița: Tania îl roagă pe poet s-o critice "puțin ": Cum sînt poeziile? Ele sînt două la număr: una scrisă în franceză (!) dar "Literatorul " nu e franțuzit și una chiar în limba română (o lebădă trece pe mare, se tîrguie cochilii de melci, umbre nasc din adîncuri, etc, versuri stîngace luminate de un vers frumos: "în urmă-i, copacii plîng cu frunze de lemn ").

Politicale

Petru Popa din Constanța vrea să ne aducă aminte de jocurile politicii. Ni se trimite un mic dosar cu "luări de poziții " ca de pildă copia unei scrisori către N. Manolescu: revista pe care o conduce și-ar pierde cititorii fiindcă, într-o tabletă, Ana Blandiana ar instiga la *răzmeriță*. Sînt opinii pe care nu le împărtășim. Le voi transmite redactorilor "Literatorului " observațiile privind reaua difuzare a publicației și sugestia de a apela în viitor la reclamă. Petru Popa, salutînd afectuos "Literatorul", se mărturisește a fi unul dintre cei cărora "le e teamă că o asemenea revistă ar putea s-o *pățească*. " Nu e exclus...

Gheorghe TOMOZEI

Hanul lui Manuc (fotografie de Carol Popp de Szathmari)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Jaroslav HAŠEK

PĂŢANIA LUI CAIUS ANTONIUS TROSSULUS
sau
D-ALE TURNĂTORIEI

Lui Caius Antonius Trossulus i se încredinţase o misiune importantă. Primise însărcinarea să aducă sub securea călăului un număr cît mai mare de oameni ale căror nume fuseseră trecute pe listele celor proscrişi. Ce anume trebuiau să săvîrşească aceşti oameni pentru ca ţestele lor să atîrne deasupra porţilor oraşului Arretia din Etruria? O crimă monstruoasă. *Crimen laesae majestatis*, crimă de ultragiere a *preaclarissimului* Tiberius, cezarul Imperiului roman.

Antonius Trossulus era comandantul lictorilor secreţi, însărcinat cu supravegherea ordinei în Imperiul roman. Iniţial, fusese tîlhar de codru în Tretania, provincie aflată în valea rîului Tifernus, mai tîrziu deveni traficant de carne vie, furnizînd fete furate căpeteniilor triburilor sălbatice din munţii Umbriei, pentru ca, în cele din urmă, să se dedice hoţiei, jefuindu-i pe locuitorii săraci din Collatium, situat la 450 de stadii depărtare de Roma. Aşa stînd lucrurile, acum îşi putea exercita onorabila funcţie pe baza unei vaste experienţe căci, în calitatea sa de vechi ucigaş, hoţ şi tîlhar la drumul mare, ştia să se strecoare pretutindeni. Dar de ce trebuia să-şi înceapă misiunea tocmai acum în oraşul Arretia din Etruria? O, zei! Care dintre romani nu ştie că *idibus martiis* (în viitorul apropiat), Tiberius, împăratul Romei, avea să sosească la Arretia pentru a-şi scălda picioarele în apa rîului Arno, ce curge la numai 50.000 de paşi depărtare de acest oraş? Şi care dintre romani nu ştie că urbea Arretia se apucase să înalţe porţi triumfale tocmai de la Catona şi pînă în Arretia şi că sclavii trudeau de zor, zi şi noapte, ca să ridice pretutindeni coloane triumfale? Întreaga Etrurie murmura, ca un singur glas, că povestea avea să coste amar de bani şi că, o dată festivităţile terminate, va trebui întreprinsă o expediţie de jaf în Umbria, pentru acoperirea acestor imense cheltuieli. Dar ce importanţă au toate astea? Principalul e ca cezarul, de cinci ori ilustrul, să fie sănătos! Să vadă *preaclarissimul* cît de mult îl iubesc urmaşii etrurilor în clipa în care flăcările vor ţîşni de pe piloni, iar conducătorul consiliului municipal al oraşului Arretia îi va ieşi în întîmpinare în fruntea celor trei legiuni ale garnizoanei locale. Apoi vor urma jocurile în arena oraşului, unde cîţiva răufăcători se vor măcelări între ei, nu înainte însă de a striga, în sus, spre tribuna augustului oaspe *Morituri te salutant!* "Cei ce trag să moară te salută, cezare!" iar acela dintre bandiţi care va rămîne în viaţă va fi graţiat de Luminăţia-Sa. *Salve, Caesar!*

Iată de ce cutreieră acum Antonius Trossulus străzile oraşului şi trage de zor cu urechea pentru a surprinde convorbirile cetăţenilor care, adunaţi pe la colţuri, admiră frumuseţea porţilor triumfale şi urmăresc cu cel mai viu interes desfăşurarea lucrărilor. Din cînd în cînd, Trossulus, comandantul lictorilor secreţi, le adresează cîte o vorbă şi vai şi amar de nemernicul care va cuteza să spună că Tiberius e un nărod. De fapt, nici nu-i nevoie să spună; e de ajuns numai să gîndească astfel, pentru ca soarta să-i fie pecetluită. Nefericitul va fi dat pe mîna lictorilor publici, uns de viu cu smoală, iar la sosirea împăratului, o dată cu înserarea, va arde ca o torţă luminoasă, în sunete de trompetă pentru gloria *preaclarissimului* oaspe, întru cinstirea divinităţii sale.

De altfel, e de ajuns să afirme că ridicarea porţilor triumfale e o nerozie. În cazul acesta, lictorii îl vor arunca pradă securii şi nemernicul va fi sfîrtecat de viu în drum spre Catona. Iar dacă îndrăzneşte nelegiuitul să spună că gloata îndură lipsurile şi foamea, în timp ce din vistieria publică se risipeşte o groază de bani pentru efemera proslăvire a cezarului, va fi căsăpit de viu pe Colina Ciminului, în timp ce poporul, într-o explozie de bucurie va striga: Salve, Caesar! "Să ne trăieşti, împărate!" Cîţi nelegiuiţi va înscrie Trossulus pe lista celor proscrişi? asta depinde numai şi numai de el. Deci, la treabă, Caius Antonius! Cît mai repede spre porţile triumfale, înălţate de sclavi! la priveşte ce de omenire în jurul lor!

Iar colo, lîngă pilonul acela de care atîrnă ghirlande împletite din crengi de tuia, aduse tocmai din munţii Umbriei, stă, îmbrăcat într-o tunică ponosită şi soioasă, un tip suspect, pe al cărui chip se citeşte nemulţumirea. Ce zici, ce privire ciudată are, nu-i aşa, Antonius Trossulus? După toate aparenţele, un coate-goale care-şi zice în sinea lui că dacă ar avea atîţia bani cît costă o singură coloană triumfală, şi-ar clădi o căsuţă pe malul lacului Trasimen. Pînă şi sandalele lui sînt suspecte! Cum îşi poate îngădui un om care priveşte cum se înalţă porţile triumfale pentru întîmpinarea cezarului să poarte nişte sandale atît de scîlciate? Ce poate gîndi un asemenea individ, căruia îi intră apa în sandale? De aceea dă-i bătaie, scumpe Antonius, du-te fuga şi descoase-l cu dibăcie, ca să afli cam ce gînduri clocește, despre cezar şi despre porţile triumfale, mintea acestui nemernic suspect, atît de mizer înveşmîntat!

Şi Caius Antonius Trossulus se apropie de el cu faţa numai zîmbet şi, călcîndu-l ca din întîmplare pe picior, îi spune binevoitor:

- O, iartă-mă, amice!

- Te iert, amice. Ce spui ce înalte sînt aceste coloane?

- Înalte, înalte, dragul meu.

Necunoscutul zîmbi şi se apropie şi mai mult de Trossulus.

- Poporul crede că nu le vede cu ochi buni, amice!

"Vezi, Trossulus, ce bine te-ai orientat? Priveşte! Trădătorul de neam se află în faţa ta !"

-Aşadar, crezi că poporul... şi eu cred la fel...

- Şi de ce crezi?... Doar cezar...

- Mda, cezar, adică cum?... A, da, sînt înalte aceste coloane dar ar putea să fie şi mai înalte.

"Aha, îşi zise în sinea lui Trossulus, acum vrea s-o întoarcă, pişicherul! Ei, lasă, vedem noi!" Spuse:

- Cum adică: împăratul nu vede cu ochi buni... sau poporul?...

Necunoscutului îi luciră ochii ciudat:

- Poporul? Ei, da, costă bani, sau crezi că nu costă?

- De costat costă bani grei, şi nici sclavii nu-s de pomană, replică Trossulus, trăgînd speranţa că-i vine de hac necunoscutului.

În jurul lor se adunase lume.

- Coloanele sînt frumoase, aruncă necunoscutul. Sau poate crezi că pentru de cinci ori ilustrul nu-s destul de arătoase?

- De cinci ori ilustrul se va bucura nespus de frumuseţea acestor coloane, iar poporul...

- Ce crezi, amice? poporul nu? Eu zic că da, pentru că poporul ţine la împărat.

- De ce rîzi?

- Mă gîndeam la împărat ca om.

Trossulus pufni şi el în rîs.

- He, he, he, împăratul ca om de cinci ori luminat.

- Şi de ce, mă rog, n-ar putea fi luminat? întrebă surîzător necunoscutul, sorbind cu nesaţ fiecare vorbuliţă a lui Caius Antonius.

- Ei, ziceam şi eu aşa... că soarele e luminos, dar că împăratul e şi mai luminos.

Necunoscutul tuşi să-şi dreagă glasul:

- Soarele şi împăratul, amîndoi ne încălzesc...

Trossulus clătină din cap şi-şi zise în gînd: "Ticălosul, nu se lasă agăţat cu una cu două, dar lasă..." Şi apropiindu-se de necunoscut, îi şopti la ureche:

- Nu crezi că poporul ăsta, care ridică porţile triumfale, şi împăratul Tiberius, care va trece pe sub ele, sînt nebuni?

- Dacă tu vezi aşa, apoi aşa este! îi şopti bucuros, tot la ureche, necunoscutul. Apoi strigă în gura mare: Lictori! veniţi repede, lictori!

- Lictori, strigă în aceeaşi clipă şi Trossulus. Veniţi, lictori!

Se ţineau unul pe celălalt de beregată şi amîndoi zbierau:

- Te-ai făcut vinovat de crimă de *laesae majestatis*! L-ai insultat pe de cinci ori ilustrul oaspe!

- Eu nu! Tu nu ştii cine sînt eu.

- Eu nici atît! Tu nu ştii cine sînt eu!

Dar iată că lictorii îşi şi făcuseră apariţia.

- Ticălosul ăsta, răcni Trossulus, a spus că împăratul şi poporul sînt nebuni!

- Blestematul ăsta, răcni necunoscutul, a spus că poporul şi împăratul sînt nebuni!

- Eu sînt Caius Antonius Trossulus, comandantul lictorilor secreţi din Arretia. Tu cine eşti, trădătorule?

- Eu sînt Marcius Julius Placentius, comandantul lictorilor secreţi din Roma.

Prea tîrziu însă pentru a se prezenta unul celuilalt! Vai de cei ce se fac vinovaţi de *crimen laesae majestatis*, care ultragiază persoana de cinci ori ilustră a împăratului Tiberius!

Caius Antonius Trossulus fu sfîrtecat în drum spre Catona, iar Marcius Julius Placentius căsăpit pe Colina Ciminului, în timp ce de cinci ori ilustrul Tiberius îşi făcea intrarea în oraşul vajnicilor urmaşi ai Etruriei şi poporul îl aclama furtunos: *Salve, Caesar!*

Seara, după ce i se povesti de cinci ori ilustrului păţania celor doi, acesta se tăvăli de rîs pînă noaptea tîrziu... *Salve, Caesar!*

În româneşte de **Jean GROSU**

Casa MARKUS din strada Lipscani

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro